

ପ୍ରାଚୀନ ଗାଥା

ପ୍ରାଚୀନ

— ମାତ୍ର ଶତାବ୍ଦୀ ମୁଦ୍ରା ମାତ୍ର —

ଅସହଯୋଗୀର ଆତ୍ମକଥା

କାନ୍ତକବି ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର

ପ୍ରକାଶକ—

ପୋଥିପୀଠ

ପୀଠାପୁର

କଟକ—୧

ମୁଦ୍ରାକର—

ଶ୍ରୀ ରଞ୍ଜନମୋହନ ଦାସ

ଭଗର ପ୍ରେସ

କଟକ—୧

ପ୍ରଚ୍ଛଦ ଶିଳ୍ପୀ

ଶ୍ରୀ ବିନୋଦ ରାୟଚରଣ

ମୂଲ୍ୟ—

ଏକଟଙ୍କା ୨୫ ନୂ. ପ.

ଅସହଯୋଗୀର ଆମ୍ବକଥା

ମୁଁ ଥିଲି ତମ ଆମ ଭଳିଆ ଖାଲି ମଣିଷ, କର୍ମ ଗୁଣରେ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି ନନ୍‌କୋଅପରେଟର । ଯେପରି ଗୋଟିପୋକ ଦେହରେ ତେଣୁ ବାହାରିଲେ ସେ ପ୍ରଜାପତି ହୋଇଯାଏ, ସେହିପରି ମୁଁ ଖଦଡ଼ ପକ୍ଷ ଲଗାଇ ପୁର ଦସ୍ତୁର ଭଲିଣ୍ଡିଅର୍ ହୋଇଗଲି । ଅସହଣି ଲୋକେ ଟାପର କରିବେ ‘ପିମ୍ପୁଡ଼ ଦେହରେ ତେଣୁ ହେଲ’ ବୋଲି । କିନ୍ତୁ ଆମର ତେଣୁ ହେବାଟା **evolution** ନୁହେଁ — **revolution** । ଠିକ୍ କର କହିବାକୁ ଗଲେ **metamorphosis** । ଏ **metamorphosis** ଟା କିପରି ହେଲା ଜାଣନ୍ତି ? ‘ବାସାଂସି ଜାଣିଲି ଯଥା ବିହାୟ ।’

ସେତେବେଳେ ପଢ଼ୁଥାଏ ସେବେଣ୍ଡ କ୍ଲାସ୍‌ରେ; ଦେଶରେ ଗାନ୍ଧିଗୋଲ ଲଗିଲା । ସମସ୍ତେ କହିଲେ କି, ସ୍କୁଲ ବଢ଼ିବ,

ସରକାର ଉଠିଯିବ, ରେଲ ଉଠିଯିବ, ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍, ମଟର, ଘଡ଼ି, ସାଇକଲ, ସବୁ ଉଠିଯିବ, ଲୋକେ ଚାହାଲୀ ଟୋଲ୍‌ରେ ପାଠ ପଢ଼ିବେ, ପର୍ଯ୍ୟଟନ୍‌ରେ ବାଟ ଚାଲିବେ, ଜଳପଥରେ ସମୟ ଜାଣିବେ, ସ୍ବାଭାବିକ ଜୀବନଯାପନ କରି ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ ରହିବେ । ଫଳକଥା—ସତ୍ୟଯୁଗ ଫେରିଆସିବ, ଅତଏବ ବେଳଥାଉଁ ଆପଣା ଅପଣାର କିନାରୁ କଟକଣା କରିନିଅ । ଏ କଥାରେ ବୋକାଲେକେ wait and see ନୀତି ଧରି ଜଳକାଙ୍କ ଭଳି ଚାହିଁ ରହିଲେ, ଆଉ ଆମ ଭଳିଆ ଚଳଣି ପିଲୁଏ ନିଜ ନିଜର ବାହା ଉଣ୍ଡି ନେଲେ । ମୁଁ ଠିକ୍ ବୁଝି ନେଇଥିଲି ଯେ “ଜୋର ଯା’ର ମୁଲକ ତା’ର” ଦିନ ଅସୁଛି ।

ମନଟା ବଡ଼ ଖୁସି ଥାଏ କି, ଆଉ ଯାହା ହେବ ପଛକେ, ନଗଦ ଲାଭ ଉପରେ କ୍ଲାସ୍‌ରଂ ପରୀକ୍ଷାରୁ ଖଲାସ । କେବଳ ଦୁଃଖ ମୋ ସାଇକେଲ୍‌ଟା ସକାଶେ । ମନ ଭିତରେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଡାକୁଥାଏ କି, ରେଲଟା ଉଠିଯାଉ ପଛକେ ଏକା ରେଲବାଇ ହୋଟେଲଟି ଚରଜାବା ହୋଇଥାଉ ।

ମୋର ଭାରି ଅଦନ୍ତା ଥିଲା ଆମ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ଅନାଦିବାବୁ ଉପରେ । ସେ ମୋତେ ମୂଳରୁ ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେପରି ତା’ର କି’ ଅଖିର ବିଷ । ତା ଠିଆ ଠିଆ କଲା ନିଶ୍ଚ-ଯୋଡ଼ାକ ଆଉ ତା’ ତଳେ ଅଧା ନାଲି ଅଧା ଧଳା ଫାଙ୍କ ଫାଙ୍କ ଦାନ୍ତ ପାଞ୍ଜିଆକ ଘେନି ଆମ ଭଳିଆ ନିରାହ ପିଲାଙ୍କର ସେଇଟା ଥିଲା ଗୋଟାଏ ମୁର୍ଖିମାନୁ ଯମ । ଟିକିଏ ହସେ ନାହିଁ, ଟିକିଏ ମିଶେ ନାହିଁ, ମୁହଁଟା କରିଥାଏ ସବୁବେଳେ ଦରଗଢ଼ା ହାଣ୍ଡିଟା ପରି । ଯେପରି ତା’ ବାପ ଗୋସବାପ ଗୌଡ଼ ପୁରୁଷର ଶହେ ପାଠିଏ ବୁକୁଳା କିଏ ଖାଇଛି ! ମୁଁ ମନେ ମନେ ଠିକ୍

କରିନେଲି କି ସରକାରଟା ଉଠିଗଲେ ସେ ଅନାଦିଆ ମାବୁରକୁ, ଆଉ ମୋ ନାଁରେ ସେ ଦିନ ଗୁହା ଗୁଜୁରିଥିଲା ଯେଉଁ ନବା, ତାକୁ ଆଛା କରି ଶିଳେଇ ଦେବି ଦିନେ । ଦେଖି ନେବି, ମୋତେ ବାପୁଡ଼ା କିମିତ ରଖିକେଟ୍ କରିବାକୁ ବସିଥିଲା । ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ମୁଖରେ ଫୁଲ ଚନ୍ଦନ ପଡ଼ୁ ଏ କାମଟା କିମିତ ସଫଳ ହୋଇଯାଉ । ତେବେ ଆମପରି ଟୋକାଏ ମନପ୍ରାଣ ଖରଚ କରି ଲାଗି ନ ପଡ଼ିଲେ ସେ ଏକୁଟିଆ ବା କରିବେ କ'ଣ ?

ଏହିପରି ସାତ ପାଞ୍ଚ ଭାବ ଚିନ୍ତା ଆମେ କେତେଜଣ ବିଚାର-ସାର ହୋଇ ଦିନେ ଅନାଦିବାରୁ ଯେତେବେଳେ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ପଢ଼ାଉଥାଏ ସେତିକି ବେଳେ ହଠାତ୍ “ଜୟ ଗାନ୍ଧିମହାରାଜ୍ କି ଜୟ” ବୋଲି ବୋବାଲି ଉଠିଲୁ । ଅନାଦିର ତ ଅଜଳ ଗୁଡ଼ୁମ୍ । ତାର ସେ କଳା ମତ ମତ ଗନ୍ଧାର ମୁହଁ ଟାରେ କିଏ ଯେପରି ଗଇଁଷା ପାଉଁଶ ଲେପି ଦେଇଗଲା । ସେ ତା’ର ଲଲ୍ ଲଲ୍ ଆଖି ଯୋଡ଼ାକ ତଳକୁ କରି—ମୁଁ ତ ଗଡ଼ ଜିତଲପରି ବହୁ-ଗୁଡ଼ାକ କରୁଡ଼ି ଦେଇ କ୍ଲାସ୍‌ରୁ ବାହାର ଆସିଲି; ମୋ ପଛେ ପଛେ ଅନ୍ଧର ଜଣକେତେ ବି ବାହାର ଆସିଲେ । ଅନାଦି ବାବୁଙ୍କୁ ଏପରି ଭେଲେକା ମାରି ଯାଇଥିଲା, ତା’ର ସେ ଡେଇ—ଫୁଟି ତ କୁଆଡ଼େ ଗଲା, ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ କ’ଣ କରିବ କିଛି ବୁଝି ନ ପାରି ଆଖି ବୁଜି ଦେଇ ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତ କାଠ ହୋଇ ବସିଗଲା । ସେତେବେଳେ ତା’ ଗାଲ ବା ପିଠି କୁଣ୍ଡାଇ ହେଉଥିଲା କି ନାହିଁ କେଜାଣି । ବାରଭୁର ପ୍ରଥମ ପରୀକ୍ଷାରେ ପାସ୍ କରି—ଅପଣା ମନରେ ଗଦାଏ ବଳ ଆସିଲା ମୋର । ଧନ୍ୟ ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ମହୁମା ।

ଆମ ଗୋଳ ଶୁଣି ଇନ୍ଦୁଲର ଅପର କ୍ଲାସ୍‌ମାନଙ୍କରୁ ଅନ୍ଧର ଅନେକ ପିଲାଏ ବାହାର ଆସିଲେ । ଫାଟକ ପାଖରେ ସମସ୍ତେ

ଗୋଟାଏ ଧାଡ଼ି କରି ଛୁଡ଼ା ହେଲା, ଆଉ ‘ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍’ କହି ମାର୍ଚ୍ଚ କରି ଚାଲିଲା । ଆଗଭର ହୋଇ Lead କରୁଥାଏ ମୁଁ । ଏକା କଣେଇ କଣେଇ ଚୁହୁଁ ଥାଏ ଟିକିଏ ସ୍ଥୁଲଆଡ଼କୁ । ବାଉଁଶରେ ହେଡ଼ମାଡ଼ିର ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ମରୁକି ମରୁକି ହସୁଥାନ୍ତି । ସେଦିନ ଆମେ ସହର ଯାକ Procession କରି ଚାଲିଲା । ଅନେକ ପିଲା ଆସି ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶିଲେ । ବଜାର ଟୋକା ବି କେତେ ମିଶିଲେ; ଦେଶଶାହାଣୀ କେତେ ବି ମିଶିଲେ । ଏହିପରି ଆମ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଦଳ ମସ୍ତ ଲମ୍ବ ହୋଇଗଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ସରିବା ସମୟେ ଯାଇଁ ପହଞ୍ଚିଲୁ ଅଗ୍ରମରେ । ଅଗ୍ରମର ବଡ଼ବଡ଼ ଦାଡ଼ିଆ ମୁନି ଓ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀମାନେ ଆମକୁ welcome—ନା ନା, ଏଇଟା ବିଦେଶୀ ଶବ୍ଦପର—ଆମକୁ ସବୁ ପାଗେଟି ବା ସଙ୍ଗୋଳି ନେଲେ । ଆମ Honourରେ ସେଠେ ଗୋଟାଏ meeting ହେଲା (କ୍ଷମା କରବେ, ଏପରି ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଶବ୍ଦ ଆମ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ସେରସ୍ତ୍ରାରେ ଚଳେ) । ସେଠାରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି row ଗ୍ରହଣ କରି ଆମର ଧନ, ମନ, ପ୍ରାଣ, ମାନ ସବୁ ଦେଶ ସେବାରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କଲୁ ଓ ଦେଶପତ୍ରା ବା ପୂଜାର୍ଚ୍ଚମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଆତ୍ମ-ସମର୍ପଣ କଲୁ ।

ଏହି ହେଲା ଆମର ଦାସା ଗ୍ରହଣ । ଏହି ଉତ୍ସବ ମଜଲସିରେ ବହୁତ ବହୁତ ଗଳାବାଜି ହେଲା । ନବୀନ ସଲ୍ୟାସୀ ଆମ୍ଭେମାନେ ଧାଡ଼ି ଧରି ଛୁଡ଼ାହୋଇ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇଲୁ । ଓଃ, ସେଦିନ ମନରେ କି ଆନନ୍ଦ, ପ୍ରାଣରେ କି ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି, ଅନ୍ତରରେ କି ଆବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ପନ୍ଦନ ! ସେଦିନ ଯେ କି ସ୍ଵାଧୀନତା କି ମୁକ୍ତିର ଝଞ୍ଜି ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ, ସେ କଥା କ’ଣ କହିବି ! ଏ ସମ୍ବତାଳୀ ଶାସନ ଧୁଳିସାତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏ ସମ୍ବତାଳୀ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଶାଳୀ ଭାଙ୍ଗି ଚୁର୍ ମାର୍ଚ୍ଚ କରିଦେବାକୁ ହେବ । ଧ୍ୟାସ ଧ୍ୟାସ । ଆଗେ ଧ୍ୟାସ ନହେଲେ ସୃଷ୍ଟି

ଅସିବ କାହୁଁ ? ବିନାଶ ନ ହେଲେ ଗଠନ ଅସିବ କାହୁଁ ? ମିଥ୍ୟା ଓ କୁଆଁରୀର ଭର୍ତ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏ ଭଣ୍ଡ ସରକାର ସହିତ ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ତ୍ୟାଗ କରି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାବଳ ଅଙ୍ଗଶୋଧନ କରି ନୂତନ ସତ୍ୟରାଜ୍ୟ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ହେବ । କରିବ କିଏ ? ନା—ଆମେ । ‘ଆମେ’ ବୋଲିଲେ ‘ମୁଁ’ । କାରଣ ମୁଁ ହେଲି ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ Pioneer—ଅର୍ଥ ଆଗୁଆ । ସେଦିନ ଆଉ ବସାକୁ ଯିବା ହେଲା ନାହିଁ । ତହିଁ ଅରଦିନ ଦୋଳାଚଳ ଚିତ୍ରବୃତ୍ତି ହୋଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ବସାଅଡ଼କୁ ଚାଲିଲି । ବସାରେ ନନା ଥିଲେ । ସାନ ଭାଇଟିଏ ଥିଲା । ନନା ଆଗରୁ ସବୁ ଶୁଣି ସାରିଥିଲେ ଆମର କାର୍ତ୍ତିକଳାପ । ମୋ ଉପରେ ନଜର ପଡ଼ିଲା ସଣି ତ ଦାନ୍ତ କାମୁଡ଼ି ଭ୍ରମମୁଖି ହୋଇ ଅସିଲେ । ଏକଦମ୍ କଡ଼ା ହୁକୁମ ହେଲା କି, “ଯାକୁ ଏଠୁ ବାହାର କରିଦିଅ, ମୁଁ ଆଉ ଯା ମୁହଁ ଚାହିଁବି ନାହିଁ ।” ମୁଁ ବି ସେଇଯା ଖୋଜୁଥିଲି, ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବାହାରି ଚାଲି ଅସିଲି । ଏ ପୁରୁଷା ଗୁଡ଼େ କିଏ ? ବାଟେ ବାଟେ ଆସି ଆଶ୍ରମରେ ଦାଖଲ । ହେଠି ତ ସେତେବେଳେ ଅକାରିତ ଦ୍ଵାର । ଯେ ଆସିବ ‘ସ୍ଵାଗତମ୍’ । ଚୁଡ଼ା ଚୁରଲର ତ ଅଭାବ ନାହିଁ । ତହିଁ ଉପରେ ଯେ ନେଇଆଣି ଆଉ ପାରିଲା ତା’ର ଚବ୍ୟଗୃଷ୍ୟାଦି ବା ପରୁରେ କିଏ ।

ମୋର ପିନ୍ଧାଥିଲା ବିଲତ ଧୋତ ଓ ପଞ୍ଜାବୀ—ତାକୁ ସବୁ ଅଗ୍ନିରେ ଉଠାଇ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ତତ୍ପକ୍ଷଣାତ୍ ନୁଆ ଭେକ ଧାରଣ କଲି । କେବଳ ଲଣ୍ଡା ହେବାକୁ ପଡ଼ିନାହିଁ । ଆମର ବାରିକୁରା ଛୁଟି ଟୋପର ବାଳଟା ରହୁଗଲା । ହଁ, ଦାସୀ ନେବାଟା ସିନା ସରିଥିଲା, ଗୁରୁ ଉପଦେଶ ତ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ନିତ୍ୟାଗୁର ପକ୍ଷତ୍ୟୁକ୍ତିକ ନ ଜାଣିଲେ ଚଳିବ କିପରି ? ଦେଖିଲି ଯେ, ସେଠି ଗୁରୁ ଅନେକ ।

ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଗୁରୁ ଓ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କର ତେଲ । ଅର୍ଥାତ୍
 ‘କେହି କାହାର ଗୁରୁ ନୁହେଁ କି କେହି କାହାର ତେଲ ନୁହେଁ ।’
 ଏ ପରି ହେଲ ସାମ୍ୟ, ମୈତ୍ରୀ, ସ୍ବାଧୀନତାର ପୀଠ । ସବୁ ଭାଇ
 ଭଗିନୀ । ଭଗ୍ୟକୁ ବାପା ଏଟି member ନ ଥିଲେ । ଯାହାହେଉ
 ବଡ଼ ବଡ଼ କେତେଜଣ ବସି ଆମକୁ ଅନେକ ରକମ ବୁଝାଇଲେ ।
 ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ କିପରି ଦମ୍ଭ, କିପରି ସତ୍ ସାହସ, କିପରି ଏକାଗ୍ରତା,
 କିପରି ସ୍ବାର୍ଥତ୍ୟାଗ ପ୍ରଭୃତି ଦରକାର, ତାହା ସବୁ ଅନେକ ପ୍ରକାର
 ବଖାଣି କହିଲେ । ଆମେ କାକୁସ୍ଥ ହୋଇ ସବୁ ଶୁଣି ଗଲୁଁ । ମନଟା
 ଏକା ଲୁମ୍ବୁଆଏ କୁଆଡ଼େ ବୋଲି କୁଆଡ଼େ । କାରଣ ସବୁ କଥା
 ଆମେ ବୁଝିପାରୁ ନଥାଉଁ । ସାରକଥା ଏତିକି ବୁଝିଲୁଁ ଯେ ଆମକୁ
 ‘ଅସହଯୋଗ’ କରିବାକୁ ହେବ, ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିବାକୁ ହେବ । ଏ
 ଅସହଯୋଗଟା କିପରି ନା, ହାଲକୁ ପାଠପଢ଼ା ଛାଡ଼ିବୁ, ଆଉ ବାବା ଓ
 ନନାଙ୍କ କଥା ମାନିବୁ ନାହିଁ । ସମ୍ବତାନୀ ଜାତିର ପରିପୋଷକ ଯେ
 ତା’ର ଅନୁବର୍ତ୍ତନ କରିବା ହୁଁ ମହାପାପ, କାରଣ ତାହା ଆମ ଭିତରେ
 ଯେଉଁ ବିବେକରୂପୀ ପରମାତ୍ମାପୁରୁଷ ଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ସହିତ ବିଦ୍ରୋହୀ-
 ଚରଣ । ଆଉ ସତ୍ୟାଗ୍ରହଟା କ’ଣ ନା ଯିଶୁଙ୍କ ପରି ଏ ଗାଲରେ ଚୁପୁଡ଼ା
 ଖାଇ ସେ ଗାଲ ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ ହେବ—କିମ୍ବା ନିତ୍ୟାନନ୍ଦଙ୍କ
 ଭଳି ‘ମାର୍ ଖେୟେ ପ୍ରେମ ବିଲଇବା’ ଏହିପରି କେତେ କ’ଣ
 ଉପଦେଶାମୃତ ପାନ କରୁ କରୁ ତଦ୍ଗତ ହୋଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲି ।

ଆଶ୍ରମରେ ମୋର ରହଣି ହୋଇଗଲା । ବଡ଼ ଆନନ୍ଦରେ ଦିନ
 କଟୁଥାଏ ପହିଲୁ ପହିଲୁ । ଚାରିଆଡ଼େ ‘ବାହାବା, ବାହାବା’
 ଚାରିଆଡ଼େ ‘ଆଦର ଗଉରବ’ । ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କରେ ଆମ
 ନାଁରେ ଭବି ଭବି ବାଜିଲା ; ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ମୋ ନାଁଟା ପ୍ରଧାନ ।
 ଓଃ କି ଜୁଲନ୍ତ ତ୍ୟାଗ, କି ଜୀବନ୍ତ ଦେଶଭକ୍ତି ! ଆମ କାଣ୍ଡିକଲାପ

ସମସ୍ତ ଗୁପ୍ତକର ideal (ଅଦର୍ଶ) । ଏହିପରି ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ଶୁଣି ଗୁପ୍ତ କୁଣ୍ଡେମୋଟ ହୋଇଗଲା, ମନମୋହନର ପେଟ ପାଖି ପାଟିଯିବାକୁ ବସିଲା । ମୁଁ କେଜାଣି ଗୋଟାଏ କ'ଣ । ‘ମୋ’ରି ଦେହରେ ପୁଣି ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଗୁଣ ଥିଲା । ଆଗରୁ ଏଥିରୁ ଟିକିଏ ଜଣା ପଡ଼ିଥିଲେ କି ଅନାଦିବାରୁ ମୋତେ ଏତେସରି କରିଥାନ୍ତା । ଏହିକ୍ଷଣି ସେ କେଉଁଠି, ଆଉ ମୁଁ କେଉଁଠି ? ସେ କରୁଛି—ଗୋଲମଗିରି ଆଉ ମୁଁ ? ମୁଁ ଜନନୀ ଜନ୍ମଭୂମିର ଉଦ୍ଧାର ନିମନ୍ତେ ଦେଶର ସ୍ବାଧୀନତାର ବିଜୟ ବୈଜୟନ୍ତୀ ଉଡ଼ାଇଛି, ଭାରତମାତାର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ମୋଚନ କରିବା ପାଇଁ ଦୁଇଭୁଜନିନାଦରେ ଜଗତ କମ୍ପାଉଛି । ସମଗ୍ର ଦେଶଟାକୁ ପରାଧୀନତା-ସମୁଦ୍ର ପାର କରାଇବା ସକାଶେ କଣ୍ଠିଆର ରୂପରେ ବୋଇତ ଘେନି ଛିଡ଼ା ହୋଇଛି । ଆଉ ସେ ନବାଟା କଥା ? ଛି—ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଆଉ ସେ ଗୋଟାଏ !

ଆଶ୍ରମରେ ଆମେ ଥାଇଁ ଭଲଶ୍ରୀୟର ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ । ଆମର ଆଶ୍ରମର ନାମ ହେଲା workers ବା କର୍ମୀ; ଲୋକେ କିଏ ଝକଡେ-ପ୍ରକାର କହନ୍ତି । କର୍ମୀଙ୍କର ପ୍ରଧାନତଃ ଦୁଇଟା ବିଭାଗ । ପ୍ରଥମ ଦଳର କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ବରାଜ-ଭିଷା, ଆଉ ଦ୍ବିତୀୟ ଦଳର କାର୍ଯ୍ୟ ଖଦି ପ୍ରଚାର ଓ ଲୋକଶିକ୍ଷା । ପ୍ରଥମ ଦଳ ଯେ ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ବା propaganda କାମ ନ କରିବେ, ଏହା ନୁହେଁ; ତଥାପି ଭିଷା ଫଗ୍ରହ ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ । ସେହିପରି ଦ୍ବିତୀୟ ଦଳ ପ୍ରଚାର propaganda ବା picketing ଯାହା କରନ୍ତୁ ପଛକେ କିଛି ହାତ ପଲ୍ଲୀ ହେବାର ଦେଖିଲେ ଗୁଡ଼ିବେ ନାହିଁ । ଏଣେ ସମସ୍ତେ ଆମେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବା passive resisters ଅର୍ଥାତ୍ ବିଧା ବସିଲେ ପିଠି ଦେଖାଇବା ବାଲା ।

ପ୍ରଥମ ଦଳର କଥାଟା ଆଗେ କହୁବ । ଏହି ଭିନ୍ନ ଦଳଙ୍କ କାନ୍ଦରେ ଗୋଟାଏ ଲେଖାଏଁ ଝୁଲି । ‘ଭିକ୍ଷା’ ଦେହୁ ଭିକ୍ଷା’ ଦେହୁ’ ବୋଲି କହୁ ଭିକ୍ଷା ମାଗିବା ଆମର ଧର୍ମ ବିରୁଦ୍ଧ—ଆମେ ଆତ୍ମଶକ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁ । ଏ କଥା ନିଜେ ମହାତ୍ମାଜୀ କହିଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସରକାରଙ୍କୁ ଆମେ କିଛି ମାଗୁନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆପଣାର ଭଲ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଖରେ ଲଜ ସରମ କଣ ? ଚକ୍ରାନ୍ତ ଆପଣା ଦେଖିଥିବେ; ସେ ‘ଦେ’ ପଦ କହେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ରତ୍ନମାନ ଛାଡ଼ି ଦୁଆର ଦୁଆର ଥାଳି ପଡ଼ାଇ ବୁଲୁଥାଏ । ତା’ ଭିତରେ ଯେ ଦେଲ ତ ଭଲ, ଯେ ନ ଦେଲ ତାକୁ କିଛି ନ ମାଗି, ଗୀତରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଗାଳିବୁଲ୍ଲି କରି ଚାଲିଯାଏ । ଆମେ ସେହିପରି ଝୁଲିଟି ଦେଖାଇ ଛୁଡ଼ା ଦେଉଁ । ଆମ ଗାନ୍ଧି ଟୋପି ଓ ଖଦଡ଼ ପୋଷାକ ଦେଖି ଲୋକେ ବୁଝନ୍ତି, ଯେ ନ ବୁଝି ପରୁରେ ତାକୁ “ସ୍ୱରାଜ ଭିକ୍ଷା” ବୋଲି ଜଣାଇ ଦେଉଁ । ସମସ୍ତେ ମୁଁଠାଏ ମୁଁଠାଏ ପକାଇ ଦିଅନ୍ତି । ବଜାରର ଦୋକାନୀମାନେ କିଏ ଚାଲି, କିଏ ଡାଲି, କିଏ ପନିପରିବା, କିଏ ପିଆଜ, ଲଙ୍କାମରିଚ ଦିଅନ୍ତି । କେହି କେହି ପଇସା ପକାନ୍ତି । ଏ ହେଲ ସାଧାରଣ ଭିକ୍ଷା ବା ମୁଣ୍ଡିଭିକ୍ଷା । ଏହାଛଡ଼ା ଆମର ଆନ୍ତର ରକମେ ଭିକ୍ଷା ଅଛି । ସେଇଟା ଅସାଧାରଣ ବା Special ଭିକ୍ଷା, ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି ଗୋଟାଏ ବର୍ଗକୁ କାରଣ ଭେଦି । ନିଜ ଭିକ୍ଷା ହେଲ ପେଟ ପୋଷିବା ସକାଶେ । ଆଉ ବର୍ଗକୁ ଭିକ୍ଷାଟା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବର୍ଗକୁ ଖରଚ ନିମନ୍ତେ । ଗୋଟାଏ କୌଣସି ବର୍ଗକୁ ଘଟନା ବା କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ବା ବର୍ଗକୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଜୋରରେ ଏ ଭିକ୍ଷା ହୁଏ । ଯଥା—ଡଳକଙ୍କ ଜନ୍ମଦିନ—ଦିଅ ଗୁଦା, ଆଜି ଗାନ୍ଧି ଦିବସ—ଦିଅ ଗୁଦା, ଆଜି ଅମୁକ ଜେଲ ଗଲେ—ଦିଅ ଗୁଦା, ଆଜି ଅମୁକ ଜି ଅସିଛନ୍ତି—ଦିଅ ଗୁଦା । ଏହିପରି କେତେ

କହୁବ । ଏହାଛଡ଼ା ଆମର ନିଜର ବା ସ୍ଥାନୀୟ କାମ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମଧ୍ୟ ଥାଏ । ସେ ଗୁଡ଼ାକ ଯଥା — ଆଜି ଅମୁକ ସ୍ଥାନରେ ସମ୍ମିଳନା ହେବ, ତମୁକ ପଡ଼ିଆରୁ ପଟୁଆର ବାହାରିବ, ତମୁକ ସ୍ଥାନରେ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବସିବ, ସମୁକ ଯାଗାରେ ଅରଟ କିଣା ଓ ଖଦଡ଼ ପ୍ରଗୁର ହେବ, ଇତ୍ୟାଦି । ଏସବୁ କାମରେ ମାତବଦୁର ଲୋକେ ବାହାରିନ୍ତି । ଯଥା — ମୁଁ । କାରଣ ଭିନ୍ନ ମାଗିବାରେ ଯେଉଁ **art** ବା କାଏଦା ଅଛି ଏ ସେହିରେ ସେଇଟା ବେଶି ଲୋଡ଼ା ପଡ଼େ । ଆମେ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିଛୁ, ଯେଉଁମାନେ ଏଇ ମାଗନ୍ତା ବିଦ୍ୟାଟା ଭଲରୂପେ ହାସଲ କରି ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଗଲେ ଅଧିକ ଆୟ କରନ୍ତି । ମାଗିବାର ସାଧାରଣ ନିୟମ ହେଉଛି କାକୁଡ଼, ମିନତି କରିବା ଓ ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ିଯିବା । ଏଥିରେ ଭଲ ପରସା ମିଳେ । କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଫସଲେ ମିଳିଯାଏ ମଧ୍ୟ । ଏ ସମସ୍ତର ହିସାବପତ୍ର ଶୁଦ୍ଧମତ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଥାଏ ନାହିଁ ଗୋଟାଏ କଥା — **Check** । ଆଉ କହୁବାକୁ ଗଲେ **Check** କରିବାର ବା ଉପାୟ କ’ଣ ? ଅନେକ ସରକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜମିଦାର ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ପୁଲିସକୁ ଭୟ କରନ୍ତି; ସେମାନେ ଗୁମ୍ଫା ଦେଲଦେଲେ ନାମ ଲେଖିବାକୁ ମଞ୍ଜୁ ନାହିଁ । ଏପରି କି ‘ଜଣେ ଦାତା’ ‘କୌଣସି ବନ୍ଧୁ’ ବୋଲି ଲେଖିବାକୁ ସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ କରନ୍ତି । ଅତଏବ ତାହା ଲେଖିବା ବା ନ ଲେଖିବା ଆମ ପେନସିଲର ଖୁସି ରସରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ନାଁଟା ଏକା ଏପରି ମନ୍ଦଶକ୍ତିବଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ ଯେ ଗାନ୍ଧିଲୋକ ଆସିଛନ୍ତି ବୋଲିଲେ ଅଦିଆ ବ୍ୟକ୍ତିସୁଦ୍ଧା ପକେଟ ଅଣ୍ଟାଲି ପକାଏ । ଏହାଛଡ଼ା ଉଦ୍ଧର ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଟ ନେତାମାନେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଏହି ଗାନ୍ଧି ଭକ୍ତିଟା ଉଦ୍ଧୃକ ଓ ପୃଷ୍ଠ କରିଦାପାର୍

କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଅଜଗୁର ଗଲୁ ଉତ୍ସାବନ କରିଥିଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକ ନୂଆ ନୂଆ ରଙ୍ଗ ଦେଇ ତଥର କରିବା ଓ ପ୍ରଗୁରର ସୁରୁଆ କରିବା ମୋର ଥିଲା ଗୋଟାଏ କାମ । ସେପରି ଶତ ଶତ ଗଲୁ ଅଛି, ସମସ୍ତେ କିଛି କିଛି ଶୁଣିଥିବେ, ଅତଏବ କହିବାର ଦରକାର ନାହିଁ । ତଥାପି ଗୋଟାଏ ଯୋଡ଼ାଏ ଉଦାହରଣ ଦିଏ । ଜଣେ କିଏ ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ ଟାପସ କରିଥିଲା ଯେ ତା ପୁଅକୁ ସାପ କାମୁଡ଼ିଲା । ଯେତେ ଝଡ଼ାପୁଙ୍କାରେ ଗଲୁନାହିଁ । ମାତ୍ର ‘ଗାନ୍ଧି’ ‘ଗାନ୍ଧି’ ବୋଲି ଡିନିଅର ଫୁଲ୍ ଦେଲୁ ପିଲଟି ଉଠି ବସିଲା ।

ଆଉ ଜଣେ କେଉଁଠି ହରତାଳ ଦିନରେ ହଲ କରୁଥିଲା ବୋଲି ତା’ର ବଳଦ କରୁଛି ପଡ଼ି ଅଚେତ ହୋଇଗଲା । ସେ ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରି ପାଣି ସକାଶେ କିଛି ଜରମାନା ମନାସିବାରୁ ବଳଦଟା ସୁଣି ଛୁଡ଼ା ହେଲା ।

ଆଉ କାହାର ଘର ପୋଡ଼ିଗଲା, ଆଉ କିଏ ମହାଦେବଙ୍କ ଠେଙ୍ଗ ଗୁହାରି ପଡ଼ିଥିଲା ଯେ ତାକୁ ହୁକୁମ ହେଲା କି “ତୁ ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଠେଙ୍ଗ ଅମ୍ବକେଇ ଅପରାଧ କରିଛୁ । ଅଶ୍ରମରେ କିଛି ଦେଲେ ବେମାରି ମୁକ୍ତି ହେବୁ ।” ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।

ଗୁଡ଼ୁଁ ଗୁଡ଼ୁଁ ଗାନ୍ଧି ଠାକୁର, ଗାନ୍ଧି ଠାକୁରଣୀ, ଗାନ୍ଧି ସିଦ୍ଧ, ଗାନ୍ଧି ହୁକୁମ, ଗାନ୍ଧି ମେଲା ପ୍ରଭୃତି କେତେ କ’ଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଆମେ ସବୁ ଏଥିରେ ନ ଥାଉଁ, କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ଭିତରେ ଆମେ ହେଲୁଁ ମୂଳ ।

ଆମ ଦେଶର ଲୋକେ ମାଲିକା, ଗରୁଡ଼ ପୁରାଣ, କାଳିସୀ ପ୍ରଭୃତିରେ ବଡ଼ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଆମେ-ସେଥିପାଇଁ ସେ ସବୁ କଥା ସାଙ୍ଗରେ ଗାନ୍ଧି କଥାମାନ ଏପରି ଖଞ୍ଜି ଖଞ୍ଜିରେ ଖାପ ଶୁଆଇ ଯୋଖି ଦେଲୁ ଯେ କଥାକୁ କଥା ଖାସା ଲେଖି ହୋଇଗଲା—

ବିଶେଷତଃ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କଠେଇଁ । ବାସ୍ତବିକ ସ୍ତ୍ରୀ-ଜାତିଟା ଏତେ ବୋକା ଯେ ତାଙ୍କୁ ବାଗେଇ ନେବା ଭାବ ସହଜ । ଖାଲି ତାଙ୍କ **Sentiment** କୁ ଟିକିଏ **appeal** କରି ଦେଲେ ହେଲ । ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ ଅମାନ୍ୟ କଲେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ପତଙ୍କର ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ, ଏ ତ ଅଛି ଏକ ଭୟ । ସେଥିରେ ଆମ ଭଲିଆ ପିଲାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର **Sympathy** ଜିନିଷଟା ବହଳ ପଡ଼େ । ଏହା ଜାଣିଶୁଣି ଆମେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ପିଲା ଯୋଡ଼ିଏ ତନୋଟି ସାଙ୍ଗରେ ରଖିଥାଉଁ । ସେ ପିଲାଏ ଏପରି ଶିକ୍ଷିତ ଯେ କଅଁଳେଇ କଅଁଳେଇ ‘ମା’, ‘ମାଉସୀ’ ବୋଲି ଗେହେଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ଏଥିରେ ଆଉ କି ସମ୍ଭାଳି ହେବା କଥା । “ଆହା କାହାର ଦୁଧଖିଆ ପିଲା ଗୁଡ଼ିକ କେତେ ବଡ଼ ପାଉଛନ୍ତି ଗୋ ।” ଏହୁ ପିଲାଏ ଘରଆଡ଼େ ଭିତରକୁ ପଶି ପଇସା କରନ୍ତି, ଗହଣା ଗଣ୍ଠି ଅନେକ ରକମ ମାରି ଆଣନ୍ତି । ଏଥିରୁ ଆଶ୍ରମ ପାଣ୍ଠିକୁ ଯିବା ନ ଯିବାଟା ଆମର ମଧୁର ଇଚ୍ଛା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ତେବେ ଆମେ ସାଧାରଣତଃ ଆଠ ପଣରୁ ବେଶି ନିଜ ସକାଶେ ରଖୁନାହିଁ । ବାସ୍ତବିକ ନାୟକ ଭାବରେ ଧରିବାକୁ ଗଲେ ଏ ସବୁ ଆମ କସରତ ବା ବାହାଦୁରୀର ଫଳ । ଆଶ୍ରମର ହକ୍ ସଜଭାଗ ଅଧିକ । ଏଥିପାଇଁ ଆମ ବିପକ୍ଷ ଲୋକେ କେତେ ରକମର କଟୁ କଟାକ୍ଷ କରି ଥାଆନ୍ତି, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ବୁଝିବା ଉଚିତ ଯେ ଏହିପରି ନ୍ୟାୟ ସଂସାରର ସବୁ କଥାରେ ହୋଇଥାଏ । ଆମେ ଜାଣୁ ଦୁଃଖ ଲୋକେ ଦୋଷ ଦିଅନ୍ତି । ଏଇଟା ତ ଆମର କିଛି ଲବ୍ଧ ଛପା କାରବାର ନୁହେଁ । ଆମେ ଯେ ନିଜର ଘରଦ୍ବାର, ସୁଖଶାନ୍ତି, ଆପଣାର ବାପ ମା ଭାଇ କୁଟୁମ୍ବକୁ ଛାଡ଼ି, ନିଜର ଭବିଷ୍ୟତକୁ ନ ଚାହିଁ ଏଥିରେ ପଡ଼ି ରହିଛୁ—ଆମେ ପୁଣି ତଳକୁ କିପରି ? ଆମେ ଏଥିରୁ ଏକ ପଇସା ଘରକୁ ଦେଉନାହିଁ ବା ସଞ୍ଚୟ କରୁନାହିଁ । ନିଜର ସୁଖ ସାଜୁକ୍ୟ ଓ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ

କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଅଜ୍ଞାନ ଗଳ୍ପ ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକ ନୂଆ ନୂଆ ରଙ୍ଗ ଦେଇ ତଥ୍ୟ କରିବା ଓ ପ୍ରଚାରର ଦୁର୍ବିଧା କରିବା ମୋର ଥିଲା ଗୋଟାଏ କାମ । ସେପରି ଶତ ଶତ ଗଳ୍ପ ଅଛି, ସମସ୍ତେ କିଛି କିଛି ଶୁଣିଥିବେ, ଅତଏବ କହିବାର ଦରକାର ନାହିଁ । ତଥାପି ଗୋଟାଏ ଯୋଡ଼ାଏ ଉଦାହରଣ ଦିଏଁ । ଜଣେ କିଏ ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ ଟାପସ କରିଥିଲା ଯେ ତା ପୁଅକୁ ସାପ କାମୁଡ଼ିଲା । ଯେତେ ଝଡ଼ାଫୁଙ୍କାରେ ଗଲାନାହିଁ । ମାତ୍ର ‘ଗାନ୍ଧି’ ‘ଗାନ୍ଧି’ ବୋଲି ଢଳିଥର ଫୁଙ୍କି ଦେଲେ ପିଲଟି ଉଠି ବସିଲା ।

ଆଉ ଜଣେ କେଉଁଠି ସରତୀଳ ଦିନରେ ହଳ କରୁଥିଲା ବୋଲି ତା’ର ବଳଦ କରୁଛି ପଡ଼ି ଅଚେତ ହୋଇଗଲା । ସେ ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରି ପାଣି ସଜାଣେ କିଛି ଜରମାନା ମନାସିବାରୁ ବଳଦଟା ପୁଣି ଛୁଡ଼ା ହେଲା ।

ଆଉ କାହାର ଘର ପୋଡ଼ିଗଲା, ଆଉ କିଏ ମହାଦେବଙ୍କ ଠେଙ୍ଗ ଗୁହାରି ପଡ଼ିଥିଲା ଯେ ତାକୁ ହୁକୁମ ହେଲା କି “ତୁ ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଠେଙ୍ଗ ଅମ୍ବକେଇ ଅପରାଧ କରିଛୁ । ଆଶ୍ରମରେ କିଛି ଦେଲେ ବେମାରି ମୁକ୍ତି ହେବୁ ।” ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।

ଗୁହଁ ଗୁହଁ ଗାନ୍ଧି ଠାକୁର, ଗାନ୍ଧି ଠାକୁରଣୀ, ଗାନ୍ଧି ସିଦ୍ଧ, ଗାନ୍ଧି ହୁକୁମ, ଗାନ୍ଧି ମେଲା ପ୍ରଭୃତି କେତେ କ’ଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଆମେ ସବୁ ଏଥିରେ ନ ଥାଉଁ, କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ଭିତରେ ଆମେ ହେଲୁଁ ମୂଳ ।

ଆମ ଦେଶର ଲୋକେ ମାଲିକା, ଗରୁଡ଼ ପୁରାଣ, କାଳିସୀ ପ୍ରଭୃତିରେ ବଡ଼ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଆମେ-ସେଥିପାଇଁ ସେ ସବୁ କଥା ସାଙ୍ଗରେ ଗାନ୍ଧି କଥାମାନ ଏପରି ଖଞ୍ଜି ଖାଞ୍ଜିରେ ଖାପ ଖୁଆଇ ଯୋଖି ଦେଲୁ ଯେ କଥାକୁ କଥା ଖାସା ଲେଖି ହୋଇଗଲା—

ବିଶେଷତଃ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ । ବାସ୍ତବିକ ସ୍ତ୍ରୀ-ଜାତିଟା ଏତେ ବୋକା ଯେ ତାଙ୍କୁ ବାଗେଇ ନେବା ଭାରି ସହଜ । ଖାଲି ତାଙ୍କ **Sentiment** କୁ ଟିକିଏ **appeal** କରି ଦେଲେ ହେଲା । ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ ଅମାନ୍ୟ କଲେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ପଡ଼ଙ୍କର ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ, ଏ ତ ଅଛି ଏକ ଭୟ । ସେଥିରେ ଆମ ଭଲିଆ ପିଲାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର **Sympathy** ଜନିସଟା ବହଳି ପଡ଼େ । ଏହା ଜାଣିଶୁଣି ଆମେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ପିଲା ଯୋଡ଼ିଏ ତନୋଟି ସାଙ୍ଗରେ ରଖିଥାଉଁ । ସେ ପିଲାଏ ଏପରି ଶିକ୍ଷିତ ଯେ କଅଁଳେଇ କଅଁଳେଇ ‘ମା’, ‘ମାଉସୀ’ ବୋଲି ଗେହେଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ଏଥିରେ ଆଉ କି ସମ୍ଭାଳି ହେବା କଥା । “ଆହା କାହାର ଦୁଧଖିଆ ପିଲା ଗୁଡ଼ିକ କେତେ ବଡ଼ ପାଉଛନ୍ତି ଗୋ ।” ଏହୁ ପିଲାଏ ଘରଆଡ଼େ ଭିତରକୁ ପଶି ପଇସା କରନ୍ତି, ଗହଣା ଗଣ୍ଠି ଅନେକ ରକମ ମାରି ଆଣନ୍ତି । ଏଥିରୁ ଆଶ୍ରମପାଣ୍ଠିକୁ ଯିବା ନ ଯିବାଟା ଆମର ମଧୁର ଇଚ୍ଛା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ତେବେ ଆମେ ସାଧାରଣତଃ ଆଠ ପଣରୁ ବେଶି ନିଜ ସକାଶେ ରଖୁନାହିଁ । ବାସ୍ତବିକ ନାୟକ ଭାବରେ ଧରିବାକୁ ଗଲେ ଏ ସବୁ ଆମ କସରତ ବା ଦାହାଦୁର୍ଗାର ଫଳ । ଆଶ୍ରମର ହକ୍ ରଜଭାଗ ଅଧିକ । ଏଥିପାଇଁ ଆମ ବିପକ୍ଷ ଲୋକେ କେତେ ରକମର କଟୁ କଟାକ୍ଷ କରି ଥାଆନ୍ତି, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ବୁଝିବା ଉଚିତ ଯେ ଏହିପରି ନ୍ୟାୟ ସଂସାରର ସବୁ କଥାରେ ହୋଇଥାଏ । ଆମେ ଜାଣୁ ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକେ ଦୋଷ ଦିଅନ୍ତି । ଏଇଟା ତ ଆମର କିଛି ଲାଗୁ ଛପା କାରବାର ନୁହେଁ । ଆମେ ଯେ ନିଜର ଘରଦ୍ବାର, ସୁଖଶାନ୍ତି, ଆପଣାର ବାପ ମା ଭାଇ କୁଟୁମ୍ବକୁ ଛାଡ଼ି, ନିଜର ଭବିଷ୍ୟତକୁ ନ ଚାହିଁ ଏଥିରେ ପଡ଼ି ରହିଛୁ — ଆମେ ପୁଣି ଚଳିବୁ କିପରି ? ଆମେ ଏଥିରୁ ଏକ ପଇସା ଘରକୁ ଦେଉନାହିଁ ବା ସଞ୍ଚୟ କରୁନାହିଁ । ନିଜର ସୁଖ ସାଙ୍ଗତ୍ୟ ଓ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ

କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଅଜଣୁଣ ଗଲୁ ରତ୍ନାବନ କରିଥିଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକ ନୂଆ ନୂଆ ରଙ୍ଗ ଦେଇ ତିଆରି କରିବା ଓ ପ୍ରଗୁରର ସୁବିଧା କରିବା ମୋର ଥିଲା ଗୋଟାଏ କାମ । ସେପରି ଶତ ଶତ ଗଲୁ ଅଛି, ସମସ୍ତେ କିଛି କିଛି ଶୁଣିଥିବେ, ଅତଏବ କହୁଚାର ଦରକାର ନାହିଁ । ତଥାପି ଗୋଟାଏ ଯୋଡ଼ାଏ ରଦାହରଣ ଦିଏ । ଜଣେ କିଏ ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ ଟାପର କରିଥିଲା ଯେ ତା ପୁଅକୁ ସାପ କାମୁଡ଼ିଲା । ଯେତେ ବୁଡ଼ାପୁଞ୍ଜାରେ ଗଲୁନାହିଁ । ମାତ୍ର ‘ଗାନ୍ଧି’ ‘ଗାନ୍ଧି’ ବୋଲି ତନିଥର ଫୁଲି ଦେଲୁ ପିଲଟି ଉଠି ବସିଲା ।

ଆଉ ଜଣେ କେଉଁଠି ହରତାଳ ଦିନରେ ହଳ କରୁଥିଲା ବୋଲି ତା’ର ବଳଦ କରୁଡ଼ି ପଡ଼ି ଅଚେତ ହୋଇଗଲା । ସେ ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରି ପାଣି ସକାଶେ କିଛି ଜରିମାନା ମନାସିବାରୁ ବଳଦଟା ପୁଣି ଛୁଡ଼ା ହେଲା ।

ଆଉ କାହାର ଘର ପୋଡ଼ିଗଲା, ଆଉ କିଏ ମହାଦେବଙ୍କ ଠେଙ୍ଗ ଗୁହାରି ପଡ଼ିଥିଲା ଯେ ତାକୁ ଡୁକୁମ ହେଲା କି “ତୁ ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଠେଙ୍ଗ ଅମ୍ବକେଇ ଅପରାଧ କରିଛୁ । ଆଶ୍ରମରେ କିଛି ଦେଲେ ବେମାରି ମୁକ୍ତି ହେବୁ ।” ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।

ଗୁଡ଼ୁ ଗୁଡ଼ୁ ଗାନ୍ଧି ଠାକୁର, ଗାନ୍ଧି ଠାକୁରଣୀ, ଗାନ୍ଧି ସିଦ୍ଧ, ଗାନ୍ଧି ଡୁକୁମ, ଗାନ୍ଧି ମେଲା ପ୍ରଭୃତି କେତେ କ’ଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଆମେ ସବୁ ଏଥିରେ ନ ଥାଉଁ, କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ଭିତରେ ଆମେ ହେଲୁଁ ମୂଳ ।

ଆମ ଦେଶର ଲୋକେ ମାଲିକା, ଗରୁଡ଼ ପୁରାଣ, କାଳିସୀ ପ୍ରଭୃତିରେ ବଡ଼ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଆମେ ସେଥିପାଇଁ ସେ ସବୁ କଥା ସାଙ୍ଗରେ ଗାନ୍ଧି କଥାମାନ ଏପରି ଖଣ୍ଡି ଖାଣ୍ଡିରେ ଖାପ ଖୁଆଇ ଯୋଗି ଦେଲୁ ଯେ କଥାକୁ କଥା ଖାସା ଲେଖି ହୋଇଗଲା—

ବିଶେଷତଃ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କଠେଇଁ । ବାସ୍ତବିକ ସ୍ତ୍ରୀ-ଜାତର ଏତେ ବୋକା ଯେ ତାଙ୍କୁ ବାଗେଇ ନେବା ଭାରି ସହଜ । ଖାଲି ତାଙ୍କ **Sentiment** କୁ ଟିକିଏ **appeal** କରି ଦେଲେ ହେଲା । ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ ଅମାନ୍ୟ କଲେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ପତଙ୍କର ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ, ଏ ତ ଅଛି ଏକ ଭୟ । ସେଥିରେ ଆମ ଭଲିଆ ପିଲାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର **Sympathy** ଜିନିଷଟା ବହଳି ପଡ଼େ । ଏହା ଜାଣିଶୁଣି ଆମେ ପୁନ୍ଦର ପୁନ୍ଦର ପିଲା ଯୋଡ଼ିଏ ତନୋଟି ସାଙ୍ଗରେ ରଖିଥାଉଁ । ସେ ପିଲାଏ ଏପରି ଶିକ୍ଷିତ ଯେ କଅଁଳେଇ କଅଁଳେଇ ‘ମା’, ‘ମାଉସୀ’ ବୋଲି ଗେହେଲୁଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ଏଥିରେ ଆଉ କି ସମ୍ଭାଳି ହେବା କଥା । “ଆହା କାହାର ଦୁଧଖିଆ ପିଲାଗୁଡ଼ିକ କେତେ କଷ୍ଟ ପାଉଛନ୍ତି ଗୋ ।” ଏହୁ ପିଲାଏ ଘରଆଡ଼େ ଭିତରକୁ ପଶି ପଇସା କରନ୍ତି, ଗହଣା ଗଣି ଅନେକ ରକମ ମାରି ଆଣନ୍ତି । ଏଥିରୁ ଆଶ୍ରମ ପାଣିକୁ ଯିବା ନ ଯିବାଟା ଆମର ମଧୁର ଇଚ୍ଛା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ତେବେ ଆମେ ସାଧାରଣତଃ ଆଠ ପଣରୁ ବେଶି ନିଜ ସକାଶେ ରଖୁନାହିଁ । ବାସ୍ତବିକ ନାୟକ ଭାବରେ ଧରିବାକୁ ଗଲେ ଏ ସବୁ ଆମ କମରତ ବା ବାହାଦୁରୀର ଫଳ । ଆଶ୍ରମର ହକ୍ ସଜଭାଗ ଅଧକ । ଏଥିପାଇଁ ଆମ ବିପକ୍ଷ ଲୋକେ କେତେ ରକମର କଟୁ କଟାକ୍ଷ କରି ଥାଆନ୍ତି, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ବୁଝିବା ଉଚିତ ଯେ ଏହିପରି ନ୍ୟାୟ ସଂସାରର ସବୁ କଥାରେ ହୋଇଥାଏ । ଆମେ ଜାଣୁ ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକେ ଦୋଷ ଦିଅନ୍ତି । ଏଇଟା ତ ଆମର କିଛି ଲାଗୁ ଛପା କାରବାର ନୁହେଁ । ଆମେ ଯେ ନିଜର ଘରଦ୍ବାର, ପୁଖଗାନ୍ତି, ଆପଣାର ବାପ ମା ଭାଇ କୁଟୁମ୍ବକୁ ଛାଡ଼ି, ନିଜର ଭବିଷ୍ୟତକୁ ନ ଚାହିଁ ଏଥିରେ ପଡ଼ି ରହିଛୁ—ଆମେ ପୁଣି ଚଳିବୁ କିପରି ? ଆମେ ଏଥିରୁ ଏକ ପଇସା ଘରକୁ ଦେଉନାହିଁ ବା ସଞ୍ଚୟ କରୁନାହିଁ । ନିଜର ପୁଖ ସାଜ୍ଜନ୍ୟ ଓ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ

ସକାଶେ ପାହା କିଛି ଖରଚ ତାକୁ ଯୋଗାଇବ କିଏ ? ଆମର ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ, ଶାନ୍ତି ବା ଜୀବନର ଅନିଷ୍ଟ ହେଲେ କ୍ଷତି କାହାର, ସମଗ୍ର ଦେଶର, ସମଗ୍ର ଜାତିର ନୁହେଁ କି ? କହିବାକୁ ଗଲେ ଏ କଥା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି, ସମସ୍ତେ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି - ବଡ଼ ବଡ଼ଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ସିଧା କଥାରେ ଏ ଗୋଟାଏ open secret—ସବୁ ଜାଣି ଶୁଣି ଆଖି ବୁଜି ଦେବାକୁ ହୁଏ ମାତ୍ର ।

ଆମେ କର୍ମୀମାନେ ସମୟସମୟରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର କର୍ମରେ ବାହାରୁ—ତା ନା ପିକେଟିଂ (picketing) । ପିକେଟିଂ ବୋଲିଲେ କ’ଣ ଜାଣନ୍ତି ? ବିଦେଶୀ ଦରବ କିଣିବାରୁ ଲୋକଙ୍କୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇବା ଓ ନିଶା ପଦାର୍ଥ ବିକ୍ରି ବନ୍ଦ କରିବା । ଏହାର କର୍ମସ୍ଥାନ ବଜାର ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ ସ୍ତ୍ରୀଛକି । ପିକେଟିଂଟା ବେଜାୟ ଲଭଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ । ଦୁଃଖର କଥା, ଏଭଳି ବେଶି ଦିନ ଚଳିଲା ନାହିଁ—ଆଉ ସେହି ହେତୁରୁ ବି ଅନେକ ମନମର ହୋଇ ଦଳରୁ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଲେ । ମୋହରପରି ଦାନ୍ତ ନେକୁଟିଆଯାକ ସିନା ପେଟରେ ଓଦା କନା ଦେଇ ପଡ଼ି ରହିଲେ । ହଁ କ’ଣ କହୁଥିଲି କି, ଏହି ପିକେଟିଂ କରିବାକୁ ହୁଏ ପୂର୍ବ ଦଳବଳ ଘେନି । ଆମ ଭିତରେ picketingର ନା ଦେଇଆଉଁ pocketing । ପହୁଲ୍ଲ ଦୋକାନୀମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଯାଇ ବୁଝାଇବାକୁ ହୁଏ ଯେ “ଭାଇ, ତୁମେ ଆଉ ଅପବିତ୍ର ବିଦେଶୀ ଜିନିଷ ବିକ ନାହିଁ ।” ସେମାନେ ଯାଆରଣତଃ ଗୋଟାଏ ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତି—“ବାରୁ, ଆମେ ତ ଖରିଦ କରି ସାରିଛୁ । ଏବେ ଏଗୁଡ଼ାକ କରିବୁ କ’ଣ ? ଏ ତ ହେଲା ଆମର ଜୀବିକା । ଯାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ନିଜ ପେଟ ପୋଷାହେବ କିପରି ? ଏଣେ କୁଟୁମ୍ବ ଗଢ଼ି ମରିବେ ଯେ ।” ଏଭଳି ଉତ୍ତରକୁ ତ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ନାହିଁ ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ଅନେକ ରକମର ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇବାକୁ ହୁଏ । ସେପରି ଯୁକ୍ତିତକ ଆମର ମୁଖସ୍ଥକର ବୋଲି । ଆମେ ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଗୁଡ଼ି,

ଆମର ଜୋରଜବରଦସ୍ତି କରିବା ମନା; ସୁତରାଂ ଯେତେ କଅଁଳ କଥାରେ ପାରୁ, କହୁଁ । ନୋହୁଲବେଳକୁ ତାଙ୍କ ଦୋକାନ ଆଗରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ଗହକି ଫେରାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟହେଉ । ଏ କାମଟା ଏକା ଭାରି ଶକ୍ତି । ଅନେକ ସମୟରେ ଜଣେ ଜଣେ ଅମାନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ପାଲରେ ପଡ଼ି ବଡ଼ ହରକତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଛି । କେନ୍ଦୁ କେନ୍ଦୁ ଆମ କଥା ମାନି ହେଉ ବା ତରରେ ହେଉ ଚୋରପାନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର କେନ୍ଦୁ କେନ୍ଦୁ ମୁହଁ ମୋଡ଼ନ୍ତି, ବିଦ୍ରୁଷ କରନ୍ତି; ଏପରି କି ବେଳେ ବେଳେ ଆମ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବାପ-ଗୋସବାପାଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ମା ଭଉଣୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ଲଗାଇ ଦେଇ ଆମର ସମ୍ବନ୍ଧନା କରନ୍ତି । ବଡ଼ ଅପ୍ରୀତିକର କାର୍ଯ୍ୟ ଏକା । କିନ୍ତୁ କ'ଣ କରିବୁ—ଆମର ଧର୍ମ ହେଉଛି ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ଅକାତରରେ ସହ୍ୟବା । ସବୁ ସହ୍ୟ । ସହ୍ୟ ସହ୍ୟ ଆମର ଚମତ୍ତା ଏତେ ମୋଟା ହୋଇଗଲାଣି ଯେ ଏସବୁ ଏବେ ଆଉ କିଛି ବାଧେ ନାହିଁ । ମିଜାଜିଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କୁହୁ ହୋଇ ଗଲାଣି । ଆଗକାଳ କଥା ହୋଇଥିଲେ ଏପରି ଲୋକଙ୍କୁ ଉତ୍ତମ ମଧ୍ୟମ ଚିତାଇ ଦିଅନ୍ତୁ । ମାତ୍ର ଏବେ ଏହି ଟେକ୍ସିଆଗିରି ଧର୍ମ ଓ ଅଲଜୁକା ବାନା ଗ୍ରହଣ କରି ସେସବୁ ଛାଡ଼ି ସାରିଲୁଣି । ଓଲଟା ଅନ୍ଧୁର ତାଙ୍କ ହାତ ଧରିବାକୁ ହୁଏ, ଖୋସାମତ ବରାମତ କରିବାକୁ ହୁଏ—କାହାକୁ ‘ଭାଇ’ କାହାକୁ ‘ଦାଦା’ କାହାକୁ ‘ବାପା’ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରି ଲମ୍ବ ଖମ୍ବ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ିଯିବାକୁ ହୁଏ । ଏଥିରେ ତରଳିବ ନାହିଁ କିଏସେ ? ମନୁଷ୍ୟର ଯେତେବୁଝିଏ କୋମଳବୃତ୍ତି ଅଛି, ତହିଁ ମୂଳରେ ଅଘାତ କରିବାର ବିଦ୍ୟାଟା ବା ସୁନ୍ଦରୀ ଆମକୁ ଯେପରି ମାଲ୍ଲମ, ତାହା ଆଉ କାହାରିକି ନୁହେଁ ।

ପିକେଟିଂର ଅସଲ ଲଭଟା କ'ଣ ତାହା କହିବ । ଯେଉଁ ଦୋକାନୀ ନିତାନ୍ତ ଦେଖେ ଯେ, ଆମେ ତାହାରି ସଙ୍ଗରେ

ବଡ଼ ବେଣି ଲଗିଛି, ଆଉ ତା ଦୋକାନରୁ ଗହକ ଉଠାଇ ଦେଉଛି, ସେ ଖୁସି ହୋଇ ପାଞ୍ଚ ଦଶ ସ୍ୱରଳ ଚୁନା ଆମ ହାତରେ ଚୁଞ୍ଚି ଦିଏ । ଅନେକ ପ୍ରାଣରୁ ଟଙ୍କା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟ ମିଳେ । ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଲଜେଣ୍ଡି, ଜେଲି, ବିସ୍କୁଟ ପ୍ରଭୃତି ଖାଇବା ମାଲ ପ୍ରଧାନ । ତେବେ ସମୟ ସମୟରେ ଦରକାର ମୁତାବକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିନିଷ ମଧ୍ୟ ହାତ-ପଇଠ ହୋଇଥାଏ, ଯଥା—ଆରିଶି, ବୁରୁଷ, ଏସେନ୍ସ, ଚିଠି କାଗଜ, କଲମ, ସିଗାରେଟ ପ୍ରଭୃତି । ଏ କାରବାର ଗହକମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଦୃଢ଼ ନାହିଁ । କାରଣ, ସେଥିରେ ମୁଣ୍ଡମଟା ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ପଡ଼ିବାର କଥା । ଯଦି ଦେଖିଲୁ କେନ୍ଦୁ କୌଣସି ବିଲଡ଼ ଦ୍ରବ୍ୟ ଖରିଦ କରି ସାରିଛି, ତାକୁ ସେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଫୋପାଡ଼ି ଦେବାକୁ ଲଗାଇଁ । ସେ ନ ମଙ୍ଗିଲେ ଏଣି ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ଗୋଡ଼ହାତ ଧରାଧରି କରୁଥାନ୍ତି । ଆଉ ଜଣେ ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ଫୋପାଡ଼ି ଦିଏ । ଲଗାପଟା ହୋଇଥିଲେ ଦିଆଯିଲି ଲଗାଇ ଦେଉଁ । ତାହା ମଧ୍ୟରେ ଯଦି ହାତ-ସଫେଇ କରି କେନ୍ଦୁ କିଛି ମାରିନେଇ ପାରିଲା ତ ଆନ୍ଧ୍ର । ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇଥିବା ପଦାର୍ଥ ଅବଶ୍ୟ ପଛରେ ଆମରି ହାତରେ ପଡ଼େ । ଏଥି-ସକାଶେ କହୁଲି କି ପିକେଟିଂରେ ବଡ଼ ଲାଭ ।

ଆମର ଦାଉ ବେଣି ଅବକାରୀ ଦୋକାନ ଉପରେ । କେବଳ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ା ଲୋକଙ୍କୁ ଅର୍ଥ ମ କଣିବାକୁ ଛାଡ଼ । ଆଉ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଗେ ଟିକିଏ ନେହେରୁ ବାଉର, ପରେ ଜବରଦସ୍ତି । କୌଣସି କୌଣସି ଦେକାନୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଭିତରୁଆ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଥାଏ । ସେଠି ଦେଖିଶୁଣି କାମ କରାଯାଏ । ଜଣେ ଦୋକାନୀ ଆମ ଆଗ୍ରମର ଯେତେ ଭ୍ରାନ୍ତ ଖରଚ ତାହା ସବୁ ଯୋଗାଏ । ମିଛ କାହିଁକି କହୁବି, ମଦଟା ଆଗ୍ରମ ଭିତରକୁ ଆସେନାହିଁ, କେବଳ ସାଙ୍ଗଦୋସ୍ତି କେନ୍ଦୁ ଅକସ୍ମାତ୍ ସେ ଆଡ଼କୁ ଗଲେ ସାମାନ୍ୟ ଖାଇଖୋରାକିଟା ପୋଲରେ ମିଳେ । ଏତିକି । ଆମ

ଭିତରେ କାହାର କାହାର ଏ ବଡ଼ ଅଭ୍ୟାସଟା ଥିଲା । ସେମାନେ ମନକୁ ପ୍ରବୋଧ ଦିଅନ୍ତି କି ଅନ୍ୟମାନେ ଯେତେବେଳେ ଭାଙ୍ଗ ଖାଉଛନ୍ତି, ଆମେ ଏବେ ଦିନେ ଅଧେ ଟିକିଏ—ଅଦୃଶ୍ୟ ଅତି, ଗୋପନରେ । କେହି ଧରା ପଡ଼ିଗଲେ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ଉପଦେଶା-ସୂକ ମିଠା ଗାଳି ମାନ୍ଦ ହୁଏ, ନୋହିଲେ pass over । ନେତା-ମାନଙ୍କର ସେହିପରି ସବସହଣି (tolerant spirit) ନ ଥିଲେ ଦଳ ରଖିବା ଯେ ମୁହଁଲି ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତା । Discipline ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଏଣେ ଯେ ସବନାଶ ! ବାଛି ବସିଲେ ତ କମଳପାତ୍ର ବାଳ ! ଏଥିପାଇଁ ଏପରି ସବୁ ସାମାନ୍ୟ technical ବା bonafide ହୁଟିକୁ ନେତାମାନେ ଆଖି ବୁଜି ଦିଅନ୍ତି ।

ଏହିପରି ଆନନ୍ଦରେ, ମଉଜରେ କିଛିଦିନ କଟିଗଲା । ସମସ୍ତେ ଗୁରୁ ବସିଥାଉଁ କେବେ ସ୍ଵରାଜ ହେବ । ଦିନେ ଖବର ଆସିଲା କି ଗାନ୍ଧି ହୁକୁମ ଦେଇଛନ୍ତି, ଅମୁକ ଦିନ ହେବ । ଆଦୁର ତେଜରେ କାମ ଲାଗିଲା । ଦେଖିଲୁ ଆମ ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କର ଆଦର ସମ୍ମାନ ବଢ଼ିଲା । କାରଣ, ସ୍ଵରାଜ ହେଲାକ୍ଷଣି ଆମ ଅବସ୍ଥା ଯେ କ'ଣ ହେବ, ତାହା ଏମାନେ ବେଶ୍ ଅନୁମାନ କରି ପାରୁଥିଲେ । ଆମ ଘର ଭିତରେ ବି ନାନା କଲ୍ୟାଣ ଜଳ୍ୟାଣ ଚାଲିଲା । ପାଞ୍ଚଜଣ ଏକାଠେ ହେଲାକ୍ଷଣି କେତେ ପ୍ରକାର କଥା ପଡ଼ିଯାଏ । ତାହାଛଡ଼ା ସମସ୍ତଙ୍କର ଭିତରୁ ମଧ୍ୟ କେତେ ପ୍ରକାର ମତଲବ ଥାଏ । ସେ କଥା କେହି କାହାରିକି କହେନାହିଁ । ବାସ୍ତବିକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ଏପରି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗୋପନୀୟ କଥା ବା ଚିନ୍ତା ଅଛି, ଯାହା ସେ କାହାରି ଆଗରେ ପ୍ରକାଶ କରେନାହିଁ—ସେ ଯେତେ ଅପଣାର ହେଉ ପଛକେ । ମୋର ବି ସେପରି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଥିଲା, ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିବାର ନୁହେଁ—ଅତଏବ ନୀରବ ରହିଲି ।

ଆମେ ଅନେକଦିନ କର୍ମୀ ଆଶ୍ରମର ଗୋଟାଏ ଘରେ ଗରଡ଼ଙ୍କ ଭଳି ଶୋଇ । ଦିନେ ମୋତେ ଛଉନିଦ ଲାଗିଛି, ହଠାତ୍ ମୋ ନାଁ ଟା କାନରେ ପଡ଼ିବାରୁ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା, କାନ ପାରିଲି । ଦିଓଟି ସାନପିଲା କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥାନ୍ତି । ଜଣେ ପଚାରିଲା, “ଆଜ୍ଞା, ସୁରଜ ହୋଇଗଲେ କ’ଣ ଆମ ଆଶ୍ରମ ଏଇଠେଇଁ ରହିବ ?” ଦ୍ଵିତୀୟ ପିଲା କହିଲା, “ଓଲଟାଏ ନା କ’ଣ ମ । ଆଶ୍ରମ ପରା ରଠିଯିବ କମିଶନର ଅଫିସକୁ ।”

୧ମ—କମିଶନର ଅଫିସ ପୁଣି କୁଆଡ଼େ ଯିବ ?

୨ୟ—ଆମେ ପରା ଚଳାଇବା !

୧ମ—କମିସନର କିଏ ହେବ କି ?

୨ୟ—ବୁଝିନାହିଁ ପରା ? ମହାତ୍ମା ହୁକୁମ ଦେଇଛନ୍ତି ଆପଣେ ହେବେ ବୋଲି ।

୧ମ—ଆଉ କିଲଟର ?

୨ୟ—କଟକରେ—ବାବୁ, ପୁରୀରେ—ବାବୁ, ଆଉ ବାଲେଶ୍ଵରରେ—ବାବୁ ।

୧ମ—ଆଜ୍ଞା ଆମ—ବାବୁ [ଅର୍ଥାତ୍ ମୋହର ନାମ] କ’ଣ କିଛି ହେବେ ନାହିଁ ?

୨ୟ—ସେହୁ କଥା ତ ଚାଲିଛି । ମହାପାତ୍ର ସାହେବଙ୍କ କାମରେ ଏ ରହିବେ କି ବାବୁ ରହିବେ, ସେ ବିଷୟ ସାର ହୋଇନାହିଁ । କେହୁ କେହୁ ପୁଣି କହୁଛନ୍ତି—ବାବୁଙ୍କ ନାଁ ।

୧ମ—ଆଉ କାହା କଥା କ’ଣ ହେଉଛି ?

୨ୟ—ସେ କଥା ସବୁ କ’ଣ ଏତକ ଦିନୁ ଠିକ ହୋଇଗଲାଣି ? ଆପଣେ ଯାହା କହିବେ ନା । ତେବେ ଯାଜପୁର, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା, ଭଦ୍ରକ

ସବୁଦିନ ଅତିସର କଥାଟା ହୋଇ ଯାଇଛି ଏକରକମ । ଖାଲି
ଖୋରଧା କଥାରେ ଗୋଳମାଳ ଅଛି—

୧ମ—କାହିଁକି ?

୨ୟ—କ'ଣ କି—ବାରୁ କଥାହେଲ ବେଳକୁ କେହି ଆପଣ
କରୁଛନ୍ତି କି, ସେ ଦୋମଙ୍ଗିଆ । ଏଣେ ସେ ନିଜେ ବି—ବାରୁ
କଲିଚରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହୁବାକୁ ନାସକ ।

୧ମ—ବାରୁ କ'ଣ ଫାଙ୍କ ପଡ଼ିବେ ?

୨ୟ—କିଏ କହିଲା ? ସେ ପର କଟକର ସିଭଲ ସରକାର ।

୧ମ—ଆଉ ବାଲେଶ୍ଵରର ?

୨ୟ—... ବାରୁ ।

୧ମ—ପୁଣର ?

୨ୟ—... ଯାହେବ ହେବେ; କି... ବାରୁ ହେବେ ଠିକ୍‌ନାହିଁ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଯାହାଙ୍କ ନାମ କହିଲା ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଵର୍ଗରେ ।
ଆମ୍ଭର ଜଣେ କଲେଜରେ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ହବାର କଥା ଥିଲା—
ସେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଵର୍ଗରେ । ସ୍କୁଲ ଇନିସ୍ପେକ୍ଟର ହେବେ... ବାରୁ,
ଜଜ୍... ବାରୁ, ବାଲିକା ସ୍କୁଲ ଇନିସ୍ପେକ୍ଟରେସ୍... ଇତ୍ୟାଦି
ଇତ୍ୟାଦି । କେତେ ଲୋକଙ୍କ ନାଁ ଯେ ପଡ଼ିଗଲା, ସେ ସବୁ ମୋ
ମନେ ନାହିଁ । ସେଦିନ ଜାଣିଲି କି ଓଡ଼ିଶା ଶାସନଚକ୍ର
(wheel) ଚକର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅର (spoke) ଗଢ଼ା ହୋଇ ସାରିଲାଣି ।
ସେଦିନ ରାତରେ କେତେ କ'ଣ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖିଲି—ସେଗୁଡ଼ାକ ଲଜ
କଥା, କହିବି ନାହିଁ । ଯଦି ସ୍ଵରାଜ ହୋଇଥାନ୍ତା, ତେବେ କହନ୍ତି
କାହିଁକି, ଏକାବେଳକେ କାମରେ ଦେଖାଇ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏକା
ଆମର କର୍ମ ଉଣା ନୁହେଁ, ଭଲ ଜନନୀଙ୍କର କର୍ମ ଉଣା । ଭାରତ
ମାତାଙ୍କର କର୍ମ ଉଣା !

ଅମ ଅସହଯୋଗୀଙ୍କର ତନୋଟି ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ର—୧—ଖଦଡ଼, ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଅରଟ, ୨—ହୁନ୍ସୁ ମୁସଲମାନ ମିଳନ, ୩—ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ । ଏହି ତନୋଟି ହେଲା ସ୍ୱରାଜ ପାଇବାର ସର୍ତ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ condition । ହୁନ୍ସୁ ମୁସଲମାନ ଭାରତମାତାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ—ଭାଇ, ଭାଇ । ଏ ଦୁହେଁ ନ ମିଶିଲେ ସ୍ୱରାଜ ହେବ ନାହିଁ । ଆମର ଆଗ କାମ ହେଲା ହୁନ୍ସୁ ମୁସଲମାନ ମିଳନଟା । ଆମେ ଯେଣୁ ସବୁ କଥାରେ ଆଗୁଆ ଅର୍ଥାତ୍ Pioneer, ଆମେ ହିଁ ତ ପୁଣି ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇବୁଁ, ତା’ପରେ ଲୋକେ ଅନୁସରଣ, ଅନୁକରଣ କରିପାରିବେ । ଆମ୍ଭା ମେଲଟା ଶିଆଣିଆଣିରେ ଯେପରି ହୁଏ, ଆଉ କେଉଁଠିରେ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆମେ ଆଗ ହୋଇ ପଠାଣଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଖାଇବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲୁଁ । ଆମଲୁଣ ନିମନ୍ତ୍ରଣରେ ପଠାଣ ଘର ହାଣ୍ଡି ବାରଣ କରିହେଲା ନାହିଁ—ଏକାବେଳେକେ ନିର୍ବିକାର । ଅସଲ କଥା, ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ଦ୍ୱିଧା ନ ଥିଲା । କାରଣ ଦାଢ଼ିଆ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ହାତରୁ ଖାଇବାଟା ଆଗରୁ ମୋର ଅଭ୍ୟାସ ଥିଲା—ହୋଟେଲ କୁପାରୁ । ସେହିଟା କେବଳ ଏହିକ୍ଷଣି ବେଶ୍ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ଓ ଗୋଟାଏ ମହତ୍ତ୍ୱର ହାତ ଦେଇ ଚାଲିଲା ମାତ୍ର । ପଠାଣ ଘର ନିର୍ବାସିତ ତଥାଗୁଡ଼ାକ ଏକା ଆମ ପାଟିକୁ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ମୁଁ ତାହା ଥରେ ଅପେ ଚାହିଁଛି ଯତ, କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ବାଧ୍ୟବାଧକତାରେ । କହିବାକୁ ଗଲେ ପଠାଣ ଘରେ ଖାଇବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତ ନୁହେଁ କାହିଁ ଖାଇବା ! ଜାତ ଯଦି ଦେଲି ତ ପେଟ ପୁରାଇ ନିଅ । ପଠାଣ ହାତରୁ ଯଦି ଖାଇଲ ତ ପଲଉ, କୋର୍ମା, କବାବ, କୋସ୍ତା ଖାଅ । ଶାଗ, ମହୁର ଖାଇଲେ ଆଉ କ’ଣ ହେଲା ! ବାସ୍ତବିକ୍ ମାଂସଟା ସେମାନେ ଯେପରି ରନ୍ଧି ଜାଣନ୍ତି, ଓଡ଼ିଆ ଲୋକେ ଗୋଦ ଲୁହରେ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଯଦି

କେବେ ବା ପାରନ୍ତି, ତେବେ ସ୍ୱରାଜ ହୋଇ ପାରିଲେ ପାରିବେ ।
ଏହି ବାଟରେ ଆମେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ସରକାର ସ୍ୱରାଜ ମାରି ନେଇଗଲୁଁ
ଏକା ।

ଏହି ଉପରଠେଲ ମିଳନର କି ବିଷୟ ଫଳ ପରେ ଫଳିଲା,
ତାହା ଏବେ ଆଉ କାହାରିକୁ ବୁଝାଇଦେବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ।
ତେଣୁରୁ ବଜାଇ ‘ମିଳନ ମିଳନ’ କହି ହୋଇ ଅସଲ ଅମେଳଟାକୁ
ଆମେ ଏପରି ଚେତେଇ ଦେଲୁଁ ଯେ, ଆଜି ତାହା ଫାଟିଯାଇ
ବୋଧହୁଏ, ଯାହା କେବେ ନ ଥିଲା ସେହି ଅମେଳଟାକୁ ଚିରଦିନ
ସକାଶେ ଢିଆରି କରି ଦେଇଗଲା । ମୁଁ ଠିକ୍ କୁହୁଛି, ଯଦି ଏହି
ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନଟା ଏପରି ଭାବରେ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା,
ଆଜି ଭାରତବର୍ଷ ଏହି ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ବିରୋଧର ରକ୍ତାରକ୍ତ କାଣ୍ଡ
ଦେଖିପାରି ନ ଥାନ୍ତା । ଯାହାହେଉ ବର୍ତ୍ତମାନ ମନକୁ ପ୍ରବୋଧ
ଦେବାକୁ ହେବ ଯେ, ‘ଭାଇ ଠାରୁ ବଳି ଭଗାରି ନାହିଁ ।’

ହଁ, ଆମର ଆଉ ଗୋଟାଏ କାମ ଥିଲା ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା
ନିବାରଣ । ଏଇଟା ବି example ରେ ଦେଖାଇ ଦେଲୁ । ପାଣି,
ବାଉଁଶ, ବା ହାତ୍ତିଘରେ କେବେ ପତର ପକାଇ ନାହିଁ ମୁଁ । ତାଙ୍କ
ଘରେ କୋଣିଆ ବା ମଲ ଗୋରୁ ମାରୁଁସ ଖାଇବାର ଲୋଭ ନ
ଥିଲା । କେବଳ କାନ୍ଦରେ ହାତ ପକାଇ ବୁଲୁଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ହାତ
ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଛି, ଆଉ ଦୋନ୍ତିରେ ପଡ଼ି ଅଭେଦରେ ମାତ୍ର ଖଜିର
ରସ ଚୁଖିଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ନ ଖାଇ କେବଳ ମୁଖ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଛି ।

ଏହି ସମୟରେ ଗୋଟାଏ circular ଅସିଲା କି, Law court
ମାନ boycott କରାଯାଉ, ଆଉ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ପଞ୍ଚାୟତ ବସାଇ
ଗ୍ରାମୀ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନର ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରାଯାଉ । ଗୋଟାଏ ନୂଆ
ପଦା ପାଇ ବାହାରି ପଡ଼ିଲୁଁ ତତ୍ତ୍ୱଶାତ୍ । କଟକରକୁ ଯାଇ ପ୍ରସ

ଆମ ଅସହଯୋଗୀଙ୍କର ତନୋଟି ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ର—୧—ଖଦଡ଼, ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଅରଟ, ୨—ହୁନ୍ସୁ ମୁସଲମାନ ମିଳନ, ୩—ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ । ଏହି ତନୋଟି ହେଲା ସ୍ୱରାଜ ପାଇବାର ସର୍ତ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ condition । ହୁନ୍ସୁ ମୁସଲମାନ ଭାରତମାତାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ—ଭାଇ, ଭାଇ । ଏ ଦୁହେଁ ନ ମିଶିଲେ ସ୍ୱରାଜ ହେବ ନାହିଁ । ଆମର ଆଗ କାମ ହେଲା ହୁନ୍ସୁ ମୁସଲମାନ ମିଳନଟା । ଆମେ ପେଣୁ ସବୁ କଥାରେ ଆଗୁଆ ଅର୍ଥାତ୍ Pioneer, ଆମେ ହିଁ ତ ପୁଣି ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇଲୁଁ, ତା’ପରେ ଲୋକେ ଅନୁସରଣ, ଅନୁକରଣ କରିଥିବେ । ଆମ୍ଭା ମେଳଟା ଶିଆଣିପିଆଣରେ ଯେପରି ହୁଏ, ଆଉ କେଉଁଥିରେ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆମେ ଆଗ ହୋଇ ପଠାଣଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଖାଇବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲୁଁ । ଆମଲୁଣ ନିମନ୍ତ୍ରଣରେ ପଠାଣ ଘର ହାଣ୍ଡି ବାରଣ କରିଦେଲା ନାହିଁ—ଏକାବେଳାକେ ନିର୍ବିକାର । ଅସଲ କଥା, ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ଦ୍ୱିଧା ନ ଥିଲା । କାରଣ ଦାଢ଼ିଆ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ହାତରୁ ଖାଇବାଟା ଆଗରୁ ମୋର ଅଭ୍ୟାସ ଥିଲା—ହୋଟେଲ କୁପାରୁ । ସେହିଟା କେବଳ ଏହିକ୍ଷଣି ବେଶ୍ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ଓ ଗୋଟାଏ ମହତ୍ତ୍ୱର ଦ୍ୱାଦ୍ୱି ଦେଇ ଚାଲିଲା ମାତ୍ର । ପଠାଣ ଘର ନିରାମିଷ ତଥ୍ୟଗୁଡ଼ାକ ଏକା ଆମ ପାଟିକୁ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ମୁଁ ତାହା ଥରେ ଅଧେ ଚୁଟିଛୁ ଯତ, କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ବାଧାବାଧକତାରେ । କହିବାକୁ ଗଲେ ପଠାଣ ଘରେ ଖାଇବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତ ନୁହେଁ କାଞ୍ଜି ଖାଇବା ! ଜାତ ଯଦି ଦେଲା ତ ପେଟ ପୂରାଇ ନିଅ । ପଠାଣ ହାତରୁ ଯଦି ଖାଇଲା ତ ପଲଉ, କୋର୍ମା, କବାବ, କୋପ୍ରା ଖାଅ । ଶାଗ, ମହୁର ଖାଇଲେ ଆଉ କ’ଣ ହେଲା ! ବାସ୍ତବିକ୍ ମାଂସଟା ସେମାନେ ଯେପରି ରନ୍ଧି ଜାଣନ୍ତି, ଓଡ଼ିଆ ଲୋକେ ଗୋଦ ଜନ୍ମରେ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଯଦି

କେବେ ବା ପାରନ୍ତି, ତେବେ ସ୍ୱରାଜ ହୋଇ ସାରିଲେ ପାରିବେ ।
ଏହି ବାଟରେ ଆମେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ସ୍ୱରାଜ ସ୍ୱରାଜ ମାର ନେଇଗଲୁଁ
ଏକା ।

ଏହି ଉପରଠେଲ ମିଳନର କି ବିଷୟ ଫଳ ପରେ ଫଳିଲା,
ତାହା ଏବେ ଆଉ କାହାରିକୁ ବୁଝାଇଦେବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ।
ଡେଙ୍ଗୁର ବଜାଇ ‘ମିଳନ ମିଳନ’ କହି ହୋଇ ଅସଲ ଅମେଳଟାକୁ
ଆମେ ଏପରି ଚେତେଇ ଦେଲୁଁ ଯେ, ଆଜି ତାହା ଫାଟିଯାଇ
ବୋଧହୁଏ, ଯାହା କେବେ ନ ଥିଲା ସେହି ଅମେଳଟାକୁ ଚିରଦିନ
ସକାଶେ ତିଆରି କରି ଦେଇଗଲା । ମୁଁ ଠିକ୍ କୁହୁଛି, ଯଦି ଏହି
ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନଟା ଏପରି ଭାବରେ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା,
ଆଜି ଭାରତବର୍ଷ ଏହି ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ବିରୋଧର ରକ୍ତାରକ୍ତି କାଣ୍ଡ
ଦେଖିପାରି ନ ଥାନ୍ତା । ଯାହାହେଉ ବର୍ତ୍ତମାନ ମନକୁ ପ୍ରବୋଧ
ଦେବାକୁ ହେବ ଯେ, ‘ଭାଇ ଠାରୁ ବଳି ଭଗାରି ନାହିଁ ।’

ହଁ, ଆମର ଆଉ ଗୋଟାଏ କାମ ଥିଲା ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା
ନିବାରଣ । ଏଇଟା ବି example ରେ ଦେଖାଇ ଦେଲୁ । ପାଣି,
ବାଉରି, ବା ହାତୁଣ୍ଡରେ କେବେ ପତର ପକାଇ ନାହିଁ ମୁଁ । ତା’କ
ଘରେ କୋଟିଆ ବା ମଲ ଗୋରୁ ମାରୁଁ ସ ଖାଇବାର ଲେଉ ନ
ଥିଲା । କେବଳ କାନ୍ଦରେ ହାତ ପକାଇ ବୁଲୁଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ହାତ
ଦ୍ୱାରା ପୁଷ୍ଟି କରିଛି, ଆଉ ଦୋମ୍ବରେ ପଡ଼ି ଥରେଅଧେ ମାଂସ ଖଜିର
ରସ ଚୁଖିଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ନ ଖାଇ କେବଳ ମୁଖ ଦ୍ୱାରା ପୁଷ୍ଟି କରିଛି ।

ଏହି ସମୟରେ ଗୋଟାଏ circular ଅସିଲା କି, Law court
ମାନ boycott କରାଯାଉ, ଆଉ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ପଞ୍ଚାୟତ ବସାଇ
ଗ୍ରାମ୍ୟ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନର ଭୂତି ସ୍ଥାପନ କରାଯାଉ । ଗୋଟାଏ ନୂଆ
ଫକା ପାଇ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା ତତ୍ତ୍ୱସ୍ତ୍ରୀତ୍ । କଚେରିକୁ ଯାଇ ପକ୍ଷ

ଓ ଓକିଲ ମୁକ୍ତାରଂକ ସାଂଗରେ ଲଗିଲୁ । ତାଂକ ଭିତରୁ କେହି କେହି ମଧ୍ୟ ଆମ କଥାରେ ଟଳିଲେ — କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ଟଳିଲେ, ସେମାନେ ଦୁଃସ୍ତ ଅତି ବୋକା, କିମ୍ବା ଅତି ଚୁଲ୍‌ଖ । ଏବେ ଅଂଶ୍ୟ ସେ ସମସ୍ତେ ଅନୁତାପ କରି ବ୍‌ଲ୍‌ମାର ରୁହ ଖାଇଲେଣି । ଅଧିକାଂଶ ହୁସି ଉଡ଼ାଇଲେ । ପକ୍ଷମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କ ଫେରାଇଲୁ — କିଏ ମାନିଲୁ, କିଏ ବା ଫାଙ୍କି ଦେଇଗଲା । ବେଶି ଶ୍ରେୟ ପଡ଼ୁଥିଲା ଆମ ଖଜଣା ନାଲିସର ପକ୍ଷଙ୍କ ଉପରେ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବେଶି ଜିଗର ମକଦ୍ଦମା ଥାଏ, ସେତେ ମେରିବାର କଥା ନୁହେଁ । ତେବେ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଫେରାଇଥିଲୁ, ତାଙ୍କୁ କେତେ ଆଶା ଦେଇଥିଲୁ କି, ଆମେ ଯାଇ ଆପୋଷିରେ ମେଣ୍ଟାଇ ଦେବୁ । ଯାହା ମେଣ୍ଟାଇଲୁ, ତାହା ତ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ମାଲୁମ୍, ତହିଁ ଉପରେ ସେ ସବୁ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଯେତେ ବୋଲଣା, ଅପମାନିଆଁ କଥା ଶୁଣିଲୁଣି, ତହା ଏ ଅସହଯୋଗିଆ ଛାଡ଼ି, ଆଉ ମୋଟା ଚମକାଲ ପିଠି ବୋଲି ସହଜୁ ସିନା ।

ଆମେ ଯେ ଚେଷ୍ଟା କରି ନ ଥିଲୁ, ତାହା ନୁହେଁ — ତେବେ ଏଭଳି ଦେଶରେ ଆଉ ଏ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଭଳି ଜାତିଠାରେ କିଛି ବଡ଼ କାମ କରି ହେବ ନାହିଁ । ଏହି ଦେଶିଲ, ଗାଁକୁ ଗାଁ ବୁଲି କେତେ କଂଗ୍ରେସ ମେମ୍ବର କରାଇଲୁ । ଚୁରୁଆଣା ପରସା ଦେଲେ କେତେ ବଡ଼ ଆଧିଷ୍ଠାଏ ମିଳିଯିବ ଓ ସ୍ୱରାଜ ରାଜ୍ୟରେ କେତେ କାମଟାଏ ହେବ ବୋଲି କହି ଶହ ଶହ ରସିଦ୍ କାଟି ଦେଇ ପରସା ଆଦାୟ କଲୁ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମୁଣିଆ ଲୋକ ବାଛି ବାଛି ପ୍ରତି ଗ୍ରାମରେ ପଞ୍ଚାୟତସଭାମାନ ଗଢ଼ି ଆସିଲୁ । ସେଥିରେ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ଆଉ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ସେକ୍ରେଟେରୀ । ଆମେ ହୋଇଗଲୁ King makers, ଯେଣୁ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଲୋକ

ଆମେ, ଆମରି ହାତରେ ସବୁ । ସରକାର ଆଉ କିଏ ? ଏହି ପଞ୍ଚାୟତ ହାତରେ ଶମତା ଦିଆଗଲା କି, ଏମାନେ ଗ୍ରାମର ଭଲ ମନ୍ଦ ବୁଝିବେ, ହାରି ଫେରନ୍ତି ଭାଙ୍ଗିବେ, ସବୁ କଥା ନିଶାପ କରିବେ । ଦଣ୍ଡମୁଣ୍ଡର ମାଲିକ କରଗଲା ଏହିମାନଙ୍କୁ, ଏହାଙ୍କ ଉପରେ କିନ୍ତୁ check କିଛି ରହିଲା ନାହିଁ । ଫଳରେ ଏମାନେ ହୋଇଗଲେ ସବେସବୁ ଅର୍ଥାତ୍ village autocrats ଏପରି ଅବସ୍ଥାର ପରିଣାମ ଯାହା ହେବାର ତାହା ହେଲା । ରାଜ୍ୟପାଳର କଲି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା, ବାଦ ବିବାଦର ଫଣ୍ଡା ବଢ଼ିଲା, ରିସପତ୍ତ ବୁଣା ହୋଇଗଲା, ଏହିପରି ଯେ କେତେ କ'ଣ ହେଲା, ତାହାର ଠିକଣା ରହିଲା ନାହିଁ । କେହି କାହାରିକୁ ମାନିଲେ ନାହିଁ—କମିଦାରକୁ ପ୍ରଜା ମାନିଲା ନାହିଁ, ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ପାଣି ମାନିଲା ନାହିଁ, ବଡ଼କୁ ସାନ ମାନିଲା ନାହିଁ, ଏପରିକି ବାପକୁ ପୁଅ ବି ମାନିଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଦୁଇଦିନ ନ ଯାଇଁ ଶୁସ୍କ ସବୁ ଧୁଳିସାତ ହୋଇଗଲା । ସରକାର ବଡ଼ ଚାଲିଲା । ଏହାର ଫଳ ସେ ଆଗରୁ ବୁଝି ପାରି ସେତେବେଳେ ବୁଝି ହୋଇ ଭାଲେଇ ପଡ଼ିଲେ । ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଥେଉ ଥେଉ କରି ନାଚୁଥିଲୁଁ, ସେ କଣେଇ କଣେଇ ଚାହିଁ ମୁରୁକିହସା ମାରୁଥାନ୍ତି । ଆମର ଏତେ ଯତ୍ନରେ, ଏତେ ପରିଶ୍ରମରେ ଗଢ଼ା ଏହି ପଞ୍ଚାୟତ-ପଞ୍ଜିରର ଶେଷ ଦଶା ଦେଖି ମନରେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହୁଏ ଏକା । ଏ ଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ତତଃ ପକ୍ଷରେ ଜାଇ ରହିଥିଲେ ଆମ ନିଜର ଅବସ୍ଥା ଏଡ଼େ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା । ଆମର ଦୃଷ୍ଟିରୀ ହେଉ ବା ନ ହେଉ ଅଭାବରେ ମୁଠାଏ ଖାଇବାର ଫସ୍ତାନଟା ତ ହେଲେ ରହିଥାନ୍ତା ! ଯାହାହେଉ ଏଥିରେ ଆମର ବା ହାତ କ'ଣ ? ଦେଶବାସୀଙ୍କର ନୈତିକ ବଳ ଯେତକି, ଫଳରେ ବର୍ଷକ ସକାଶେ ସରକାରର କୋଟିଫିସ୍ ଆୟତା ଯେତକି କମି ପଡ଼ିଥିଲା, ତହିଁ ଆଉ

ବର୍ଷକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ବୃଦ୍ଧି ସୁଧ ସହିତ ତାହା ଅଦାୟ ହୋଇଗଲା ।

ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର କହା କହା ତାରିଦ ଥିଲକି, ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ନ ହେଲା ଯାକେ ଜନନୀମାନେ ଗର୍ଭଧାରଣ କରିବେ ନାହିଁ, କି ଜନକମାନେ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ କରି ଏହି ଗୋଲମ ଦେଶର ଗୋଲମ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି କରିବେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ତେଜ ବା ଶକ୍ତି ଏ ଦିଗରେ ଅପବ୍ୟୟ ଦୁଆନ୍ତା, ତାହା ସବୁ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିରେ ନିୟୋଜିତ ହେବ । **Genative** ଆଉ **Creative** ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏକାବେଳାକେ ଥୁକୁଲ ! ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ହୁକୁମ ! ଆଉ କେହି ମାନନ୍ତୁ ବା ନ ମାନନ୍ତୁ ଅନ୍ତତଃ ଅସରେ ଅସରେ ଆମେ ଆଶ୍ରମବାସୀ କର୍ମଯୋଗୀ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ତଳ ମାନିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ଏଣେ କିନ୍ତୁ ସ୍ଵୟଂ ମହାତ୍ମା ବାରମ୍ବାର କହିଛନ୍ତି କି, ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଜ ନିଜର ଚିନ୍ତା ବୃଦ୍ଧି ବା **Conscience** ପ୍ରୟୋଗ କରିବେ । ସୁତରାଂ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣା ବିବେକ ଅନୁସାରେ ସମସ୍ୟାର ଏହିପରି ମୀମାଂସା କରିନେଇଁ ଯେ, ପ୍ରଜନନ ବନ୍ଦ ହେଲେ ଲୋକସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ନାହିଁ, ଅତଏବ ଏପରି ଦିନ ଦିନେ ଆସିବ, ଯେବେ ଜାତିଟା ଏକାବେଳାକେ ଲେପ ପାଇଯିବ । ଅତଏବ ଗାନ୍ଧୀ କେବେ ପୂର୍ବ ପ୍ରଜନନର (*in toto* ବିରୋଧୀ ନୁହନ୍ତି । (ସେତ ନିଜେ ଜଣେ ପ୍ରଜନକ ।) କେବଳ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ହେବାପାଇକେ ପ୍ରଜନନ ରହିତ କରିବା (*adjournment*) ତାଙ୍କର ମତଲବ । ବେଶ୍, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ‘ସ୍ଵରାଜ୍ୟ’ ହୋଇଗଲାଣି, ସେଠି ଆଉ ବନ୍ଦ ରଖିବା ଦରକାର କଣ ?

ଏହାଛଡ଼ା ଆଉ କେତେ ଜଣ ଠୋକାଟାକର ଆଉ କେତେ ପ୍ରକାର ଅର୍ଥ ବଲେ । ଯାହା ହେଉ, ସେ ସବୁ ଯୁକ୍ତିର ମୌଳିକତାଟାକୁ (**Originality**) ପ୍ରଶଂସା ନ କରି ରହି

ପାରୁନାହିଁ । ମୁଁ ଏତିକି କହେଁ ଯେ, ଆମେ ଯେତେବେଳେ ‘ଅସହଯୋଗୀ’, ଆମକୁ ଅନେକ ବିଷୟରେ ସାତଶୁଣ ମାଟ୍ ।

ଆହୁମାନଙ୍କର ଉଦ୍ୟମ ଉତ୍ସାହ ଦେଖି ଆଉ ଲୋକେ ସବୁ ଚପିଗଲେ । ଦେଶରେ ଯାହା ଯେଉଁଠି ହେଲା, ସବୁର ଭିତରେ ଆମେ । କନିକାର ଯେଉଁ ଭୟାବହ କାଣ୍ଡକାରଖାନା ହୋଇଗଲା, ତାହା ମଧ୍ୟ ଆମର କାର୍ଯ୍ୟ । ଆମ ଦଳର କେତେଟା ଅକାଣ୍ଡିଆ ଲୋକଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିରେ ପଡ଼ି ସେ ବିଚାର ଗୁଡ଼ିକ ଯେତେ ହଜିବଣ ହରଜତ ହୋଇଗଲେ, ତାହା ଭାବିଲେ ଦୁଃଖ ହୁଏ । ସେମାନେ ମନେକରିଥିଲେ, ସମସ୍ତେ ଜଣେ ଜଣେ ଗାନ୍ଧୀ ହୋଇଯିବେ । କିନ୍ତୁ ଫଳରେ ହୋଇଗଲା ଓଲଟା । କନିକାର ଭିତରୁଆ କଥା ଦାଣ୍ଡରେ ପଡ଼ି ହାଟରେ ଗଡ଼ୁଛି—ଆଉ ବଖାଣିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଦିନେହେଲେ ସବୁ ପାଶୋରି ଯିବେ, କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପିଠିରେ ବା ମନରେ ଦାଗ ରହିଗଲା, ସେମାନେ କିପରି ଭୁଲିବେ ? ଯାହା ହେଉ ଆମ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଏତିକି ଯେ, ଆମେ ପାଇଁ ଯେତେ, ଦେଇଛୁ ତା’ର ତନିଗୁଣ । ଯେଉଁ ଅସହ୍ୟ ବାଜି ପୋତି ଆସିଛୁ, ଯେତେ ଗଜା ଭାଙ୍ଗିଲେ ମଧ୍ୟ ପୁଣି ଭୁଲ୍ ଫୋଡ଼ି ଥରକୁଥର ବାହାରୁ ଥିବ ଓ ରଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟଙ୍କୁ ଅନନ୍ତ ଅଶାନ୍ତିରେ ଟଣି-ଓଟଣି କରୁଥିବ ।

ଏ ମାସ ସେ ମାସ ବୋଲି ଏହା ଭିତରେ ସ୍ୱରାଜ ହେବାର ଅନେକ ତାରିଖ ହୋଇଗଲାଣି । ଗୃହୁଁ ଗୃହୁଁ ଅଖିପାଣି ଅଖିରେ ମଲା, ଯାହାହେଉ ଦିନେ ଶେଷ ମିଆଦ ତାରିଖଟା ଆସିଲା । ଦିନ ଯେତେ ନିକଟ ହେଉଥାଏ, ମନ ତେତେ ଚଞ୍ଚଳ ହେଉଥାଏ—ଛୁଇଁଟା ଦାଉଁ ଦାଉଁ ପଡ଼ୁଥାଏ । ସତେକି ଆମର କଣ ଗୋଟାଏ କିଏସେ କୁଆଡ଼ୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିବ । ପିଲାଏ ଫୁଲୁ ପାସର

ହେଉଥାଉଛି କି, “ସ୍ଵରାଜ୍ୟର ଜଣେ ଜଣେ ତେଲ ଆସିଲବେଳକୁ ତ ଏତେ ତେଲ ଟମକ ବାଜେ, ଏଥର ସ୍ଵୟଂ ଗୁରୁ ମହାରାଜ ‘ସ୍ଵରାଜ୍ୟ’ ଯେତେବେଳେ ଆସୁଛନ୍ତି କେଜାଣି କେତେ କଣ ହେବ ।” ଏହି ଦିନ ସକାଶେ ପିଲାମାନେ ସୋଡ଼ାରେ ସିଝାଇ ଖଦଡ଼ ଲଗା ସବୁ ସଫା କରବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦିନ ରାତି କେବଳ ସେମାନଙ୍କର ଏହି ସ୍ଵରାଜ୍ୟ କଥା । “କିଜେ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଆସିବେ, ସେ କ’ଣ ଆଉ ପୟଦଳରେ ଚାଲି ଆସିବେ ? ସମସ୍ତେ ତ ରେଲରେ ବା ମଟରରେ ଆସନ୍ତି; ଏ ଆସିବେ ବ୍ୟୋମଯାନରେ । ଆମେ ତାଙ୍କୁ କାନ୍ଧରେ ଘୋର ଆଗ୍ରମକୁ ଘେନି ଆସିବା ।” କିଏ କହିଲା, “ନାହିଁ, ନାହିଁ । ସେ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ଆସିବେ; ଏକାବେଳକେ ସହସ୍ର ରୂପ ପରି ସବୁ ଆଗ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିଯିବେ ।” କିଏ ଅତି ବୁଦ୍ଧିଆ ହୋଇ କହିଲା ଯେ, “ସେ ଆସିବେ ରେଜେଣ୍ଟର ପାର୍ଶ୍ଵରେ ।” ପିଲାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ହସ ମାଡୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଆଗ୍ରହ ଦେଖି ଖୁସି ମଧ୍ୟ ଲାଗୁଥାଏ । ମୁଁ ଠିକ୍ ବୁଝୁଥାଏ କି, ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଆସିବ; ଅର୍ଥାତ୍ ସକାଳୁ ଉଠିଲବେଳକୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ସଦଳବଳେ ଗଣ୍ଠିର ବାନ୍ଧ ଖସିବ, ଆଉ ଆମେ ଯାଇ ଗାନ୍ଧି ମାଡ଼ ବସିବା । ଏଇଟାତ ହେବାର କଥା ହେବ, ଏଥିପାଇଁ ବା ଚନ୍ଦ୍ରା କ’ଣ ? ଏକା ମନଟା ବେଶି ମୋର କାଲିବାଲି ହେବାରେ ଲାଗିଥାଏ କି ‘ମୁଁ ସେତେବେଳେ କ’ଣ କରିବି । କେତେ କ’ଣ ଭାବିଯାଏଁ, ଅକାଶ ପାତାଳ ଭାବି ଭାବି ମୁଣ୍ଡ ଗୋଲେଇ ହୋଇଯାଏଁ; ଶେଷକୁ ଥିର ହୋଇ ଶୋଇପଡ଼େଁ । ଶୋଇଲେ କଣ ନିଦ୍ରାର ଅଛି ! ସ୍ଵପ୍ନରେ ସେହିକଥା । କେତେବେଳେ ଦେଖେଁ; ମୁଁ ସିଂହାସନରେ ବସି ରଜା ହୋଇଛି, କେତେବେଳେ ଦେଖେଁ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଉପରେ ରାଗ ଥିଲା, ତାଙ୍କୁ ଧରି ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ପାଣି ଦେଉଛି; କେତେବେଳେ ପ୍ରମୋଦ ଉଦ୍ୟାନରେ

ଅସ୍ପଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ନେଇ ବିହାର କରୁଛି, କେତେବେଳେ
ବ୍ୟୋମପାନରେ ଚଢ଼ି ବୁଲୁଛି; ଆଉ ଥରେ ଥରେ ଦେଖେଁ କି,
ଭଲ୍‌ଶ୍ରିଅର ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଘେନି ଯୁଦ୍ଧ ସେନ୍ଦରେ ଇଂରାଜଙ୍କ
ସାଙ୍ଗରେ ଭୟାନକ ଲଢ଼ାଇ ଲଗିଛି, ରକ୍ତର ନଦୀ ବହୁଯାଉଛି,
ହାଣ ଖାଉଛୁଁ ଆମ ପକ୍ଷ; କାରଣ ଆମେ ମାଡ଼ ଖାଇବୁଁ, ମାଡ଼ ମାରିବୁଁ
ନାହିଁ, ଯେ ହେତୁ ଆମେ *l'assiver resistors*, ଅସ୍ତ୍ର-ସାବାଦୀ,
ଶତ୍ରୁ ଆଡ଼କୁ ପିଠି ଦେଖାଇ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛୁଁ, ମୁହଁରେ କନ୍ଦୁଛୁଁ—କେତେ
ମାରିବ ମାର, କେତେ ହାଣିବ ହାଣ, ଯେତେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବ ତୁମେ,
ତେତେ ସହ୍ୟ କରିବୁଁ ଆମେ, କିନ୍ତୁ ଘୁଞ୍ଚିବୁ ନାହିଁ ପହଣ୍ଡେ, ଏଇଥିରେ
ଦେଖାଇବୁଁ ଆମର ବୀରତ୍ବ, ସହିଷ୍ଣୁତା—ସହ ସହ, ଖାଇ ଖାଇ,
ଆମେ ହୋଇଯିବୁ ବଡ଼, ଆଉ ମାରି ମାରି, ପିଟି ପିଟି ତୁମେ ହୋଇଯିବ
ସାନ, ଦୁର୍ବଳ, ଘ୍ରାନ । ସେତେବେଳେ ତୁମେ ଯିବ ହଟି, ଆମେ ଯିବୁ
ଜିତ । ଏହିପରି ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଗୋଟାଏ କମାଣ୍ଡ ପୁଟିଲା—
'ତୋ'—ଆଉ ମୁଁ 'ବାପଲେ' ବୋଲି ବଛଣାରୁ ଡେଇଁ ଚାରିହାତ
ଦୂରରେ । ଧନ୍ୟରେ କଲ୍‌ନା ! ଆମ ଦେଶୀ କବିମାନେ କଲ୍‌ନାଟାକୁ
ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି 'ସ୍ରୋତ' ସାଙ୍ଗରେ; କିନ୍ତୁ କଲ୍‌ନାଟା ଯେପରି
ଉପରକୁ ଉଠିପାରେ, ତଳକୁ ଖସିପାରେ, ସ୍ରୋତଟାତ ତାହା
ପାରେନାହିଁ । ଇଂରାଜମାନେ ଯେ କଲ୍‌ନାକୁ ଉଡ଼ପତନ ଘୋଡ଼ା
ସାଙ୍ଗରେ ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି, ସେହି ଉପମାଟା ଠିକ୍ !

କେତେ ମନେ କରିଥିଲି, ଆଗରୁ ଖୁବ୍ ଜାଗତ ଥିବି, କିନ୍ତୁ
କ'ଣ କହିବି ଅସଲ ତାରିଖ ବା ଦିନ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଅଶଙ୍କା,
ଏପରି ଗୋଟିଏ ଉଦ୍‌ବେଗ ଆସିଲା *perverse*ରେ ଦେହଟା
ଇମିତ ହିମି ହିମି, ମନଟା ଇମିତ ଛନ ଛନ ହେଲା ଯେ, ମୁଁ ଅଉ

ବିଛଣା ଛାଡ଼ି ଉଠି ପାରିଲାନାହିଁ । ଖାଲି କାନ ଯୋଡ଼ାକ ଡେଇ
ରହୁଥାଏ—କେତେବେଳେ କି ଖବର ଆସୁଛି ।

ହାୟ, ହାୟ, କିଛିତ କୁଆଡ଼େ ହେଲାନାହିଁ ! ଦିନ ୧୦ଟା
ସରିକି ସେକେଟାଗୁ ଆସି ଡାକଦେଲେ—“ଆଜି କିଏ ଭାଙ୍ଗିବ
ନାହିଁକି ?” ଏ ହତାଶ୍ଵାସ ନୈରାଶ୍ୟ ଭିତରେ ବି ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର
ସ୍ଵାସ ଥିଲା । ଶୁଣାଗଲା, ତାରିଖଟାରେ ପୁଣି ସାନି ମହଲତ ପଡ଼ୁଛି ।
“ପେଡ଼କି ପାଣିକି ପଶିଲବେଳକୁ ପଦ୍ମ ଘୁଣ୍ଟି ଘୁଣ୍ଟି ଯାଉଥାଏ !”

ଫଳରେ ଦେଖାଗଲା ଲୋକଙ୍କର ଆତ୍ମା, ବିଶ୍ଵାସ ଏହାପରେ
ଟିକିଏ କାହିଁକି ଆଛା କରି କମିଗଲା । ଆମ କାମ ସବୁ ପୁରୁଣା
ହୋଇ ମାନ୍ଦା ପଡ଼ିଗଲା । ଏଣିକି ନୂଆ କିଛି କରିବାକୁ ହେବ,
ନୋହିଲେ ଟେକ ରହିବ ନାହିଁ । ସେହିଠୁଁ ଗୋଟାଏ ଉପାୟ
ବାହାରିଲା ‘ଜେଲଖାନା’ । ମହାତ୍ମା କହିଛନ୍ତି ଜେଲଖାନାଟା ପବିତ୍ର
ସ୍ଥାନ । ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଦେଶବାସୀ ଜେଲଖାନା ଗଲେ ସ୍ଵରାଜ ମିଳିବ ।
ଗୌର, ଜୁଆଗୌର, ଜାଲ, ବୁଣ୍ଡାଗିରି ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କର
ପଛକେ, ସ୍ଵଦେଶ ନାମରେ ଜେଲଯାଅ । ଚାରିଆଡ଼େ ମହା ଗଣ୍ଡଗୋଳ
ଲଗିଗଲା—ଜେଲ, ଜେଲ, ଜେଲ, ଯେ ଥରେ ଜେଲ ଯାଇପାରିଲା
ସେ ଏକା ଦିନକେ ହୋଇଗଲା ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ମଣିଷ । ନେତାମାନେ
ନାନା ଚେଷ୍ଟା ଯତ୍ନ କରି ଜେଲ ଯିବାର ଆୟୋଜନ କଲେ ।
ଗଲାସଣି ନା’ ବାଜିଗଲା । ମୁଁ ଏହା ଦେଖି ଯେତେ ଉପାୟ କଲି
ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଏ ସୌଭାଗ୍ୟ ଏକା ଘଟିଲା ନାହିଁ । ଦେଖିଲି ମୋର
ଭବିଷ୍ୟତଟା ବଡ଼ ଅନ୍ଧକାର । ଜେଲ ନଗଲେ Prospects କିଛି
ନାହିଁ । କେତେ ଚୁନା ଗୈରସ, ଯାହାଙ୍କର କେବେ ନାଁ ଗଢ଼
ନଥିଲା, ସେ ଆଜି ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ martyr, ଆଉ ମୁଁ ଏତେ

କରି... । ଶୋକରେ, ନିରାଶ୍ୟରେ, ରାଗରେ ମୋର ଅସ୍ପଷ୍ଟତା
କରିବାର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ।

ଅଣମରୁ ଏକାକୀ ବାହାରି ବଜାରଆଡ଼କୁ ଚାଲିଗଲି ।
କେତେବେଳେ କେଉଁଠି କ'ଣ କଲି, କ'ଣ ଖାଇଲି, ତାହା
ଠାକୁରଙ୍କୁ ମାଲୁମ; କିନ୍ତୁ ସକାଳୁ ଚେତା ହେଲାବେଳକୁ, ମୁଁ ଯାଇ
ଥାନ୍ତା ଗାରଦରେ । ଯଥାସମୟରେ କଚେରୀରେ ହାଜର କରାଗଲା ।
ମୋ ଉପରେ charge ଦେ, ମୁଁ ଅଗଣିତ ରାତିରେ ମହୁଆଲ
ହୋଇ ଶସ୍ତ୍ରାରେ — ଇତ୍ୟାଦି । ଛୁ, ଛୁ, ପୁଲିସ୍ କର ନ ପାରେ
କ'ଣ ? ମୋ ପରି ଲୋକ ନାଁ'ରେ—ହର, ସବୁ କର୍ମ କଥା ।
ହାକିମ ପଚାରିଲେ, “ତୁମେ ଦୋଷୀ କି ନିର୍ଦୋଷୀ ?” ମୁଁ ଉତ୍ତର
ଦେଲି, “ନିର୍ଦୋଷ” (not guilty) । ହାକିମ କହିଲେ—“ପ୍ରମାଣ
ଦିଅ ।” ମୁଁ ନିବ୍ରାଜ । ପୁଲିସ୍ କେସ୍‌ରେ ପଡ଼ି ଜବାବ ଦେବା,
ସଂଗ୍ରହ ଦେବା ବା ଲଢ଼ିବା ଆମର ଧର୍ମ ନୁହେଁ, କାରଣ ଆମେ
ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ (non-co-operator) ନିର୍ଯ୍ୟାତନ ଦଣ୍ଡ ସହିବା
ଆମର ନୀତି । ଏହି ହେଲା ଆମର Path of victory—ଜୟମାର୍ଗ ।
ହାକିମଙ୍କର ହୁକୁମ ହେଲା—‘ଜେଲ ଛ’ ମାସ ।’ ବାସ୍, ଆଉ
କଥା ନାହିଁ; ଏକଦମ୍ କାମଟାଟେ । ମୋର arrest ହେବା
ଖବରଟା ଯେତେବେଳକୁ ଚାରିଆଡ଼େ ବାଜି ଗଲାଣି । “ଜୟ ଗାନ୍ଧୀ
ମହାରାଜାଙ୍କ ଜୟ” କହି ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନକୁ
ଚାଲିଲି, ମୋ ପଛେ ପଛେ ଶହ ଶହ ଲୋକ ଜୟଧ୍ବନି କଲେ ।
ବିନା ଚେଷ୍ଟାରେ ମୋର କାମ ହାସଲ ହୋଇଗଲା ।
ଖବର କାଗଜମାନଙ୍କରେ ବାହାରି ଗଲାକି, “ଅମୁକ ଜଣେ
ମାତବର ଦେଶ ନେତାଙ୍କୁ ପୁଲିସ୍ କୌଣସି ଉପାୟରେ ପକାଇ ନ
ପାରି ଶେଷରେ ଅତି ଜୟନ୍ତ୍ୟ ଦୋଷାରୋପ କରି ଚଲାଣି

ଦେଇଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ନୈତିକ ସାହସ (moral courage) ଏଡ଼େ ଟାଣୁଆ ଯେ, ସେ ସେଥିରେ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ୱର୍ଗ ଡ୍ୟାଗ କରି ପସ ସମର୍ଥନ କଲେନାହିଁ, କିମ୍ବା ପୁଲିସର ପ୍ରଲେଭନରେ ନ ଭୁଲି ନିର୍ଭୟରେ, ଅକାତରରେ, ସର୍ବସ୍ୱତ୍ୟ ବଦନରେ ଜେଲ ଦଣ୍ଡ ବରଣ କରି ନେଲେ । ଇତ୍ୟାଦି ।”

‘ଜେଲ କାହାଣୀ’ ଛୁଡ଼ାକ କାହିଁକି ଭୁଲ୍ଲିଷ୍ଠାରେ ବାକି ? ଅନେକ ଅନେକ ରକମ ତ ଲେଖି ସାରିଲେଣି । ମୁଁ ଅଧିକା ଆଉ କ’ଣ କହିବି ? ଛଅଟି ମାସ କୌଣସିମତେ ଆହାର ନିଦ୍ରା ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦିରେ କଟାଇ ଦେଇ ଖଲସ ହେଲି । ସେ ଦିନ ମଠର ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥିଲା ମୋହରପାଇଁ । ପଡ଼ିଆରେ ଗୋଟାଏ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ସଭା ହେଲା । ବକ୍ସିତା, ଫୁଲମାଳ, ହସନ, ଜହନ, ଆଲ୍‌ଝାନ ଆଦି ଯାହା ହୁଏ, ତାହା ସମସ୍ତ ମାମୁଲି ମୁତାବକ ହୋଇଗଲା । ସଭା ଶେଷରେ ନନା କାହିଁ ଆସି ଅନେକ ପ୍ରକାର ବୁଝାଇଲେ । କହିଲେ, “ଯାହା ହେବାର ହେଲାଣି, ଏବେ ଘର ପୁଅ ଘରକୁ ଫେରି ଚାଲି ।” ହେଲାଣି କ’ଣ ! ହେବାର ଯେ ଆଦୁର ଅନେକ ବାକି । ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନେକ ବାଧା ପଡ଼େ, ମୁଁ ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲି । ମୋର ଶୁଭ ଗ୍ରହ ପଡ଼ି ଆସିଲା ବେଳକୁ ମୁଁ ଏ ସୁବିଧା ଛାଡ଼ିଦେବି କିପରି ? ପାହାପାଇଁ ଏତେ ସରି ହେଲାଣି, ଆଜି ଏତେବେଳେ ତାକୁ ଛାଡ଼ି କରି ଯିବାକୁ ମନ ବଳିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ କ’ଣ ଏଡ଼େ ବେକୁବ ଯେ, ବାରବରଷର ତପ ଏକା ଦିନକର ଶୁଖୁଆ ପୋଡ଼ାରେ ସାରିବି ? ସେଦିନ ଆଶା ଓ ଉତ୍ସୁକତାରେ ହୃଦୟ ଏତେ ଭରପୁର ଯେ, ନିନାଙ୍କ କଥାରେ ଖାଲି ହସ ମାଡ଼ିଲା । ରକମ ଦେଖି ନନା ମଧ୍ୟ ଅପଣା ମହତ ସମ୍ଭାଳି ଖସିଲେ । ମୁଁ ମୋର ଇହକାଳର ଦେବତା ପୀଠ ଓ ପରକାଳର ସମାଧି ସେବ । ବର୍ତ୍ତମାନର

ବୈଦେଶୀ ଓ ଭବିଷ୍ୟତର କଲ୍ପବଟ ସେହି ଆଶ୍ରମ ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥରେ
ଧୀରେ ଧୀରେ ଗମନ କଲି ।

ହାୟ, ହାୟ, ଏହି କେତେଟା ଦିନରେ ଆଶ୍ରମଟା କ'ଣ
ହୋଇଗଲାଣି ! ମୁଁ ଛାଡ଼ିଗଲା ଦିନୁ, ବ୍ରଜଶିଶୁ କିଏ ଚୋରି କରି
ନେଲା ! ଦେଖିଲି, ମୋହରପରି ଗୋଟାକେତେ ଜୀବନ ସ୍ବଗତ୍ତ
ପଡ଼ି ରହିଛନ୍ତି । କାମଦାମ କିଛି ନାହିଁ । ଅଗତରେ ବୁଦ୍ଧିଆଣୀ
ବସା ଲାଗିଲାଣି । ନୁହେଁ ପଞ୍ଚୁବୁଣ୍ଡି ଚାକଲ ମୁଁଠାଏ ମୁଁଠାଏ ମାଗି
ପେଟବିକଳା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ମାତ୍ର । ବଡ଼ ଦୁଃଖ ହେଲା — ଭାବିଲି,
ଏଠାକାର atmosphere ଆଉ tone ବଦଳାଇବାକୁ ହେବ ।
ନୂଆ spirit ଆଣି ନ ଦେଲେ ସବୁ ସରିଲା ଆସି !

ଏହା ଭାବି କାମରେ ଲାଗିବାକୁ ବସିଲି । କିନ୍ତୁ କରେ
କ'ଣ ? କେଉଁ ଦିଗରେ କିଛି ଆକାର ନାହିଁ । ଏହାର ଭିତରେ
ସବୁ ମାଟି ହୋଇ ସାରିଲାଣି । ଏତେ ପରଶ୍ରମରେ ତଥାପି ସେତ
ବାଲୁଙ୍ଗାରେ ପୁରୁଗଲାଣି । ନା ଅଛନ୍ତି ସେ ରାମ, ନା ଅଛି ଓସ
ଅଯୋଧ୍ୟା । ଲୋକେ ତ ଆଦୌ ପଚାରିବାକୁ ନାହାନ୍ତି । ଦେଖିଥା
ଦେଖିଲେ କିଏ ଟାପସ କରୁଛି, କିଏ ଟାଡ଼ୁଲି ମାରୁଛି, କିଏ ବା
ଅପସର ପାଉଛି । ପଦେ କଥା କହିବାକୁ ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ ।
ପିକେଟିଂ କରିବା ଦୂରେ ଥାଇ, ଗୁମା ଅଦାୟ କରିବା ଚାଲିକି
ଯାଇ, ମୁଁଠାଏ ଭିକ ମିଳିବା ବି ବିବର୍ଜିତ । ଏଣେ ସଭା କରିବା
ପାଇଁ ନୋଟିସ ଦେଲେ ଲୋକେ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ, ତେଣେ ଦକ୍ଷର
ଛକରେ ବକ୍ତୃତା ଦେଲେ ପୁଲିସ୍ ତଡ଼ନ୍ତି । ହାୟ, ହାୟ, କି
ହଟହଟାରେ ପଡ଼ିଲି । ନନାଙ୍କ କଥା ମାଗି ଘରକୁ ଫେରି ଯାଇଥିଲେ
କେଡ଼େ ସୁଖରେ ଥା'ନ୍ତି । କର୍ମ ଅବଳକୁ ବା ବଳ କାହାର ?
ଥରେ ମନ ହେଲା, ଯାଉଛି ନନାଙ୍କ ଠେଙ୍ଗି ବାଜନ ଦେବି କି,

“ଆମ ବଇଁଶିମ ହେବା ନୋହୁଲା; ଧାନ ମୁଠି ମୁଠି ଖୁଦ ଗୋଟି ଗୋଟି ବାହୁଁ ବାହୁଁ ଦିନ ସଇଲା ।” ପୁଣି ଭାବିଲି, କେଉଁ ଝିଅ ମୁହଁରେ— । କରମରେ ଯାହା ଥାଉ ଏଇଠି ପଡ଼ି ରହିଥାଏ । ‘ପୁରୁଷ କରମ ଗତର ତଳେ ।’ ‘ଦିନ ଲେଉଟିଲେ ତ ଯୁଗ ଲେଉଟୁଛି ।’ କଥାରେ ଅଛି—‘ମନ୍ତ୍ର ଯଶ-ଯଶକେ ଆନ ।’ ମାଟି କାମୁଡ଼ି ପଡ଼ି ରହିଥିଲେ କେଜାଣି ବା କରମ ଲେଉଟି ଯାଇପାରେ । ଝିଅମାରିଲି—ଏ କୁ’ବୁଦ୍ଧି ମୋର କାହୁଁ ଆସିଲା । ଗାର୍ଦ୍ଧୀପୁଅ କି ମତଲବରେ ମୋ ଭଲିଆ ସରଳ ମତ ଭଲଲେକ ପିଲାଙ୍କୁ ଏ ପାନ୍ଥରେ ପକାଇ ଦେଲେ, ତାହା କିଏ କହିବ । ଆଗ ଗଛ ଉପରକୁ ଚଢ଼ାଇ ଦେଇ ପଛକୁ ନିଶ୍ଚିଣ୍ଟା କାନ୍ଦିନେଲେ ଝିନା । ଆମ ଅବସ୍ଥା ଗୌର ଗଣ୍ଡାଳଠାରୁ ବଳିଲା । କହିସାରିଛି ଯେ, ଲେକେ ଗୁଢ଼ା ଦେବା ଦେ କରିଥିଲେ; ଏପରିକି, କଂଗ୍ରେସ ସଭ୍ୟ ହେବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ପଇସା ଗୃହଶିଳା, ସେତକ ସୁଦ୍ଧା ଦେବାକୁ ମଙ୍ଗଲେ ନାହିଁ । ଆମକୁ ଏକା ପୋଷିବା ପାଇଁ ଗାର୍ଦ୍ଧୀ ମହାରାଜ ଯେଉଁ କୋଟିଏ ଟଙ୍କା ଉଠାଇଥିଲେ, ତାହାତ କଡ଼ାକେ ଗଣ୍ଡାକେ ସେକଠୋକ ! ଖଦଡ଼ ବସ୍ତ୍ରଗ ବୋଲି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ଯେଉଁ ଦୋକାନ ଥିଲା, ସେଥିରେ ସୂତା, କନା ସହିତେ ନଦାରଦ । କିଏ ଜାଣିଥିଲା, ସ୍ୱରଜ ହେଉଁ ହେଉଁ ପୁଣି ଏ ଅବସ୍ଥା ହେବ । ଆଉ ଉପାୟ କିଛି ନାହିଁ—ପେଟେକ୍‌କାଳାରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଅନ୍ଧାର ଦିଶିଲା ।

ପିଲାକାଳରେ ବଗୁଲିଆପଣ କରି ଗୋଟାଏ ଯେଉଁ ଇଲମ ହାସଲ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ଏତେବେଳେ କାମରେ ଲାଗିଲା । ସେଉଁଟା ଗୀତଗାଇ ଜାଣିବା । ଭାବିଲି, ଏ ଶିକ୍ଷାଟା ବୃଥା ଯିବ କାହିଁକି ? ଏହା ଭାବି ଗୋଟାଏ ସଙ୍ଗୀତନ ଆଖଡ଼ା ଆରମ୍ଭ କଲୁ ।

ଆଉ କିଛି ବାଜେ ଗୀତ ଗାଇବା ଅମ ଧର୍ମରେ ମଳା, ସୁତରାଂ
କେବଳ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଶିଖାହେଲା । କିଛି କିଛି ବାହାରର ଗୀତ
ମିଶିଲା ସତ, ମାତ୍ର ଅମର ଶାସ୍ତ୍ର ଗୀତ ହେଲା ପ୍ରଧାନ । ଏଠାରେ
ଏତିକି କହିଥାଏ ଯେ, ମୁଁ ସାନ ବଡ଼ କରି ଜଣେ—କବି ।
ଲେକେ କହନ୍ତୁ ବା ନ କହନ୍ତୁ, ମୋ ମନେ ମନେ ମୁଁ କିଛି ଭଣି
କବିଟାଏ ନୁହେଁ । ଆପଣା ନାଁରେ ଡେଇଁଛୁ ଦେବା ଭଲ ନୁହେଁ,
ଗୁଣ ଥିଲେ ଦିନେହେଲେ ଆସେ ଫୁଟି ବାହାରିବ । ମୋ ଗୀତର
ଗୋଟାଏ ଯୋଡ଼ାଏ ନମୁନା ଏଠାରେ ଦିଏଁ:—

(୧) ଆସିଛୁରେ ଗାନ୍ଧୀ ଅବତାର ।

ଏତତ ତାରଣ; ଜଗତ କାରଣ, ଅରଟ ଧାରଣ, ଦାବିଦ୍ରୁ୍ୟ ବାରଣ
ଦୟାର ଅଧାର । X X

(୨) ଭାରତ ଜନନୀ, ଆଜି କଳଙ୍କିନୀ-ଦେଶରେ
ଜଗତବାସୀ । X X

(୩) ଉଠ ଉଠ ଜାଗ ଜାଗ ମଠ ମଠ ଲଗ ଲଗ

ଆଗ ଆଗ ବାନ୍ଧ ପାଗ, ଦେଇ ଦାଗ, ମାଗ ମାଗ,
ନ ଭାଗ ଆଉ ଏଣିକି । X X

ଏହିପରି ସରସ, ସାର୍ଥକ, ଶବ୍ଦ ଗୁଡ଼ିଏ ପୁଣି କେତେ
ଅଛି । ଏହା ସବୁ ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଅଲଙ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ଓ ଏପରି
ଦିନ ଦିନେ ଆସିବ, ଯେବେ ଇତିହାସରେ ଏ ସବୁ ସ୍ଥାନ ପାଇବ ।
ଏହି ଗୀତମାନ ଗାଇ, ମୁଦଙ୍ଗ, ଝାଞ୍ଜି ବଜାଇ ବାହାରିଲୁଁ ସ୍ୱରାଜ
ଭଣ୍ଡାରେ । ସହରରେ କିଛି ସୁବିଧା ନ ହେବାର ଦେଖିପାରି
ମଫସଲ ଆଡ଼କୁ ଆଣି ଫେରିଲୁଁ । ବାସ୍ତବିକ ମଫସଲରେ ପ୍ରସାର
ବେଷ୍ଟ ଖୋଲିଲା । ଅନ୍ତତଃ ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନତାରେ ଫୁଲି ଆମେ
ଆପଣାର ଧର୍ମ ଗୁଡ଼ିକ ନାହିଁ । ‘ଗୀତା’ରେ ଅଛି ପର—“ସ୍ୱପର୍ଯ୍ୟେ

ନିଧନଂ ଶ୍ରେୟଃ ।” ଗାଁକୁ ଗାଁ ଏହିପରି ବାରିଲା ହୋଇ ଚାଲିଥାଉଁ,
 ଆଉ ଅମର ମୁଖପତ୍ର ଖବର କାଗଜ ଖଣ୍ଡକ ବିକ୍ରୟାର୍ଥେ । ଏହିପରି
 ଦିନାକେତେ କଟିଗଲା ସତ, ମାତ୍ର ପଛକୁ ବଡ଼ ଚିତା ଲାଗିଲା ।
 ଦଳରୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଖର୍ଯ୍ୟବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିଏ ରୁମାଫ୍ରା
 ଚୁକିଲା ଖଣ୍ଡିଏ ପାଇ ରହିଗଲା, କିଏ ଦୋକାନ କରିବାକୁ
 ବାହାରିଲା, କିଏ ପାଠ ପଢ଼ାଇଲା, କିଏ ବା କିଛି ନ ପାଇ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ
 ଶେଷ ଭରସା କଲିକତା ସଫରରେ ଚାଲିଲା । ପୁରୁଷା ରୁହି ଯେ
 ଯାହାର ବାଟ ଅନୁସରରେ; ମୁଁ ନିତାନ୍ତ ଏକୁଟିଆ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି ।
 ଆଉ ଆଉ ସ୍ଥାନର ଆମ ଜାତିଆଙ୍କ କଥା ଅଳ୍ପ ବହୁତ ଜଣାଥାଏ,
 ସୁତରାଂ ସେତକି ମନ ବଳାଇଲି ନାହିଁ ।

ଅସହଯୋଗର ଝମଝମିଆ ଦିନରେ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ
 ଆମର ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନ ଖୋଲା ହୋଇଥିଲା । ସେ ସବୁ
 ଏତେବେଳକୁ ଲେପପାଇ ଗଲାଣି, କେବଳ ‘—ପୁରର’ ସ୍କୁଲ ଜାଇ
 ରହିଛି ବୋଲି ଖବର କାଗଜରୁ ଜାଣୁଥିଲି । ମୋହରପରି କେନ୍ଦ୍ର
 ନିଲଠା ସେଠି ଥିବେ ଭାବି ଦିନେ ଚାଲିଲି । ଅବଶ୍ୟ ରେଲରେ
 ଯିବାକୁ ହୁଏ । ହାତରେ ଟିକଟର ପଇସା ନଥିଲା, କ’ଣ କରିବି !
 ମୋ ଭେକଟା ଟିକିଏ ଆଖିଦୁରଶା କରି ବାଗେଇ ନେଲି; ଆଉ
 ଖଣ୍ଡିଏ ଛୋଟ ଟିଣ ବାକ୍ସ ହାତରେ ଧରି ଗୋଶାଳା ଚାଲି
 ଅଦାୟ କରିବା ବାହାନାରେ ଗାଡ଼ିରେ ଉଠି ପଡ଼ିଲି । କେନ୍ଦ୍ର କିଛି
 କହିଲେ ତ ନାହିଁ, ଆଦୁର ଧରିବା ଲୋକ ଯେ, ତାହାର ପାଖରେ
 ଆଗରୁ ପହଞ୍ଚି ଯାଇ ବାକ୍ସ ଦେଖାଇ ଭିକା ମାଗି ଦିଏ । ଏପରି
 କାମରେ ଟିକିଏ smart ଆଉ forward ହେବା ଦରକାର ।
 ଉତ୍ତରକ ଇଚ୍ଛାରୁ ଏ ବିଦ୍ୟାରେ ମୋତେ ବଳି କେନ୍ଦ୍ର ନଥିଲା ।
 ଏହିପରି କରି ସମସ୍ତ ଘାଟିମୁଣ୍ଡ ଯାକ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ପାରି ହୋଇଗଲା ।

ତହିଁ ଉପରେ ଆଦୁର ପାଉ ମିଳିଗଲା ଦଶଅଣା ଯାକେ ପଇସା ।
 ଏଇଟା ଗୋଶାଳା ପଇସା ବୋଲି ଭୁଲସୀ ପତ୍ର ପକାଇ ରଖି
 ଦେଇଥାଏ । ପାନ ବିଡ଼ି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାତରୁ ତଳି ପଇସା ଖରଚ କରି
 ଖାଇଥିଲି । କେବଳ ଅତି ଶୋଷ ଲାଗିବାରୁ ଏବଂ ମୋ ନିଜ
 ତହବିଲ ନଅଶୁ ହେବାରୁ ଏଥିରୁ ଧାର ନେଇ ଗ୍ରାସେ ବେପ
 ଲିମିନେଡ଼ ଖାଇଥିଲି ମାତ୍ର । ସେ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖି ପେ,
 ଦୂରରୁ ଯାହା ଶୁଣିଥିଲି ଓ ଖବରକାଗଜରେ ଯାହା ପଢ଼ିଥିଲି,
 ତାହା କଥାଏ ସୁଦ୍ଧା ନୁହେଁ । ସ୍କୁଲର ଉତ୍ସାବଶେଷ ଘରଟି ମାତ୍ର
 ଥିଲା । ତହିଁରେ ମଣିଷା ଦୁଇଖଣ୍ଡ, କଲସି ଗୋଟାଏ, ଖଣ୍ଡିଏ
 କିରସିନ ପଟାର ସେଲିଫ୍ ଉପରେ ବସି କେତେଗୁଡ଼ିଏ, ଏତକ
 ମାତ୍ର ଉପକରଣ । ମାଷ୍ଟର ଜଣେ—ଛାତ୍ର ନାହିଁ । ମାଷ୍ଟରଟି ମୋର
 ଜଣେ ପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି । ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଓ କଥିତ ପୁଣି ଦୁଃଖ
 ଉତ୍ତରୁ ମୁଁ ପଚାରିଲି, “ସବୁ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ାକ ଭର୍ତ୍ତି
 ଯାଇ କେବଳ ଏଇଟି ଜୀବିତ ଅଛି ବୋଲି ଲେକେ ଜାଣନ୍ତି
 ଏକା ।” ବନ୍ଧୁକର ଉତ୍ତର ଦେଲେ କି, “ଲେକେ ଜାଣିବାକ୍ଷ ଅମ
 ହାତର କଥା; ଏଠିକି ଆସି କ’ଣ ହେଉଛି ନ ହେଉଛି, ତାହା
 ଆଖିରେ କିଏ ଦେଖେ ? ଯାହା ଜାଣିବେ ସମ୍ବାଦପତ୍ରରୁ ସିନା !
 ସବୁ କାଗଜରେ ଏଠା ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ କଥା ମୁଁ ସଦେ ଶୁଣି
 ଲେଖୁଥାଏଁ ବସି । ସେହି ହେତୁରୁ ଏଇଟି କେବଳ ‘ଜୀବିତ’
 ଅଛି । ମୁଁ ତହିଁ ପଚାରିଲି, “ଆଜ୍ଞା, ତୁମର ଶରତସନ୍ତ କିସର
 ଚଳେ ?” ସେ କହିଲେ, “ଏହି ଗ୍ରାମରେ ମୋର ପିତୃଙ୍କ ଘର ।”
 ଦୁଇ ଓଲଟ ଗ୍ରାସଟା ଉପୁରି ଚଳିଯାଏ । ଆଉ ଖରଚ କଣ ?
 ଏଠାରେ ଯେଉଁ ଖଦଡ଼ ଉଣ୍ଡାରଟି ଅଛି ବା ଥିଲା, ସେଥିରେ ଯେଉଁ
 ଲୁଗା ଦୁଇ ଗୁରୁଖଣ୍ଡ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଛି, ତଦ୍ବାସ ଆଜ୍ଞାଦାନର ଚଳେ ।

କେବଳ ଅଭାବ ପଡ଼େ ଜଳଖିଆଟା । ଆଉ ଆଖପାଖିଆ ଯାଙ୍ଗ ମୋହ-
ବତଙ୍କ ପାନ ବିଡ଼ି । ଏ ସବୁ ଚଳାଇ ଦିଏ ଏହି ଗ୍ରାମର ଜଣେ
ଦୋକାନୀ । ଯେତେବେଳେ ଯାହା ଦରକାର ହୁଏ, ଏ ଜଣକ କାଲି
ଯୋଗାଏ ।” ମୁଁ ପଚାରିଲି, “ଏ ପୁଣି ସୁବିଧା ହୁଏ କେଉଁ ଅସୁବିଧା ?”
ବନ୍ଧୁ ପ୍ରବର ଠୋ’ ଠୋ’ କରି ହସିଉଠିଲେ । ମୋ ପିଠିରେ ଗୁପ୍ତତାଏ
ମାରି ଦେଇ ପୁଣି କହିଲେ, “ଖାଗଲ । ପାଗଲ !! ତୁମକୁ ବି ସୁଦ୍ଧା
ବୁଝାଇ କହିବାକୁ ହେବ ନା ଏ କଥାଟା ?” ମୁଁ ମଧ୍ୟ ହସି ଦେଇ
କହିଲି, “ବୁଝୁଛି ଯେ କିଛି କିଛି ହେଲେ କାଇଦାଟା ଠିକ୍
ଧରି ପାରୁନାହିଁ । ବନ୍ଧୁଙ୍କର ସେହିଠୁ ଗନ୍ଧାର ହୋଇ ବୁଝାଇ
ଦେଲେ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି — କି ହେତୁରୁ ସେ ମଲ୍ଲ ଇନ୍ଦୁଲିଆକୁ
କିଆଁ ରଖିଛନ୍ତି, କି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିୟମିତରୂପେ ଖବର-
କାଗଜରେ ଲେଖିଛନ୍ତି, କି ପ୍ରକାରେ କେନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ହିତୈଷୀ
ଦାତା ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ମନିଅର୍ଡ଼ର ଦ୍ୱାରା ସାମୟିକ ସାହାଯ୍ୟ
ପଠାନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି । ମୁଁ ଏଥର ବୁଝିଲି ଯେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଯେଉଁ ଦାପଟା
ଥରେ ଦେଶରେ ଜାଲି ଦେଇଛନ୍ତି, ତାହା ଏକାବେଳକେ ଲିଭି
ନାହିଁ; କେବଳ ତୈଳାଭାବରୁ ଟିକିଏ ନିସ୍ତେଜ ହୋଇ ଯାଇଛି
ମାତ୍ର । ଏ ଅଭିଶପ୍ତ ଦେଶରେ ଏପରି ପ୍ରାଣବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଜି ସୁଦ୍ଧା
ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଆମପରି ଦେଶ-ବୈରୀଙ୍କ ପାଇଁ Feel
(ଅନୁଭବ) କରୁଛନ୍ତି । ତେବେ ଧନ୍ୟ ଏ ଦେଶ, ଧନ୍ୟ ଗାନ୍ଧୀ,
ଧନ୍ୟ ଭାରତ ଜନନୀ, ଆଉ ମହାଧନ୍ୟ ସବିତ୍ୟାଗୀ — ଆମେ !
ଏ ଦେଶର, ଏ ଜାତିର ଭବିଷ୍ୟତ ଯେ କେବେ ଅନ୍ଧକାରମୟ
ନୁହେଁ, ଏ କଥା ମୁଁ ହଲପ୍‌ଧରି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖରେ ସହସ୍ରବାର
କହିପାରେ ।

ଦୁଇ ଗୁରୁଦିନ କାଳ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସେବା ଗ୍ରହଣ କରି ଏବଂ

ତାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଉତ୍ତମ ରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପୁଣି ସ୍ୱସ୍ଥାନକୁ ଫେରି ଆସିଲି । ବନ୍ଧୁରେଙ୍କ ଉଦାହରଣ ମୋ ଅନ୍ତରରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବଳ ସୃଷ୍ଟି କରିଦେଲା । କି ନିଷ୍ଠା — କି ବିଶ୍ୱାସ — କି ଐକାନ୍ତକ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ତାଙ୍କର । ସେ ବାସ୍ତବିକ ଜଣେ ଯୋଗୀ ପୁରୁଷ । ମୁଣ୍ଡ ମାଡ଼ି ସ୍ୱପର୍ବରେ ପଡ଼ି ରହିଥିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ସୁନା ଫଳିବ । ସ୍ଥିର କରି ଫେରିଲି ଯେ, ‘ଯାହା ହେବାର ହେଉ ଏଣିକି’ ପଛକେ ମୁଁ ମୋର ଧର୍ମ (କି ଅସହଯୋଗିତା , ଆଉ ସ୍ଥାନ (କି ଆଶ୍ରମ) ଏ ଦୁହେଁଙ୍କୁ କଦାଚ ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ । କାରଣ, “ସ୍ୱଧର୍ମେ ନିଧନଂ ଶ୍ରେୟଃ ପରଧର୍ମୋ ଭୟାବହଃ” ଆଉ “ସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟା ନ ଶୋଭନ୍ତି ଦନ୍ତାଃ କେଶା ନଗା ନରାଃ ।”

ଆଶ୍ରମରେ ଆସି ଦେଖିଲି ଯେ; ଯେଉଁ ଶେଷ ସଙ୍ଗୀ ପିଲାଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଯାଇଥିଲି ସେ ଚମ୍ପଟ ଦେଇଛି । ବେଶି କିଛି ନେଇ ପାରି ନାହିଁ । କାରଣ ବେଶି କିଛି ନେବା ଭଳି ନ ଥିଲା । ତେବେ, ଲଗାପଟା, ଖାତାପତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ଯାହାକିଛି ଶେଷ ସମ୍ବଳ ଥିଲା, ତାକୁ ସବୁ ପରସ୍ପାର କରି ଦେଇଛି । ଦେଖି ମନରେ ହର୍ଷ-ବିସାଦ ଉଭୟ ଜାତ ହେଲା । ଆଲ୍‌ମୁନିମ୍‌ମ ବାଟି ଯୋଡ଼ାକୁ ମଧ୍ୟରୁ କଣ ବାଟିଟାକୁ ରଖି ବାକି ସବୁ ଅନୁଗ୍ରହ କରିଛି । ପଦାର୍ଥ ପାଇଁ ଦୁଃଖ ହେଲା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଟୋକାଟା ଯେପରି ଭାବରେ ଗଲା, ସେଥିରେ ସେ ଯେ ଚିର ବିଦାୟ ଘେନି ଯାଇଛି, ଏହି କଥା ଭାବି ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହେଲା । ଯାହାହେଉ ପିଲାଟି ରୂପରେ ଗୁଣରେ ବଡ଼ ଭଲ ଥିଲା, ଆଉ ମୋର ବିଶେଷ ଅନୁଗତ ଥିଲା । ମନକୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେଲି କି — “ସ୍ୱସର୍ଗଜା ଦୋଷଗୁଣା ଭବନ୍ତି ।”

ଆଶ୍ରମରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଏକୂଟିଆ । ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଆଶ୍ରମ, ଯେଉଁଠି ବାର ଦୁ’ଶେ ଚବିଶ ପ୍ରାଣେଇ, ତେର ଦୁ’ଶେ ଛବିଶ

ପାବଣ ଲଗି ରହିଥିଲା, ଅଧ ରାତିରେ ବାଇଦ ବାଜି ଦୁଷ୍ଟମନଙ୍କ ଗୁଡ଼ିକ କାତ ମାରୁଥିଲା, ସେଠି ଏକା ମୁଁ ରହିଲି ‘ଶେଷ ବନ୍ଦୀ ଭାବେ’ ଗାଇବା ପାଇଁ ! ହାୟ କର୍ମ ! ମୁଁଠାଏ ପିତାଭାବେବାକୁ କେହି ନାହିଁ । ଦିନଟା ପାଞ୍ଚ ଉପାସ ରହି ଯେତକ ଦମ୍ଭ, ଉତ୍ତାହ ସବୁ ସେଇ ଭିତରେ ଗମିଗଲା । ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳୁ ଉଠି ଡାକଘରକୁ ଯାଇ ଯେତେ ଖବର କାଗଜ ପାଇଲି, ସବୁ ରୁଣ୍ଡାଇ ସେଥିରୁ ବାଛି ବାଛି ଦୁଇ ଚାରିଟା ଗୁଣ୍ଡା ଘର ଗୋଷ୍ଠି ଗୁଡ଼ିକ ଦେଲି । କର୍ମରେ ଥିଲେ ଯଦି ଲାଗିଯାଏ । ଏ ଜୀବନ ଆଉ ସୁଖ ଲାଗୁନାହିଁ । ବାରଦ୍ୱାର ବୁଲୁ ଅନିଶ୍ଚିତତା ବଡ଼ ଦୁଃଖମୟ । ଯାହା ଦୁଇ ଚାରି ପଇସା ମିଳିବ, ଆପଣ ଗଡ଼ର ଖଟାଇ ଅର୍ଜନ କରି ଖାଇବାରେ ସୁଖ ବି ଅଛି, ଶାନ୍ତି ବି ଅଛି । ଏଣେ ବିଦ୍ୟା ତ ଯେତେଦୂର । ଯାହାହେଉ ସତ ମିଛ କହୁ Qualification ଗୁଡ଼ିକ ବଢ଼ାଇଦେଇ ଲେଖିଲି । ଅଗେ କେଉଁଠି ହେଲେ ଲାଗିଯାଉ, ତେଣିକି ଧରପକଡ଼ ହେଲେ ଦେଖାଯିବ । ଏପରି କେତେ ଜାଗାରେ ଗଲି ଗୁଲିଯାଉଛି । ଆଉ ଗୁଣ୍ଡାରେ ମୁଁ ବି କିଛି କମ ନୁହେଁ !

ଗୁହଁ ଗୁହଁ ଆଖିରୁ ପାଣି ମଳ । କୁଆଡ଼ୁ କିଛି ଉତ୍ତର ଆସିଲା ନାହିଁ । କାମଟା କଲି ଗୋପନରେ । କାରଣ ଆମେ ହେଲୁ ଖ୍ୟାତନାମା ଅସହଯୋଗୀ, ଏକଥା ଜଣାପଡ଼ିଗଲେ ସାତପାଞ୍ଚରେ ମୁହଁ ଦେଖାଇପାରିବି ନାହିଁ । ଏହି ଲଜରେ ସୁପାରିସ କରିବାଲାଗି କାହାରିକି ଅନୁରୋଧଟାଏ ବି କରିହେଲା ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଯାହା ହେବାର ତେଡ଼କି ହେଲା । ଯେ ମାଗି ଖାଇଲଣି, ଝିଣ୍ଟର ତାକୁ ଲାଗିଖାଇବାକୁ ଦେବେ କାହିଁକି ? ଶେଷରେ ଚାକିରୀ ଆଶାରେ ଜଳାଖିଲି ଦେଇ କପାଳ ଠୁକି ରହିଲି । ମନ ହେଉଥାଏ, ଯଦି ଏଇଠି ମୋର ଜୀଅନ୍ତା କବର ହୋଇଯାଆନ୍ତା, ତେବେ ଭକ୍ତ

ପାଇଯାଆନ୍ତି । କାତର ହୋଇ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଡାକିଲି । ଆପଣା ବାହାଦୁରରେ ସେତେଦିନ ଚଳି ପାରୁଥାଏ, ଠାକୁରଙ୍କୁ କେହି ପଚାରେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅଳେ ବେଳକୁ ନିରୁପାୟ ହୋଇ ଲୋକ ପାଇ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଆଶ୍ରା କରେ । ମୁଁ ବି ଡାକିଲି । “ମୋ କର୍ମ ଜୋର”, “ମୋ କରମତ ଜୋର” ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ କୁଆଡ଼େ ଗଲା । ହେଲ କଣ ନା, ନୋହଲିଲେଲକୁ ପାହା ଦୁଏ; ଅର୍ଥାତ୍ ଠାକୁରଙ୍କର ସବୁ ଦୋଷ । “ଭୂପା ହୁଣିକେଶଂ ହୁଦି ହୁତିନେନ” ଇତ୍ୟାଦି । ପାହାହେଉ ଠାକୁରେ ଏକା ଗରବର ଡାକ ଶୁଣିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଶତସହସ୍ର ଧନ୍ୟବାଦ । ତାଙ୍କ ନ ଶୁଣି ସେ ପାଆନ୍ତି କୁଆଡ଼େ ? ମୋହରପରି ହଜାର ହଜାର ହତାଶ ପ୍ରାଣର କାତର ଚିନ୍ତନ ଦିନରାତି ପାଇ ତାଙ୍କ କାନପାଖରେ ଝଡ଼ ରପାଦନା କଲୁ—ସୁତରାଂ ସେ ଯୋଗନିଦ୍ରା ଛାଡ଼ି ବେଇଁଲେ । ସେତ ଆଉ ଆପେ ଆସିବା ପାଦ ନୁହନ୍ତି । ସେ ପେରୁଁ କାମ କରନ୍ତି, ଜଣକୁ “ନିମିତ୍ତ ମାତ୍ର” କରି ଥାଆନ୍ତି । ବଡ଼ ବଡ଼ କାମ ପଡ଼ିଲେ ନିଜେ ଚଳି ଧରନ୍ତି ପିନା !

“ଯଦା ଯଦା ହି ଧର୍ମସ୍ୟ ଗ୍ଳାନିର୍ଭବତ ଭାରତ ।
ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ ମଧର୍ମସ୍ୟ ତଦାମ୍ଭାନଂ ସୁକାମ୍ୟହଂ ।
ପରିହାଣାୟ ସାଧୁନାଂ ବିନାଶାୟ ଚ ଦୁଷ୍ଟତାଂ ।
ଧର୍ମ ସ୍ଥାପନାର୍ଥାୟ ସମ୍ଭବମି ସୁତେନ ନୁତେନ ।”

ଏ ପଦ ମୁଁ ଗୀତାରୁ ଶିଖିଛି । ଗୀତାଟା ଏକା ବଡ଼ ଭଲ ବହି, ଯେ ପାହା ଲେଉଟିବ ତାକୁ support କରିବା ଭଳି ପାଠ ତହିଁରେ ଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗୀତା ପଢ଼ିବାକୁ କହନ୍ତି । ମୁଁ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିପାରେ, ଅରଟକୁ ଛାଡ଼ିପାରେ, କିନ୍ତୁ ଗୀତାଟା ଛାଡ଼ିପାରିବି ନାହିଁ । ସେହି ବିଶ୍ୱାସରେ ପଡ଼ି ରହିଥାଏ ।

ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି, “ବିନାଶଯୁ ନ ବର୍ତ୍ତନ୍ତେ କବିତା ବନିତା ଲତା”
 ଆମେ ବି ସେହି ଭଳିଆ । ଆମର ନିଜକୁ ବୋଇଲେ କିଛି ନାହିଁ ।
 ଗୋପାଙ୍କନାଙ୍କ ପରି ଆମେ ଆମର ସବୁ ‘ସମର୍ପଣ’ କରିଦେଇଛୁ ।
 ଆମ କାର୍ଯ୍ୟରେ, ଚିନ୍ତାରେ ବା ଦେହରେ ଆମର ଅଧିକାର ନଦାରଦ ।
 ସେ ଆଡ଼ରୁ ଯାହା ହୁକୁମ ପଡ଼ିବ, ମେଣ୍ଟାପଲ ପରି ଆମେ ଲାଗିବୁଁ ।
 ଯାହା ଆମର ବଡ଼ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କହିବେ, ତହିଁ ଆରଦ୍ଦିନ ମଝିମଝିଆମାନେ
 ତାର ପାଲି ଧରିବେ, ଆଉ ଆମେ ସ୍ଥାନସ୍ଥାନିଆଯାକ ଗ୍ରାମୋପନ ଭଳି
 ସେହି କଥା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଗାଇବୁଲୁବୁଁ । ଅବଶ୍ୟ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର
 ଉପଦେଶ କି—“ତୁମେ ସବୁ ସ୍ବାଧୀନ ଚିନ୍ତା କର, ବିବେକକୁ ବି
 ପରବର କାମ କର”, କିନ୍ତୁ ଏଣେ ଉପରୁ ଏପରି ହୁକୁମମାନ ଆସେ,
 ଯହିଁରେ ଆମ ସ୍ବାଧୀନ ଚିନ୍ତା ବା ବିବେକର ଗଜାମରୁଡ଼ ହୋଇଯାଏ ।
 (partyର unityଟା ବଡ଼) କଥା ମାନି ହୁକୁମ ମାନି ଓ ପରର ମଧୁସ୍ତ
 ଉପରେ ନିର୍ଭର ରଖି ରଖି ଆମର ଭ୍ରମିତ Slave temperament
 ହୋଇଗଲାଣି ଯେ, ଆମେ ଏଭିଷି କୌଣସି ଗୋଟାଏ ଆଶ୍ରୟ
 ନ ପାଇଲେ ବର୍ତ୍ତିପାରିବୁ ନାହିଁ । ଆମ ଦଳର ଯେଉଁ ମତ, ସେଇଟା
 ହେଲା ବେଦ । ସେ ପଛକେ ଦିନକେ ଦଶଧର ଦେଲୁ ।
 କାରଣ, ଆମ ମୁଣ୍ଡିଆଳ କହିଛନ୍ତି କି, ଘଡ଼କି ଘଡ଼
 ସେହି ମତ ବଦଳାଇବାଟା ହେଉଛି ବଡ଼ପଣିଆ, ବିଶେଷତଃ
 ରାଜନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ । (consistency is the hobgoblin
 of little mind) ବୁଝା ଯାହା ବିଲିବିଲେଇଲେ, ତାହା ବେଦ ।
 ଆଉ କେହି ଯଦି କିଛି କହିଲୁ, ତାହାର ଭଲମନ୍ଦ ବୁଝିବାକୁ ଆମର
 ଶକ୍ତି ନାହିଁ, ଏପରିକି; ସେ କଥା ଅମଳ କରିବା ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା ଆମ
 ଜାନ ଯୋଡ଼ାକ ନାହିଁ । ସରକାରୀ ନୌକରମାନଙ୍କୁ ଆମେ
 ଟାପର କରୁଁ ସିନା କିନ୍ତୁ ଆମର ଧାତୁଟା ନିପଟ ଗୋଲମି ପାଲଟି

ଗଲଣି—ନିଜକୁ (self) ବୋଲି ଗୋଟାଏ କିଛି ଆମର ଥିଲା କି ନଥିଲା, ତାହା ହଜାଇ ସାରିଲୁଣି ଆମେ ।

ଏତିକିବେଳେ ଖବର ମିଳିଲା କି, ଆମ ମହାସ୍ବାଜ୍ଞା ଜେଲ୍ ଗଲେ—ଏକାଠି ଛଅ ବରଷ । କାହା ନାଁ’ ବନ୍ଦି ଖାଇବୁଁ—କାହା ନାଁ’ ଧରି ପାରିବେବୁଁ ? ଆମର ଆଉ ଭରସା କଣ, ଉପାୟ କଣ ? ମେରୁଦଣ୍ଡ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଲା । ମୁହଁ ସିନା ଦାନ୍ତ ନିକୁଟି ପଡ଼ିରହିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଆଉଯାକ ସାଙ୍ଗଭାଇ ଆମର ସବୁ ଖୋସୁନବସୁ ନନ୍ କୋ-ଅପରେଟର । ସେମାନେ ମାଛ ଧରି ଖାଇବାକୁ ମଜବୁତ, କିନ୍ତୁ ଦେହରେ ପଙ୍କ ଲଗାଇବାକୁ ନାସୁକ । ଖଦଡ଼ି ପିନ୍ଧିଥାନ୍ତି, ସହାନୁଭୂତିଟାଏ ଦେଖାନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ଥାନ ବିଶେଷରେ ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଆପଣାକୁ ଅସହଯୋଗୀ ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକ କାର । ଦୁଇକୁଲ ବଜାୟ ରଖି ଚାରିଆଡ଼େ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଚୁଲନ୍ତି । ମୁଁ ଠିକ୍ ଜାଣେ ଯେ ମଢ଼ ପଡ଼ିଲା ମାସିକେ ଏହିମାନେହିଁ ପଲ ପଲ ହୋଇ ଆଗକରି ମାଡ଼ିବସିବେ ।

ଏହିପରିକା ଅନେକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବାଟରେ ଘାଟରେ ଦେଖାସାକ୍ଷାତ୍ ହୁଏ, କେହି କେହି ଆଶ୍ରମରେ ମଧ୍ୟ ପାଦଧୁଳି ପକାନ୍ତି । ଦେଖାହେଲେକ୍ଷଣି ଦେଶର ହାଲଗୁଲ ପଡ଼େ, ରୁଜନାତି, ସମାଜନାତି, କୁଟନାତି ସବୁ ଚର୍ଚ୍ଚା ହୁଏ—ଖାଲି ହୁଏନାହିଁ ମୋ ପେଟେ କଥାଟା ‘ମୁଁ’ ଯେ ପବନ ଖାଇ ପଡ଼ିଛି, ଏକଥା କେହି ବୁଝି ମଧ୍ୟ ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ଦେଖେଇ ଶିଖେଇ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଏମାନେ ନୁଖୁର ସମ୍ବେଦନା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି, ଆଉ ମୋର ତ୍ୟାଗ ଓ ପୈର୍ଯ୍ୟକୁ ସାକ୍ଷୀ ଦେଇ ମନଟାକୁ ଏପରି ସିକା ଉପରକୁ ଟେକିଦିଅନ୍ତି ଯେ, ସେହି ବାହାଦୁରରେହିଁ ପେଟଟା ଭରପୁର ହୋଇଉଠେ ।

ଆମ କେତେଜଣଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ବଡ଼ ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ହୋଇପଡ଼ିଲା
 ଦିନକୁଦିନ । ନନ୍ କୋଅପରେଟର କମିଟିର ଅପରାଧ ହୋଇଗଲା
 ‘ଅକର୍ମୀ’ । ବାସ୍ତବିକ ଆମଠାରୁ ବଳି ନାଶୁନା ଆଉ କିଏ ? ଜାତୀୟ
 ଗରୁଣ୍ଡମେଣ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ ଆମର unemployment ସମସ୍ୟାର
 ପୁରଣ ନିମନ୍ତେ relief measure ପଠାନ୍ତୁଣି । ଏ ବିଦେଶୀ
 ଗରୁଣ୍ଡମେଣ୍ଟ କଣ ବୁଝିବ ? କିନ୍ତୁ ଆମର ପରିସ୍ଥିତି ପାଇଁ ସ୍ୱୟଂ
 ନାରାୟଣ ଆସି ନର ରୂପରେ ଅଧିକାରୀ ହେଲେ ଏତକବେଳେ ।
 ସେ ବଙ୍ଗ ଦେଶର ନେତା ଦେଶବନ୍ଧୁ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ । ସେ ବାହାର
 ନଥିଲେ ଆମ ଦଶା କଣ ହୋଇଥାନ୍ତା କିଏ ଜାଣେ ! ହାୟ ! ସେ
 ମହାତ୍ମା ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଚାଲିଗଲେ ଅକାଳରେ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନର
 ସବୁପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟଟି ସେ ସାରିଯାଇଛନ୍ତି । ତାହା ଏହି ଅନାଥ
 ଗୁଡ଼ିକଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଗତି କରିଦେବା । ଏଥିପାଇଁ ଆମର ସହସ୍ର
 ସହସ୍ର ଧନ୍ୟବାଦ ସେ ସଙ୍ଗରେ ଘେନିଯାଇଛନ୍ତି ଓ ଯାବତ୍ ଚନ୍ଦ୍ରାକ୍ଷର
 ଆମର ତଳ ସପ୍ତପୁରୁଷ ତାଙ୍କଠାରେ ଲଖି ଥିବେ ।

ଦୈନିକ ସୁତାକାଟିବାଟା ଆମର ଗୋଟାଏ ପ୍ରଧାନ ଦାୟିତ୍ୱ ।
 ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆମେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଅରଟ ରଖିବାକୁ
 ବାଧ୍ୟ । ଏହି ଅରଟ ଚନ୍ଦ୍ର ଯେତେ ଘୁରିବ, ସ୍ୱର୍ଗକୁ
 ଚାଲିଗଲେ ନିକଟରେ ହୋଇଯିବ । ଏହିପରି କୁଆଡ଼େ
 ଚନ୍ଦ୍ର ଘୁରିବେ ସେ ଅରଟ ଯେ, ଚରକରେ ମଲ୍ଲଲେଖି ତାକୁ
 ବୁଲାଇବାକୁ ହୁଏ; ସେଇଟା ଯେତେ ବୁଲିବ, ଆମ୍ଭଟା ତେତିକି
 ମୁକ୍ତ ହୋଇଯିବ । ଯାହା ହେଉ କିନ୍ତୁ ଏ ଅରଟଟା ମନୁଷ୍ୟର ଯେତେ
 ସ୍ୱାଧୀନତା liberty ଓ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରୁରେ (free will) ବାଧା
 ଦେଇଛି । ତାହା ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ମାନଙ୍କେ ଜାଣନ୍ତି । ଏ ଅଡ଼ୁଆଟା
 ନଥିଲେ ଆମେ ଶବ୍ଦ ଦେଶର ଆନ୍ତର କେତେ ଭଲ କାମ କରି

ଜାତକାକୁ ଅଦୃଶ ପରୂଷ ବର୍ଷ ଆଗକୁ ଫେଲିନେଇ ଯାଇପାରଥାନ୍ତୁ ।
 ଏହି ଅରଟ ଆମ ଛାତ୍ର ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଓଥରଭଳିଆ ମାଡ଼ବସି ରହି
 ଆମକୁ କିଛି କରୁନା ଦେଲାଣାହିଁ । ସୁତାକଟାଟା ମାଇକାନିଆ,
 ଅଲସୁଆ ଆଉ ବୋକାମିର କାମ । ଆମଭଳିଆ ଚଲଣ ଚତୁର,
 ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ କର୍ମସମ brain workerଙ୍କୁ କଣ ଦିନରତ ବସି
 କେଁ କଟର କରିବା ଶୋଭାପାଏ ? ଆମ ସମୟର ମୂଲ୍ୟ (value)
 କେତେ, ଆମ ପରିଶ୍ରମର କିମ୍ବଦ (worth) କଣ ! ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ
 ସପା ଖୋଲି କହିଲେ କି, “ନାହିଁ”, ଅରଟ କଟାଣରେ ବାଧ୍ୟ
 ବାଧ୍ୟକତା (Compulsion) ନାହିଁ, ଯାହାର ଇଚ୍ଛା ସେ ପଛକେ
 କାଟୁଥାଉ ।” ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ଫୁଲ ଚନ୍ଦନ ବେଷ୍ଟ । ସେ ପହିଲୁ
 ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ କଥା କାଟିଲେ । ସେହିପରି ପୁଅ ନ ହୋଇଥିଲେ ହୁଁ କିଏ
 କରନ୍ତା ! ସେ ଦେଖିଲେ କି, volunteer କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ କାମ
 ନ ଦେଲେ ସେମାନେ ଯେ ବେକାର ହୋଇଗଲେ । ସୁତରାଂ ସେ
 ହେଲେ—କର୍ମୀ । ତାଙ୍କ ମତରେ ‘ଅସହଯୋଗ’ର ମାନେ ନୁହେଁ
 ସବୁବେଳେ ବାହାରେ ରହିବା—ସେ କହିଲେ କି, ଯେତେବେଳେ
 ଦରକାର, ଅସହଯୋଗ କର; ପୁଣି ବେଳକାଳ ଋତୁ ସହଯୋଗ
 ବାଞ୍ଛୁ । ମେଲ ହୁକୁମ ତାଙ୍କର ଆସିଲା, “ପଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ, ପଣ
 ମୁନିସିପାଲିଟିରେ, ପଣ ଜିଲ୍ଲାବ୍ୟାପୀରେ —ଯେଉଁ ଯେଉଁ
 ସୁବିଧା ପାଆ କିଛି ଛାଡ଼ନାହିଁ । ସବୁ ଅସହଯୋଗୀ ଦଳରେ ଛାଇ
 ପକାଅ । ମାନମାର ରହିଲେ ଆଉ ଚଳିବନାହିଁ, ନିଶ୍ଚୟ ତେଲିପରି ଗୁଲ
 ଫେଲି ।” ମେଘ ବରଷିଲେ ଧାନ ବିଲରେ ଯେପରି ଛତୁପରି ବାଜୁଙ୍ଗା
 ହୁଏ, କୁଆଡ଼େ ବରଷଯାକ ଶୋଇଥିଲେ ଭାଇମାନେ, ଅସାଦ ମାସ
 ପଡ଼ି ଗହୁଡ଼ାରେ ବେଙ୍ଗପହଣା ପରି ଆଶ୍ରମରେ ପୁଣି ଆସି ଯାଲୁ
 ଶାଲି ହୋଇଗଲେ । ଲଗିଲା ଉଦ୍ୟମ ଗୁରୁଆଡ଼େ ଭୋଟ—ଭୋଟ

ଭୋଟ । ଏହି ଭୋଟଗୋଳ ପୁଣି ଆଶ୍ରମରେ ନୂତନ ପ୍ରାଣ ସ୍ୱରୂପ
 କରଦେଲା । ଚିଠିପତ୍ର, ଯିବା ଆସିବା, ଦେଉଡ଼ାଦୋଡ଼ା ହେଁ ହେଁ—
 ତେଁ ତେଁ କାଣ୍ଡ ଲାଗିଲା । ଏଥର ଆଉ ଗୁଦା ଆଦାୟ ନାହିଁ—କାରଣ
 ପ୍ରାଥମିକମାନେ ଶରତ ପୋତାରୁଥିଲେ—ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଠକବଳ ଲୋକ
 ଶିକ୍ଷା । ଲୋକଶିକ୍ଷା ବୋଲିଲେ କେବଳ ଅପର ପକ୍ଷର କୁସ୍ତୁରଟିନା
 ଆଉ ନିରାଶ୍ର ଭୋଟଦାତାକୁ ଭୁଲାଇବା । ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଥିଲୁଁ ସତ୍ୟ,
 ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ନାଁଟାକୁ ଛାଡ଼ିଲୁଁ ନାହିଁ ଏତେବେଳେ; କାରଣ
 ତାଙ୍କ ନାଁଟା ଛାଡ଼ା ଲୋକେ ରାଜନୀତି ଆଉ କିଛି ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ।
 ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଆଶ୍ୱିନୀ ଆସିଛି, ଅମ୍ଭେ ରଙ୍ଗର ବାକ୍ସରେ ଭୋଟ ଦେବ ।
 ବାସ୍—ଏତକରେ ଯଥେଷ୍ଟ । ଭୋଟପ୍ରାର୍ଥୀ candidateଙ୍କ ନାମ
 କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଥଚ ତାଙ୍କ ବାକ୍ସରେ ଦଳଦଳ
 ଲୋକେ ଭୋଟ ଦେଇଗଲେ କେବଳ ଗାନ୍ଧି ବାକ୍ସ ବୋଲି ।
 ଆମର ସ୍ୱପ୍ନାରେ ଜନ୍ମ ହେଲା । ଯେଉଁଠି ଯେଉଁଠି ବେଷ୍ଟା କର
 ଠହାଇଥିଲା, ସେଠି ଆମ ଲୋକ ବଢ଼ିଲେ ସଭା, ଶ୍ରେଣୀରେ ସଭାକୁ
 ଗଲେ, ସବୁ ଜାଗାର ମୁକ୍ତିସଂଗ୍ରାମରେ ଆମ ଲୋକେ ପଶିଲେ,
 ସମସ୍ତ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ ଆମ ଦଖଲରେ ଆସିଲା । ବୁଲା, ଭଟକା,
 ମାଗିଶିଆ, ଅନାମିକା କେତେରକମର ଲୋକେ ଆସି ଶବ୍ଦ ବାନା
 ବଳରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ନାଁ ମାରିନେଲେ । କିନ୍ତୁ ମୋ କର୍ମ ଏପରି
 ପଟା ପେ, ମୋ ନାଁଟା କୁଆଡ଼େ ପତରରେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ
 ସିନା ଏତେଦିନ ଘାଟି ଜଗି ବସିଥିଲୁଁ ଆଜି ତୁମେ ଆସି ପଶିଲ;
 ଦଳ ଛାଡ଼ାଇଲ କିଏ, ଆଉ କର ଖାଇଲା ପୁଣି କିଏ ! ମୋ ଭାଗ
 ତୁମ୍ଭଟାରେ ଆଶ୍ରମ ଜଗିବା । ଏହି ଅଗାଧୁଆଁଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେ
 ସ୍ୱରୁ ଚେୟାରମେନ୍, ଭାଇସ୍ ଚେୟାରମେନ୍, କେତେ ପ୍ରକାର କଣ
 ହୋଇଗଲେ, ମୋତେ ସମସ୍ତେ କହିଲେ କି, ତୁମେ ଏଥରେ

ପଶିଲେ ଆଶ୍ରମ ଶରପ ହୋଇଯିବ, ସ୍ବରାଜ ଦଳ କାର୍ଯ୍ୟ ଶରପ ହୋଇ-
ଯିବ । ମୁଁ ଅତି ସହଜିଆ ସ୍ବଭାବର ଲୋକ ବୋଲି ମୋତେ ଭଣ୍ଡାଇ
ଦେଇ ସବୁ ମାଲମାନ fishes and loaves ମାରି ନେଇଗଲେ,
ମୁଁ ଜଳକା ହୋଇ ଗୁହଁ ରହିଲି । ମୁଁ ଖାଲି ମେମ୍ବର ପଦଟିଏ
ପାଇ ଖୋସୁ !

ଏ କାମ ବା ପଦଯାକ ସବୁ ଅନାହାସ । କିନ୍ତୁ ଜୀବ
ଥିଲେ ତ ପେଟ ଅଛି । ଯେ ସିନା ଆହାର ଭୁଞ୍ଜିଛି, ତା ପେଟରେ
ଅନାହାସ — ଯେ ନିପଟ ନିରାହାର ଥିଲା, ତାର କ'ଣ ? କାର୍ବନ୍-
ସିଲିକୁ ଯେଉଁ ମାନେ ଗଲେ, ସେ ପରକ୍ଷରେ ଆମ ସମ୍ପର୍କ ରୁଦ୍ଧ
ଦେଲେ, ମୁନିସିପାଲିଟିମାନଙ୍କରେ ଆମ ଦଳୀଆଙ୍କର କେତେ
ବଳ ହେଲା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ପୁରା ମାଲିକ ହୋଇଗଲା ଆମ
ଜିଲ୍ଲାଚୋର୍ଡମାନଙ୍କରେ । ଜିଲ୍ଲାଯାକର ସା, ଫେର, ପୋଲ,
ଡାକବଙ୍ଗଳା, ପୋଖରୀ ଚୋଲା, ଡାକ୍ରଗାନ୍, ଇଣ୍ଡୁଲ,
କାଞ୍ଚିଆହତା, ସବୁ ଆମ ହାତରେ ରହିଲା । ଜିଲ୍ଲାଟାଯାକର ମାଙ୍କୁର,
ଡାକ୍ର, ଓଢ଼ରସିଅର, ସବୁ ଆମର ଗୁକର । ଆଉ ସେଫେଟାସ,
କାନ୍ଥରକାର ପ୍ରଭୃତି ଆମର ତାବେଦାର । ନଡ଼ ପସାର ଉଠିଲା,
ମାନ ଖାତର ପୁଣି ବଢ଼ିଲା । ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ସମତା, ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ପରସା
ଆମ ହାତରେ ରହିଲାଠାରୁ କେତେ କେତେ ଲୋକ ଆମର
ଅନୁସରଣ କଲେ । ମୁଠାଏ ମୁଠାଏ ଖାଇଦାପାଇଁ ଆମେ ଯେଉଁ
ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲୁ ଆଗେ, ଏବେ ମଫସଲରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ, ନ ଉଜାର
କୁଣିଆ । ଆପଣା ବାହାଦୁରରେ ଯେ ଯାହା କରିପାରିଲା, ସେ ତାର
ନିଜର, ଅତଏବ ବଡ଼ ବଡ଼ଙ୍କ କଥା ମୁଁ କହିପାରିବି ନାହିଁ ।
ଆପଣା ଅଙ୍ଗେ ଯେତେକ ନିଭେଇଛି, ସେହିତକ କହୁଛି । ମୋ
ଭଳିଆ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଓ ଧରବରା ଆୟ, ଗସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ । ଯେ

ଯାହାର ଇଲକା ମଧ୍ୟରେ ଯେତେ ଗସ୍ତ (tour) କରିପାରିବ, ତାର ସେତିକି ଲାଭ । ଆଉ ଯେଉଁ ଭେଟିଟାଏ ରୁଟିଟାଏ ଅକସ୍ମାତ୍ ପଡ଼େ, ତା କଥା ଛାଡ଼ । ଆମକୁ ଏକା ଗୁମା ଆଦାୟ କରିବାର ଗୋଟାଏ ନୂଆ ବାଟ ମିଳିଗଲା । ଏଥର ଆଉ ଗରିବ ସାଧାରଣଙ୍କଠାରୁ ଗୁରଳ ସେରେ କିବା ପଇସା ଚାହିଁଥାନ୍ତେ ଆମ ନଜରରେ ପଡ଼େନାହିଁ । ଆମେ ଏଣିକି ଧରୁଁ ବଡ଼ବଡ଼ଙ୍କୁ—ଯେଉଁଠି ହାତ ପକାଇଲେ ମୁଠା ପୁରୁବ । ଚୁନା ଗୋପସବୁ ପଚାରେ କିଏ ! ଆଗେ ସାକୁଲ ବାକୁଲ କରି ମାଗୁଁ — ଯେ ଆମ ଗରଜ ମେଣ୍ଟାଇଲା, ସେ ସୁନାପୁଅ; ଆଉ ଯେ ଫାଙ୍କିଲା, ଲାଗିଲୁଁ ଆମେ ତା’ ପଛରେ । ଯେପରି ହେଉ ତାକୁ ବିପଦରେ ପକାଇ ଦେବୁଁ । ଆମର ଏଇକ୍ଷଣି ଅନେକ ସମତା, ଖବରକାଗଜମାନ ଆମ ହାତରେ, ହାକିମମାନେ ଆମକୁ ଡରନ୍ତି — ଆଦୁର କେତେ ରକମ କ’ଣ ଅଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ନୁହେଁ ।

ଜଗଦୀଶ୍ଵରଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଗରେ କିଛି ତ ଛିର ନୁହେଁ—ତହିଁକି ସଜନୀତ ସ୍ଵର୍ଗରେ ସବୁ ଆଦୁର ଅଛି । ଏ କଥାର ପ୍ରମାଣ ନିଜ ଦେଖା ପଡ଼ୁଛି, ଆଉ ଉଦାହରଣ ଦେବା ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ସ୍ଵୟଂ ଗାନ୍ଧୀ କଥାଟ ଆଖି ଆଗରେ । କାହିଁକି କେଜାଣି, ଆମର ଭ୍ରାନ୍ତଚକ୍ଷୁ ପୁଣି ଥରେ ଘୁରୁଲୁପରି ଜଣାଗଲା । ଦୁଃଖର ସମୟ ଥରେ ଆମେ ଭୋଗିବୁଁ -- ଏଥର ପୁଣି କାଳେ କ’ଣ ହେବ ବୋଲି ଆଗହୁଁ ସାବଧାନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଆମେ ଲୋକଙ୍କୁ ଅନେକ ଆଶା ଭରସା ଦେଇଥିଲୁଁ । ଭାବିଥିଲୁଁ, ତନି ବରଷ ଅଛି, ଏହା ଭିତରେ କେଉଁଠିକା ପାଣି କେଉଁଠିକି ଯାଉଛି ଦେଖାଯାଉ । କଥାରେ ଅଛି—‘ତୋକେ ପି, ଦଣ୍ଡେ ଜା’ ।’ କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକଗୁଡ଼ାକ ଓଲ୍ଲ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମଣିଷ ତ । ମଣିଷକୁ ସବୁଦିନେ କି ଭଣି ରଖିଦୁଏ ? ବେଶ୍ ଦେଖିପାରିଲୁଁ, ଆମ ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କ

ମନରେ ଅବଶ୍ୟାସ, ଅନାସ୍ଥା ଆଚ୍ଛାଦି ପାକଳି ରଠିଲଣି । ଆସନ୍ତା ଜିଜ୍ଞାସାବୋଧ ନିବାଚନରେ ଆମର ଦେଶ ରକ୍ଷା ଅଧିକାରୀ ହେଲେପରି ଦିଶୁ ନାହିଁ । ଆଗରୁ ସାବଧାନ ହେବା ଦରକାର ସେଥିପ୍ରକାଶେ । ତହିଁକି କାରନ୍ତରୀୟ ଗୋଟିଏ ବେଳବି ନିକଟ ହୋଇଗଲା । ଉପେକ୍ଷା ନ ଲାଗିଲେ ତ ଆଉ ଚଳିବ ନାହିଁ । ପୁରୁଣା କଥାରେ ଆଉ ଲୋକେ ଭୁଲୁ ନାହାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ରକ୍ଷା ନୁଆ ରପାୟ ଅନୁସରଣକୁ ହେବ । ଏହିପରି କଥା ଭାବି ଘନ ଘନ ସମ୍ମିଳନମାନ କରାଯାଉ ଲାଗିଲା । ଜିଜ୍ଞା ସମ୍ମିଳନୀ, ସର୍ବଭାରତୀୟ ସମ୍ମିଳନୀ, ଥାନା ସମ୍ମିଳନୀ, ଏହିପରି ଯେତେ ହୋଇପାରେ, ତେତେ ମଙ୍ଗଳ । ସେହି ସମୟ ରପାୟରେ ଗୋଟାଏ ଚମକ ଲାଗାଇଦେଇ ଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଆଁବାଣ ମାରିଦେବାକୁ ହେବ । ଅତଏବ ସେହି କାମ ଆମର ଲାଗିଲା । ଫଳ କ'ଣ ହେବ ବଳେ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଣାପଡ଼ିବ । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନତ ଖୁବ୍ ଆଶାଜନକ । ତଥାପି ଅନ୍ତ ଧୂଡ଼ଧୂଡ଼ ଯେ ନ ହଉଛି, ତାହା ନୁହେଁ । କାରଣ ଯଦି ଫଳ ନ ହୁଏ, ତେବେ ଆମର ଛୁଡ଼ାହେବାର ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି ରହିବ ? ଏତକ ଛଡ଼ା ସମାଜରେ ଆମର ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି ଅଛି ? ଯାହାଙ୍କର କିଛି ଅଛି, ସେମାନେତ ଖସିଯିବେ; ଆଉ ଆମେ ମୋପତଖୋରଗୁଡ଼ାକ ଯିବୁଁ କୁଆଡ଼େ ? ଆମର ବିପକ୍ଷଦଳ କିମ୍ବେ ବଢ଼ୁଛି ଓ ବଳ ସଂଗ୍ରହ କରୁଛି ।

ଭାଗ୍ୟକୁ ତାଙ୍କ ହାତରେ କୌଣସି ଖବରକାଗଜ ନାହିଁ । କିବା ସେପରି କିଛି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଦଳଗତ ଚେଷ୍ଟା ନାହିଁ । ନୋହୁଲେ ଆମକୁ କେଉଁ ଦିନଠୁ ଫରତ ବନାଇ ଦେଇ ସାରନ୍ତେଣି ।

ଆମ ଗାନ୍ଧୀବାଲଙ୍କର Programm ଥିଲା ପ୍ରଧାନତଃ ତିନୋଟି । ୧—ଖଦଡ଼ ପ୍ରଚାର; ୨ — ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ; ୩ — ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ମିଳନ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ କହୁଥିଲେ କି, ଏହି ତିନୋଟି

ହୋଇଗଲେ, ତତ୍ତ୍ୱସତ୍ତା ସ୍ୱରୂପ ମିଳିବ । ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯେପରି ବହୁକାଳରୁ ଅମେଳ ଥିଲା, ସେହିପରି ବହୁକାଳରୁ ମେଳ ବି ଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅମେଳ ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଜନସାଧାରଣ କେବେ ସେପରି ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆନ୍ତର୍ଗତ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ କଥା ଅମାନ୍ୟ କରିନପାରୁ । ଆମେ କଥାରେ, ଦାଢ଼ିଆରେ, ଖବରକାଗଜରେ, ସଭାସମିତିରେ ସବୁଆଡ଼େ କହିଦେଲୁଁ ଏହି ମିଳନ କଥା । ଯେଉଁ ଅଶିଷ୍ଟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମନରେ ଏହି ଅମେଳର ଧାରଣା ମାନ୍ଦ୍ର ନ ଥିଲା, ତାଙ୍କୁ ସବୁଦେଲେ ‘ମିଳ, ମିଳ’ ବୋଲି କହି କହି ଆହୁରି ଅମେଳଭାବଟା ବଢ଼ିଲା ଆମର ଦ୍ୱାରା । ଆମେ କିନ୍ତୁ ଉପରେ ଦେଖିବାକୁ ଖୁବ୍ ମେଳ କରାଇଦେଲୁଁ । ସେ ମେଳଟା କପରି ହେଲା-ନା, ଦୁହେଁଙ୍କୁ ଆଗେ ଅଲଗା କରାଇଦେଇ ଉପରେ ଗୋଟାଏ କନା ତାଙ୍କୁ ଘୁଣି ଦେଲୁଁ । “ତୁମର କିଛି ମେଳ ନାହିଁ, ତୁମକୁ ମିଳେଇଦେଉଛି” କହିବାଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତରେ ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଭିତରେ ଏତେ ଅମେଳ ଆସିଯିବ ବୋଲି ନା ଜାଣିଥିଲେ ଗାନ୍ଧି, ନା ଆମେ । କିନ୍ତୁ ବୋଧହୁଏ, ଗାନ୍ଧି ଜାଣିଥିଲେ । କାରଣ, ତାଙ୍କ Programme ଭିତରେ ରାଜନୈତିକ ସମତାଟା ରଖିନଥିଲେ । ଆମ ସ୍ୱରୂପ ଦଳବାଲ ସେଭଳି ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ଭୁଲ ବୋଲି ସେଥିରେ ଯୋଗିଲୁଁ, ଏଣେ ମୂଳରୁ ଘୁଣି ଖାଇଗଲା । ଏବେ ଯେତେ କଲିଗୋଲ ଲାଗିଛି, ସବୁତ Political power ସକାଶେ ବା ଚାକିରୀ ସକାଶେ । ଗାନ୍ଧି ଏସବୁ ସେଥିପାଇଁ ତ ଗୁଡ଼ିଥିଲେ । ସ୍ୱରୂପବାଲ ଯଦି ଏ ଦିଗରେ ମନ ବଳାଇ ନଥାନ୍ତେ, ତେବେ ଆଜି ଏତେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରାଣୀ ହାଣ ଖାଇଥାନ୍ତେ କାହିଁକି ? ଯଦି ସ୍ୱରୂପବାଲ ଏକଥାଟା କଲେ ତେବେ ଗାନ୍ଧିଙ୍କ କଥା ଏକାବେଳେକେ କାଟି ଦେଇଥାଆନ୍ତେ ଭଲ ? ଏଣେ ତାହା କଲିଦେଲକୁ ନିଜର

ଥୁଲ କଣ କି ? ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥାନ୍ତେ କେଉଁଠି ?

ଯାହା ହେଉ, ଫଳ ଯାହା ହେବାର ତାହା ତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଆମକୁ ବର୍ଷା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଛୁଟା ଧରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଏକା । ଆମେ ସବୁ କରିପାରୁଁ । ଯେତେବେଳେ ହୁଆଡ଼କୁ ଝୁରିଆ ଦେଖିବୁ, ବୋରଝାଞ୍ଜି ପରି ସେହି ଆଡ଼କୁ ଆରଜ ଯିବୁଁ । ଦେଖିଲୁ, ଆଉ Benchal prastରେ କାମ ହେବ ନାହିଁ, ମୁସଲମାନଙ୍କୁ ମୁହଁ ଦେବା ବା ଖୋସାମଦ କରିବାରେ ଲୋକେ ଚିଡ଼ିବେ । ଆଉ ମଧ୍ୟ ଦେଖି ପାରିଲୁଁ ଯେ, ଏହି ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ କଳି ଫଳରେ ସ୍ଵରାଜ୍ୟଦଳ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇ ଯିବ ଦିନେ । ଦେଖି ଦେଖି ଆଗହୁଁ ବାଟ କାଟିବାକୁ ବସିଲୁଁ । ତଥାପି ଏ ଡଙ୍ଗାରୁ ଗୋଡ଼ କାଡ଼ିନାହିଁ ଏପାକେ । ଯେଉଁଆଡ଼େ ଝୁରିଆ ଦେଖିବୁଁ, ସେହିଆଡ଼କୁ ଚାଲିଯିବୁଁ, ଏହି ମତଲବ । ସ୍ଵରାଜ୍ୟ କାମ ବି ହେଉଛି, ଆଉ ହିନ୍ଦୁ ଫଗଠନ ବି ଚାଲିଛି । ଭିତରେ ବୁଝିବାକୁ ଗଲେ ଦୁଇମତ । ମୂଳରେ ପୃଥକ୍ ଉପରେ ଉପରେ ଅବଶ୍ୟ କଥାଦ୍ଵାରା ପାର୍ଥକ୍ୟ ନାହିଁ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ ଯୁକ୍ତି ଛଳରେ । “ଆରେ ଗୁରୁ, ଆପଣା ବଞ୍ଚା”- ଗାନ୍ଧି ଆମର ସ୍ଵରାଜ୍ୟଦଳ ରହିଲା ତ ଭଲ, ନୋହିଲେ ହିନ୍ଦୁ ସଭାଟା ଯଦି ବଳବାନ୍ ହୋଇଉଠେ, ଆମେ ସେଠିକି ଖସିଯିବୁଁ । ଯାମତ ହେଲେ ଆମର ଦେଶସେବା, ଜାତିସେବା ଓ ଆତ୍ମସେବା କରିବା ଦରକାର । ନିଜର ମାନ, ଇଚ୍ଛା, ଶିମତା, ପରସା ଯେଉଁ ଉପାୟରେ ବଳାୟ ରହିବ, ତାହା ତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଥିରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ମସ୍ତ ଝୁରିଆ ଅଛି । ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ ଓ କାରନସିଲ ଭୋଟ ବେଳ ଆସିଲାଣି । ଭୋଟରଗୁଡ଼ାକ ମେଣ୍ଟା ପଲ ପରି କିଛି ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ, ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଟିକିଏ ଫୁର୍ତ୍ତି ଦେଖାଇ ପ୍ରତିପକ୍ଷ

ଜମାଇ ପାରିଲେ, ଆମେ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ମଙ୍ଗାଇବୁଁ, ଆଖି ବୁଜି ତାହା ସେ କରିଯିବେ ।

କାର୍ଦ୍ଦିନ୍ସଲ୍ ସକାଶେ ଆମ ସ୍ୱରାଜ ପକ୍ଷରୁ Candidate ବନ୍ଧ ହେବା ବେଳରେ ବଡ଼ ହରକତରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେଲା । ଜଣକ ନାଁ କହୁଲେ ଆଉ ଜଣକ ମୁହଁ କରେ ପେଡ଼ି ପରି । କ'ଣ କରାଯିବ ! ଏଇଥିପାଇଁ ଅନେକ ଥର କଟାକଟି ହେଲା ଓ ବରାବର ଲାଗିଛି ଓ ଲାଗିଥିବ ଶେଷଯାକେ । କେହି ତ କାହାକୁ ଡ଼ିଣା ନୁହନ୍ତି, ଯେ ଯାହା ହାତରେ ଚଉଦ ପା । ଏଥିସକାଶେ ବୋହେ ଅଡ଼ୁଆ । 'ନେତା' ମାନେ ସବୁ 'ଦେତା'ଙ୍କ ମନ ରଖିବାକୁ ଯାଇ ବଡ଼ ବିଷୟରେ ଧଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଫଳ ଏପରି ହେଲାଣି ଯେ, କେହି କାହାରିକୁ ମାନ୍ୟତା ଦେବାକୁ ନାହିଁ । ସରସ୍ୱର ଭିତରେ ନିନ୍ଦା, କୁହା, ଥଟ୍ଟା, ତାମସା ଚାଲିଲାଣି । କଟକିଆ ବାଲେଶ୍ୱରୀଆଙ୍କ ଶିଶୁ ଦେଖୁ ନାହାନ୍ତି, ପୁରୀଆ କଟକିଆଙ୍କ ଶିଶୁ ଦେଖୁ ନାହାନ୍ତି । ତାହାଛଡ଼ା ବାଲେଶ୍ୱରରେ ବା କଟକରେ ବା ପୁରୀରେ ସମସ୍ତେ ଆପେ ଆପେ ନେତା ବୋଲି ଆପଣାକୁ ମଣିଛନ୍ତି । ଏହି ହେଲା ଘର ଭିତରର କଥା, କିନ୍ତୁ ବାହାରକୁ ଏ ସବୁ ଜଣାଇବାକୁ ଦିଆଯାଇ ନାହିଁ । ବାହାରେ ଅନେକ ଶସ୍ତ୍ର ଓ ବଳିଆର ଶସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ । ବାହାରବାଲାଙ୍କୁ ଜଣିବା ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ଫନ୍ଦ ହୋଇଛି । ରାଜନୀତିର ଖେଳ ବଡ଼ ବିଷୟ । ଦେଖିନେଲୁ ଆଗେ ବାହାର ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ଆମ ପାଞ୍ଚରେ ଲଢ଼ିବେ, ସେହିମାନଙ୍କୁ ବାଛି ବାଛି ଇମିତ ଘୁରୁଘୁରୁଆ ପେଞ୍ଚରେ ପକାଇବାକୁ କରି ଦେଉଛୁ ଯେ, ସେ ଆଉ ଲଢ଼ିବାକୁ ବାହାରିବେ ନାହିଁ କିମ୍ବା କେହି ଆପଣାର କରି ବାହାରିଲା-ବେଳକୁ ଘାରିଲା ହୋଇ, ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ବାହାରିଥିବେ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଣକୁ ଜଣ ଶିଖେଇ ବୁଝେଇ, ଆଶା-ଆଶ୍ୱାସନା

ଦେଇ ଆମ ଭିତରକୁ ଟାଣି ନେଇଛି, ଆଉ ବାଗରେ ପଡ଼ିଗଲେ ତେଣିକି ଇମିତି ଘାଏ ମାରୁଛି ଯେ, ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ହାତ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛି ! ସେ ଅପ୍ରତିଭ, ଅପଦସ୍ଥ, ଅପମାନିତ ହୋଇ, ହତାଶାରେ ମେରୁଦଣ୍ଡଭଙ୍ଗ ହୋଇ *discredited, demoralised* ରହିଯିବେ ଯେପରି । ଯେତେ ପାଠ ଯେ ପଢ଼ିଥାଆନ୍ତୁ, ଯେତେ ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରିଥାନ୍ତୁ, ଯେତେ ବୟସ ହୋଇଥାନ୍ତୁ, ସ୍ୱଳ୍ପଜାତିରେ କୁଟାସ୍ତ୍ର ତଳାଇବାରେ ଆମ ସମକକ୍ଷ ଯେ କେହି ନୁହେଁ, ଏ କଥା ଆମେ ଗବ୍ କରି କହିପାରୁଁ । ଓଡ଼ିଶାର ଖବରକାଗଜ ଯାକ ଆମରି ହାତରେ । ଆମ ବିପକ୍ଷରେ କେହି କିଛି ଲେଖିଲେ ତାହା ଛପା ହେବ କେଉଁଠି ? ଏହିପରି ଅନେକ କୌଶଳରେ ଦେଶଟାକୁ ଆମେ ହାତ ପେଞ୍ଚରେ ରଖିଛୁ । ଲୋକଙ୍କୁ ଶିଖେଇବା, ବୁଝାଇବାରେ ଆମେ ଧୁରନ୍ଧର । ଆମ ବିପକ୍ଷରେ ଯେ ଛୁଡ଼ା ହେବ, ତାକୁ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ସ୍ଥାନ କରିଦେବା ଆମ ପକ୍ଷରେ ଅତି ସହଜ । ଆମର ଖୁବ୍ ଆଶା ଅଛି, ଏହି ଓଡ଼ିଆ ଜାତି, ପାହାଙ୍କୁ ଆମେ ଖୁବ୍ ଗିଫ୍ଟିଛି, ଏମାନେ ବାନ୍ତୁରିବ୍ ମେଣ୍ଟା ଭଳି । ଆମେ ଯେଉଁ ବାଟରେ ତଳାଇବୁଁ, ସେହି ବାଟରେ ଚାଲିଯିବେ । ଛଲେ, ବଲେ, କୌଶଳେ ଭେଟଚାଡ଼ାକ ଥରେ ମାରିନେଇ ପାରିଲେ ଆମର ପାଇଟି ସରିଲା । ଆଉ ସେ କିଏ, ଆମେ ବା କିଏ ?

କଥା କହିବାକୁ ବସିଲେ ତ ସରେ ନାହିଁ, ବିଶେଷତଃ ଆମର—କାରଣ, ଆମେ ହେଲୁଁ ଅସହଯୋଗୀ । କାମ କରିବାରେ ସିନା ଆମର ଅସହଯୋଗ, ମାତ୍ର କଥା କହିବାରେ ଆମଠୁଁ ବଳି ପଡ଼ୁ କିଏ ? କଥା କହିବାଟା ଆମର ହେଲା ବେରସା—କଥା ବିକିବା ଜୀବିକା । “କୁଣ୍ଡାଇ ଜାଣିଲେ ମଥା ଦୁନ୍ଦର, ସୁଅି ବି ଜାଣିଲେ କଥା ଦୁନ୍ଦର”—ଏ ଦୃଢ଼ଟି ଯାକରେ ଆମେ ପିଙ୍ଗିଲୁ ବରିଛି । ମଣିଷର

ମନ ଭୁଲାଇବା ଯେତେବେଳେ ଆମର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଆମେ କଥା କହିବାର ବାଗିଆ ଭଲ କରି ଅଭ୍ୟାସ କରୁଁ । ଯେ ଯେତେ ଭଲ କଥା କହିପାରେ, ସେ ସେତେକି ବଡ଼ ଅସହଯୋଗୀ । ଏହି ବିଦ୍ୟାଟା ଗୋଟାଏ କଳା ହୁଏତରେ ଆମକୁ ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଅବଶ୍ୟ ଜଣେ ଜଣେ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଏ କଳାଟା ଜନ୍ମଗତ (instinctive) । ସେମାନେ କଥା କହୁଁ କହୁଁ ଘଡ଼ି ଘଡ଼ିକେ କାନ୍ଦ ପାରନ୍ତି, ହସି ପାରନ୍ତି, ବୋବାଳି ପାରନ୍ତି, ହାତ, ମୁହଁ, ନାକ, ଦାଢ଼ି ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଭାବରେ ଅବଲମ୍ବ କରି ଲୋକ ଭୁଲାଇ ପାରନ୍ତି । ବାସ୍ତବିକ ଏଭଳି ଗୋଟାଏ ସୁକୁମାର କଳା (fine art) । ଏଥିରେ ଯେମାନେ ବେଶି ପାରଦର୍ଶୀ ସେମାନେ ନେତା (leader) । ଭିତରେ ମାର ପେଣ୍ଡି (complexity), ଆଉ ବାହାରକୁ ସରଳତା (simplicity) ନ ଥିଲେ ପୁଣି ନେତା କିପରି ? ଏହି ପଦାର୍ଥର ଭଲ ନାମ diplomacy— ଯେଉଁଟା କି ‘ନେତା’ ହେବାର ପ୍ରଧାନ ଗୁଣ । ଅତି ବୋକା, ସିଧାସରପଟ ଲୋକ, ଯାହାକୁ ଦେଖିବେ—ପିଲା ଭଳିଆ ସରଳ ତରଳ, ତାଙ୍କୁ ହିଁ ଜାଣିବେ ‘ନେତା’ ଏହିପରି ଜଣେ ନେତା ହେବା ପାଇଁ ମୋର ଭାବ ମନ (ambition) । ସେଥିପ୍ରକାଶେ ଏହି ଭାବଟା ମୁଁ ଅନେକ ଦିନରୁ ସାଧନ (culture) କରୁଛି । ଦିନେ ଯେ ଗୋଟିଏ leader ହେବ, ଏଥିରେ ମୋର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେତେଦିନ ଯାବେ ବଞ୍ଚି ରହିଲେ ହୁଏ—ଆଉ ଏ କାରବାରଟା ବଞ୍ଚାଇ ରଖି ପାରିଲେ ହୁଏ ।

ଅସହଯୋଗୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ସରି ଯାଇପାରେ, ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ବିଭାଜନିକା ଥଣ୍ଡା ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ମହାତ୍ମାଜୀ ଯେଉଁ ବିହନ ପୋତ ଦେଇଛନ୍ତି, ତାହା ତ ଆଉ ମରିବ ନାହିଁ—ଗୋଟାଏ କିଛି

ରକମର 'ହୁଜୁର୍' ଚିର କାଳ ନିଶ୍ଚୟ ରହିବ । ଏମିତି ନ ହେଲେ ସରଗରମ କରି ରଖିବାକୁ ହେବ । ନୋହଲେ ଆମର ଆଉ ପ୍ରୟୋଜନ କଣ ? Unemployment ସମସ୍ୟା ଦେଖିଲେ ଯେ ପୁଣି ମହା ବିପଦ !

ଆମର ଗୋଟାଏ ଦଳ—ଗୋଟାଏ ମନ୍ତ୍ର ଦଳ, ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଦଳ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ଆମର ଅତି ନାହିଁ, ସବୁ ଦଳଗତ—ନିଜର ବୋଇଲେ ଆମର କିଛି ନାହିଁ । ଆମେ ଯାହା କରୁ, ସବୁ ଦଳ ପାଇଁ ଏବଂ ଦଳ ଯାହା କରେ, ସବୁ ଆମ ପାଇଁ । ଆମେ ଦଳର ଏବଂ ଦଳ ଆମର । ଅଦ୍ଭୁତ ପରିସ୍ଥିତି କରି କହିବାକୁ ଗଲେ—ଆମେ ହିଁ ଦଳ, ଆଉ ଦଳ ହିଁ ଆମେ । ଦଳ ଓ ଆମେ indentival । ଆମର ମନ ପ୍ରାଣ, ଧନ, ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ସମସ୍ତ ଦଳର—ଏପରି କି ଆମର ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁତ୍ର, ପରିବାର ଶ୍ଵଶୁର ।

ଦଳ ତ ଅନେକ ପ୍ରକାର—ବୋରହାଞ୍ଜି, ଶଙ୍ଖୁଡ଼ିଆ, ବିଲ୍ଲଡ଼ ପ୍ରଭୃତି । ଆମେ ବି ବହୁ ପ୍ରକାର । ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଦରକାର ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ସେହି ପ୍ରକାର । ଯେତେବେଳେ ଦେଖିବାକୁ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ବୋହୁଛି, ଆମେ ସେଇ ଆଡ଼କୁ ଆଉଁସି ଯାଉଁ । ଏ ସମୟରେ ଆମେ ବୋରହାଞ୍ଜି । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପ୍ରତାପ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରବଳ, ଆମେ ପୁର ନିନ୍ତକାଅପରେଟର୍; ପୁଣି ଯେତେବେଳେ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ବଢ଼ିଲା, ଆମେ ହୋଇପଡ଼ିଲା ସ୍ଵରାଜୀ । ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲୁଁ କି, ମାଲବ୍ୟ ବା ଲଲିତା ମାଡ଼ି ମାଡ଼ି ଆସୁଛନ୍ତି, ଆମେ ଉଠି ଉଠି ହୋଇ ଆସିଲୁଁ ସ୍ଵାଧୀନ (independent) । ଅବଶ୍ୟ ଟାକି ରହିଥିଲୁଁ ଗୌହାଟି କଂଗ୍ରେସଟାର ଫଇସଲକୁ । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ପ୍ରତିଦାନୀ ଦଳ (Responsivist) ଦିଏ ଯିବାରୁ ଆମେ ବାଡ଼ିବୁଡ଼ି ହୋଇ

ରହିଗଲା ପାହାକୁ ତାହା । ଧୂଳି ମାଟି କିଛି ଆମ ଦେହରେ ଲଗେ ନାହିଁ — ସବୁବେଳେ ସାପ ସୁତୁରା, ଝାଡ଼ ଦେଲେ ।

ଏହା ଛଡ଼ା ଆମେ ମଧ୍ୟ ଚିଙ୍ଗୁଛୁ ଦଳ । ଚିଙ୍ଗୁଛୁ ଦଳ ପାଣି ଭିତରେ ବୁଡ଼ି ରହିଥାଏ । ଆମେ ସେହିପରି ବୁଡ଼ି ବୁଡ଼ି ପୋଖରୀକ ଯାକ ମାଛ ଖାଉଁ । କାହା ବାପର ଚାଷ—ଆମ ଭିତର କଥା ବୁଝିବ ! ଆଉ ଏ ଦେଶର ଲୋକେ ତ ! ସେମାନଙ୍କୁ ଆମେ ଯେପରି ନଚେଇବୁଁ, ସେମାନେ ସେହିପରି ନାଚିବେ । ବୁଝିବାକୁ ଅବସର କାହିଁ ବା ସମତା କାହାର ? ଆମେ ଉପରେ ଆଉ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ପ୍ୟାକ୍ଟ (Hindu-Muslim pact) କରୁଥାଉଁ, ପୁଣି ଭିତରେ ଶୁଦ୍ଧି ସଂଗଠନଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଦଙ୍ଗା, ହାଙ୍ଗାମ, ଫୌଜଦାର ସବୁ ଚଳାଇ । ଉପରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଘୋର ବିବାଦ କରୁଁ, ପୁଣି ଭିତରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ପରାମର୍ଶ କରି ତାଙ୍କର ମତରେ କାମ କରୁଁ । ଉପର ଦୋରସ୍ତ ଯେତେବେଳେ ଆମର ନିଖୁଣ, ଭିତର ଦେଖିବା ସହଜ ନୁହେଁ; ଆଉ କଥା କହିବାରେ ଯେତେବେଳେ ଆମେ ନିପୁଣ, ଲୋକଙ୍କୁ ଭୁଲାଇ ରଖିବା ଆମ ପକ୍ଷରେ କଠିନ କଣ ? “ସାତ ଥାରେ ସତ୍ତା ଭୁଲେ ।”

ତାହା ପରେ, ଆମେ ପୁଣି, ‘ବିଲତ ଦଳ’ । ବିଲତ ଦଳ ଯେଉଁ ଥାନରେ ହୁଏ, ତାର ଆଉ କିଛି ରଖେ ନାହିଁ — ନିଜେ ଦିନକେ ଚାଷଣେ ଲେଖାଏଁ ବଡ଼ ତା ପାଖରେ ଆଉ କାହାରିକୁ ବଢ଼ାଇ ଦିଏ ନାହିଁ । ଆମେ ସେହିପରି ଆପେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛୁ ଓ ଆଉ କେହି ବଢ଼ିବାକୁ ଗଲେ ତାକୁ ଚପାଇ ଦେଉଛୁ । ଦେଶର ଯେ ଏଣେ କଣ ହେଉଛି, ତାହା କାହାରିକୁ ଖବର ଅଛି କି ? ସେ ବେଳ ଆସି ନାହିଁ । ଭିତରେ ଭିତରେ ଘୁଣ ଖାଇ ପୋଲ

ଯିତି ପାଉଛି, ସେତେବେଳେ ବଲ୍‌କୁଲ୍ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ବ, ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତେ ଆଁ କରି ଦେଖିବେ, ଆଉ କହିବେ—“ହା !”

ହଁ, ମୋର କାହାଣୀ ଛାଡ଼ଗଲ । ଭୂତାତ୍ମା ଧରର କାଉନ୍‌ସିଲ ନିର୍ବାଚନ ସମୟ ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ନିଜେ ଛୋଇ ଆସିଲ । ମଣ୍ଡ ପୋଡ଼ା ପ୍ରଥାରେ ନୂଆ, କାଉନ୍‌ସିଲ ହେଲା ଏଥରକୁ ଲଗାଇ ତନିଥର । ପ୍ରଥମଥର ନିର୍ବାଚନ ବେଳକୁ ଆମ ଦଳ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ବାସ୍ତବିକ ପାଣି ମଇଳା ନ ହେଲେ ତ ଦଳ ଜଳେ ନାହିଁ । ଦ୍ଵିତୀୟ ଥର ବେଳକୁ ଆମର ଚେର କଣ୍ଟି ନ ଥିଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ଆମେ ସେତେବେଳେ ପୁର ଦସ୍ତର ଗାନ୍ଧିବାଲା ଥିଲୁ । ଆଉ କାଉନ୍‌ସିଲ, ପାଉନ୍‌ସିଲକୁ ଏକଦମ୍ ଦୃଶ୍ୟାଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି ସରକାର ହାତୀଆ ପୁର କରବାକୁ ରଜି ନ ଥିଲୁ । ଆମ ଲେଖାରେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ, ଶ୍ୟାନ୍ତାଟା ହାଡ଼ି ଚାରିବିଜ ଉପରୁ ଯାଇ ସରକାର ଉପରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ତଥାପି କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥଳରେ ଆମେ ପରୀକ୍ଷା ସୂତ୍ରରେ ଗୋଟାଏ ପୋଡ଼ାଏ ପୁଅ-ବାଣି ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲୁ । ହାୟ, ହାୟ ! ସେତେବେଳେ ଯଦି ଆମେ ଟିକିଏ ଆଗକୁକିଆ ହୋଇପାରି ଥାନ୍ତୁ, କିମ୍ବା ନିଜ ବଳଉପରେ ସେପରି ବିଶ୍ଵାସ (Confidence) କରିପାରି ଥାଆନ୍ତୁ, ତେବେ ଓଡ଼ିଶାରୁ କଣ ଜଣେ ହେଲେ ଅଦଳିଆ ଲୋକ କାଉନ୍‌ସିଲକୁ ଯାଇ ପାରିଥାଆନ୍ତେ ! ଆମର ସେ ବହୁତ ଅଦୁର୍ଦ୍ଦଶିତାର ଫଳ ।

ନିଜାବ ଗତ କଥାକୁ ଆଉ ଶୋଚନା ନାହିଁ । ଏବେ ଜ୍ଵଳନ୍ତ—ଜୀବନ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଧୂମାୟିତ ଭବିଷ୍ୟତ ଘେନି ଆମର କାମ । ଗତଥର ଆମର ପାଖ ବଙ୍ଗଦେଶରେ କେତେ ରଙ୍ଗନାଟ ହୋଇଗଲା, ଆମେ ଖାଲି ଦାନ୍ତ କାମୁଡ଼ି ହୋଇ ରହିଲୁ । ବିହାର କାଉନ୍‌ସିଲରେ ଆମଦଳ ଏତେ ଉଣା ପଡ଼ିଗଲେ ଯେ, ତାଙ୍କୁ କେହି ଅଣା ଛ’ପଟରେ ପକାଇଲେ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଏଥର ଆମ ଦଳଗତ ଦୁଃଖାବେଳେ କି—

“ଦାଲକେ ମୋର ବୋଲ କର, ବେଳହୁଁ ଗୋବିନ୍ଦ ସୁମର ।”
 ଆମେ ଯେତେକ ଉତ୍ତମ ଶିଷ୍ୟଯାକ—ବେଳହୁଁ ମାତଗଲ୍ଲ, ଗ୍ରାମେ
 ଗ୍ରାମେ, ନଗରେ ନଗରେ, ପକ୍ଷୀ ପକ୍ଷୀ କରି ଯେ ଯେଉଁଠି ଆମ ଜାତୀୟ
 ଥିଲେ, ସବୁଆଡ଼େ ଗଣ୍ଠି ଫେରିଗଲା । ‘ସାଜ ସାଜ’ ରଣଦାଦ୍ୟ ବାଜି
 ଉଠିଲା । ପୁଣି ସଭା ସମିତି, ରୁଉଳ ରୁଦା, ଶିଖାବୁଦା, ସୁନାମୀ,
 ଚେନାମୀ, ଛପାକାଗଜ ବଣ୍ଟା, ଶବର କାଗଜରେ ଚିତ୍ରାର, ସବୁ
 ପୁରୁଦା ଲାଗିଗଲା । ଏଥର ଆମର ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଲା କି, ଯେପରି
 ବେ-ଦଳ ଲେକେ ଅନ୍ତତଃ ଓଡ଼ିଶାରୁ କେନ୍ଦ୍ର ନିଯାନ୍ତ୍ର । ଗାନ୍ଧି ସିନା
 ନିଜ ଫେବୁଲିଟି ବୁଦ୍ଧିକରି କାଉନ୍ସିଲଟାକୁ ‘ଛୁ’ କରି ଦେଇଥିଲେ,
 ଆମେ ଯେ ଥରେ ତାର ସୁଆଦ ପାଇଲୁଣି ଆଉ ସମ୍ବଳରେ ଛଡ଼ୁଛୁ !
 ବାଘ ଥରେ ମଣିଷ ରକତ ଖାଇଲେ, ଜୀବନମୁରୁଚ୍ଛ ହୋଇ ସେହି
 ମଣିଷ ଶିକାର ଖୋଜୁଲେ । ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ର ସମତା ମଜା ଥରେ
 ଚାରିଲ ଦିନରୁ ଆଉ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବା କଥା ଆମର ସରିଲାଣି ।
 ଏଣିକି ଅଧିକ ଅଧିକ ସମତା ପାଇବା ପାଇଁ ଜୀବନ ପ୍ରମାଣେ ଲାଗି
 ପଡ଼ୁଛୁ । ଲେକେ ଯୁକ୍ତି କହୁବେ ! ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାକୁ
 ହେଉଛି ଯେ—“ଆରେ, ତମେ ବୁଝିଛ କଣ ? ବାହାରେ ଥାଇ
 ସରକାରର ଜବରଦସ୍ତି କଳକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ସମ୍ବଳ ନୁହେଁ; ସେଥିପାଇଁ
 ଗାନ୍ଧି ଫେଲ ହୋଇଗଲେ । ଆମେ ଏବେ ସେହି ଇସ୍ମାତ କଲିଭତରେ
 ପଣି ଏମିତି ମୋଡ଼ା ମୋଡ଼ୁକୁଁ ଯେ, ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଓ ଅଳ୍ପ
 ଆୟାସରେ ସେ କଳଟା ଭାଙ୍ଗି ଚୁରମାର ହୋଇଯିବ । ଆଉପୁଣି
 ସରକାର ସରକାରର ସାଧ ରହିବ ନାହିଁ ତାକୁ ଆମ ଦାଉରୁ ରକ୍ଷା
 କରିବାକୁ ।”

ଆମର ଯେତେବେଳେ ଏହିପରି ଉଦ୍ୟମମାନ ଚାଲୁଛି,
 ଶୁଣିଲୁଁ କି, କେନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ର ବେ-ଦଳିଆ ଲେକେ ନିଜ ବଳରେ

କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ଯିବାକୁ ମନ କଲେଣି । ସେପାଇଁ, କିନ୍ତୁ କାହାର-
 ନାମ କାହାର ନଥାଏ । ଆମେ ଏଠି କଂସର ନାତି ଅବଲମ୍ବନ କଲୁ ।
 ଦ୍ଵାପରଯୁଗ ହେଲେ କଣ ହେବ, କଂସାବଳର ଏକା ବାରିକ
 ଗୋଟାଏ Politician ଥିଲା । ଆମେ ଥାଇଲୁଁ କି, “ମୂଲୁ ମାଇଲେ
 ଯିବ ଶଲ ।” ଭବିଷ୍ୟତରେ କିଏ ତାର ଶତ୍ରୁ ହେବ ବୋଲି କଂସ
 ଯେପରି ରାଜ୍ୟଯାକ ଶେଷପିଲାଙ୍କ ତରଫରୁ ଚିପିବା ଆରମ୍ଭ କରି
 ଦେଇଥିଲା, ଆମେ ସେହିପରି ଓଡ଼ିଶାଟାପାକ ଯେତକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କୁ
 (Probable candidates) ନାନା ରସାୟନରେ ଦାଢ଼ କରି
 କରିବାରେ ଲାଗିଲୁଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ଏକ ନାତି ପ୍ରୟୋଗ ତ ଚଳିଲା
 ନାହିଁ — ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ର ଖାଟିବ ସେଠିକି ସେହି ଅସ୍ତ୍ର
 ଚାଲିଲା । କାହାକୁ ଦଦନାମ କରିବା ଦେବାପାଇଁ ତା ନାମରେ
 କୁସ୍ତିତ ପଦ ପ୍ରକାଶ କରାଗଲା — ଏଇଟା ହେଲା ଧୂଆଁ ବାଣ । କାହାକୁ
 ତାର ଦଳକୁ ବାରିକଙ୍କଦ୍ଵାରା ନିବର୍ତ୍ତନର ଯତ୍ନ ହେଲା । କାହାକୁ
 ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷର ଲେଉଟ ଦେଖାଗଲା । କାହାର ହାତ ଓଠ ଧରି
 ଖୋସାମଦ୍ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ପ୍ରକାର
 କୌଶଳ । ସେଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ବଖାଣିବାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଅର
 ମ୍ୟ ସେ official secret ଗୁଡ଼ିକ ଖୋଲିଦେଲେ ଦଳ ପ୍ରତି
 ବିଶ୍ଵାସଭାତକ ନ ହେଉଁ, ଅନ୍ତତଃ ନିଜ ଦଳ ପ୍ରତି । ପରର
 ଘର ଚୁଡ଼ାଇବା ତ ଆମର ବେରସା, ସେଥିକି ଦୋଷ ନାହିଁ ।
 ରାଜନୀତି ଆରମ୍ଭରେ ସେଇଟା ଗୁଡ଼ି । ସେତକ liberty ନ ଥିଲେ
 ରାଜନୈତିକେ ହାତଗୋଡ଼ ବନ୍ଧାହୋଇ ପଡ଼ିଥାନ୍ତେ । ଆମେ ସବୁ
 କହିବୁଁ, କିନ୍ତୁ ବାକି ମନ୍ତ୍ରଟି କହିବୁ ନାହିଁ ।

ହଁ, କହୁଥିଲି କ’ଣ କି — ଏତେ ପ୍ରକାର କୌଶଳ କରି ସୁଦ୍ଧା
 ଯେଉଁ ଲୋକ ବାଗରେ ନ ଆସିବାର ଦେଖାଗଲା, କିମ୍ବା ସେ ଏହାର

ସ୍ଥାନରେ ରହିଲ ଯେ, ତାହା ପାଖକୁ ଆମର ଶସ୍ତ୍ରର କାଟ୍ ପଡୁଥିଲା ନ ପାରିଲା, ସେପରି ଲୋକଙ୍କୁ ଆମ ଦଳ ଭିତରକୁ ଟାଣି ନେବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁହେଲା । ସେପରି ଲୋକ ଯେ ନିହାତ ଟାଣୁଆ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତାହା ବୋଲି ଆମର କେବେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ ଯେ, ତାଙ୍କୁ ଦଳରେ ପୁରାଇ ଦଳର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଧନ କରିବା । ବୁଝିଲେ ନାହିଁ କି, ଆମେ ହେଲୁଁ ବିଲୁଆ ଦଳ । ଆମ ଭିତରକୁ ଗୋଟିଏ ତାହାଳି କୁକୁର ପୁରାଇବା ଆମେ କେବେ ଇଚ୍ଛା କରୁ ନା—କିମ୍ବା ସେଥିରେ ଆମର ମଙ୍ଗଳ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ କାଲେ କେତେବେଳେ ଗୋଟାଏ କିଏ ସେହିପରି ଆସିଯିବ ବୋଲି ଆମ ଦଳର ମୁହଁ ସବୁ ସାଧାରଣଙ୍କୁ “ପ୍ରବେଶ ନିଷେଧ” । ଯାହା କରିବୁଁ ଆମେ ଆମେ—ଯାହା ହେବ ଆମ ଭିତରେ । ବାହାରର କେହି ଯେପରି ଏଥିରେ ଟିପ ନ ହୁଏ । ତେବେ ଏ ଲୋକଙ୍କୁ ଦଳ ଭିତରକୁ ପୁରାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଛି । ତେବେ କ’ଣ କି—କେବଳ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷଯାଏ ହାତ ଆଉଁସା କରି ରଖିଥିବୁଁ, ଆଉ ନାନାପ୍ରକାର ଆଶାଭରସା ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ନିଜର କିଛି ଉଦ୍ୟମ ଓ ଯତ୍ନରୁ ବିରତ କରାଇ ରଖିବୁଁ ; ବଖଟ୍ ଠଉରାଇ ଧକ୍କା ଦେଇ ପୁଣି ବାହାର କରିଦେବୁଁ । ସେତେବେଳକୁ ନା ଥିବ ସମୟ, ନା ଥିବ ସୁବିଧା—ହାତ ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ଗୁରୁଆଡୁଁ ବିକ୍ରତ ହୋଇ ସେ ରହିବେ, ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏପରି କେତେ ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କରାଗଲା । କେତେକ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସୀ ଲୋକେ ବି ଆମ ଫାନ୍ଦରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ଜଣେ ଅଧେ ଯେ ଉଡୁର ନ ଗଲେ, ତାହା ନୁହେଁ । ସେ ତାଙ୍କର କର୍ମ ଜୋର ।

ଏହିପରି ଗୁରୁଆଡୁଁ ଶହ ନାଶ କରି ଏକ ପ୍ରକାର ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଆଇଁ । ମାତ୍ର ଶେଷରେ ଦେଖିଲାବେଳକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନରୁ କେହି ହେଲେ ଜଣେ ଆମ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଛୁଡ଼ା ହେଲେଣି । ସେତେବେଳେ

ଆଉ କରିବୁଁ କଣ, କମର କଷ୍ଟଦେଇ ଲଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ-
ଗୁଡ଼ିକ କେହି କାହାରିକୁ କମ୍ ନୁହନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ବିଧି ଯେତେବେଳେ
ଆମକୁ ଅନୁଜୁଳ, କିଏ ଆମର କଣ କରିବ । ଜିଜ୍ଞାସାବୋଧ ଗୁଡ଼ିକ
ହାତରେ ଥିଲା ବୋଲି ଆମର କମରରେ ବହୁତ ବଳ । ସେତକ
ଯୋଗୁଁ ଆମ ଦଳରେ ଅନେକ କର୍ମୀ, ଅନେକ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ, ଅନେକ ଧର୍ମୀ ।
ସେତକ ଯଦି ଯାଏ, ତେବେ ଆମ ଦଶା ଯେ କଣ ହେବ ତାର
ଠିକଣା ନାହିଁ—ଏହି ପଟ୍ଟପାଳ ଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ଛାଡ଼ି ପଡ଼ିବେ,
ଏକଥା ଆମେ ଠିକ୍ ଜାଣିଛୁ ଏବଂ ସେଇଥିଲାଗି ଯାହା ହେଉ ପଛକେ
ଜୀବନ-ଝଗଡ଼ା କରି ଜିଜ୍ଞାସାବୋଧକୁ ହାତଛୁଡ଼ା କରିବୁ ନାହିଁ ।
ମୁଁ ଦେଖୁଛି, ଅଧୁରୁଣୀ କୁଡ଼ିର ଯେପରି ଥିଲା ‘ଆତ୍ମସର୍ବାଳ’ କେବେ,
ଏହି ଜିଜ୍ଞାସାବୋଧ ଆମର ସେହିପରି । ଏ କେବଳ ଉପୁଡ଼ି ଗଲେ
ଆମର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ରହିବା ସନ୍ଦେହଜନକ ।

ଏବେ ଆମ ଦଳରୁ କିଏ କିପରି ଛୁଡ଼ା ହେଲେ, ସେଥିରୁ
ପଦେ ଅଧେ କହେଁ । ଆମ ଭିତରେ ଯେଉଁ ମାନେ ମୁଣିଆ, ମୁଣିଆ,
ସେହି ମାନଙ୍କର ତ ଯିବାର କଥା । କିନ୍ତୁ ସେ ଯେବେ ମୁହଁରେ ସେ
କଥା କହି ଦେଉଛନ୍ତି ତେବେତ ତାଙ୍କର ମୁଣିଆ ହେବାର ସଇଲା ।
ସେଥିପାଇଁ ଦେଖିଲା ବେଳକୁ କାଉନ୍ସିଲ୍ ଯିବାପାଇଁ କେହି
ମଙ୍ଗନ୍ତି ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଏକ ବାକ୍ୟରେ କହିଲେ କି—“ମୁଁ ଗଲେ
ଏଣେ ଦେଶରେ ‘କର୍ମ’ ବିଗିଡ଼ି ଯିବ ।” ଭିତରେ ଭିତରେ ଏଣେ
ତାଙ୍କର ଅନୁସରଣୀଆ କେତେ ଜଣଙ୍କୁ ଲଗାଇ ଦେଇଥାନ୍ତି ଯେ,
ସେମାନେ ଜିଦ୍ କରି କହିନ୍ତି କି, “ଆପଣ ନଗଲେ ତ ଚଳିବ ନାହିଁ ।”
ଈଶ୍ଵରରେ ସେହି ‘ଆପଣ ମାନେ’ ଅତି କଷ୍ଟରେ ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗ
(Self-sacrifice) କରି “ବନ୍ଧୁବର୍ଗ ମାନଙ୍କର ଓ ଦେଶବାସୀଙ୍କର

ଏକାନ୍ତ ଅନୁରୋଧରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ” ଯିବାକୁ ମଞ୍ଜିଲେ । ମାତ୍ର ମଞ୍ଜିବା ସରକି ମଞ୍ଜିଲେ ଅନେକ—ଯେତେ ସ୍ଥାନ ଅଛି ତାର ଦୁଇଗୁଣ କି ଚାରିଗୁଣ । ଯାହାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ଅଥଚ କେହି ତାଙ୍କ ପାଇଁ ନ କହିଲେ, ସେମାନେ ମନ ଡ଼େଣା ବି କଲେ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କରପାଏ କଣ ! ସତ୍ତ୍ୱ ବସିଲା । **Provincia Congress Committee** ର ଘନ ଘନ ଗୁପ୍ତ ଅଧିବେଶନମାନ ଚାଲିଲା । ସେଠି କଲି ଗୋଲର ଶେଷ ନାହିଁ । ଅନେକ କୁସ୍ତା କୁସ୍ତି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହିର ହେଲା କି, “ବଡ଼ ଆପଣେ ଯାହା ବିଳିବିଳିଇବେ ତାହା ବେଦ ବୋଲି ମାନିବାକୁ ହେବ ।”

ଆମେ ସିନା ଅସହଯୋଗୀ ହେଇଛୁଁ, ତାହା ବୋଲି ଆମର ଜାତୀୟ ଗୁଣଟା ତ ଛାଡ଼ି ପାରନାହିଁ । ଆମ ଭିତରେ ଓଡ଼ିଆ-ବଙ୍ଗାଳି, ପୁରୀଆ ବାଲେଶ୍ୱରୀଆ, ବ୍ରାହ୍ମଣ କରଣ ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ସବୁ ବାରଣ ବା **Partition wall** ଅଛି, ତାହାସବୁ ଉଠାଇ ଦେବା ତ ସହଜ ନୁହେଁ । ଅସହଯୋଗଟା ତ ଚିରଦିନ ରହିବ ନାହିଁ ବା ନଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଆମର ଆପଣା ଭିତରେ କାମଡ଼ା କାମଡ଼ିଟା ଯେ ବଂଶ ପରମ୍ପରାଗତ ଏହାକୁ ଛାଡ଼ିଲେ କ’ଣ ଘେନି ରହିବୁ ? ଆପଣଙ୍କର **dictate** ରେ ନାନାପ୍ରକାର ଟିକାଟୀପଣ ବାହାରିଲା, ପୁଣି ସତ୍ତ୍ୱ ସମିତ ବସିଲା । ଶେଷରେ ପୁରୀଟା ସତ୍ୟବାଦିଆଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦିଆହେଲା । ଆଉ ଏଣୁ ତେଣୁ ଗୋଟିଏ ଯୋଡ଼େ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦଳକୁ ମଧ୍ୟ ଦିଆହେଲା । ଏହିପରି ଆପୋଷରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇଗଲା । ଏଥିରେ କର୍ମ ଫାଟିଲା ଏକା ଜଣଙ୍କର । ସେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ପୁରୀଆ, ମାତ୍ର ଅବ୍ରାହ୍ମଣ । ଏହି ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କର ବାଇଗବର୍ଷର ତପ ଶୁଖୁଅ ଘୋଡ଼ାରେ ଗଲା । ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଶିଖିଲେ କି ନାହିଁ କେଜାଣି ।

ଜଣେ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ସରକାରୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଆମେ ହ
ରଖିଛୁ । ତାଙ୍କର ଜରିଆରେ ଗୋଟାଏ ଜିଲ୍ଲାରେ ଅନେକ କାମ
ହୋଇଛି । କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ କେତେ ପ୍ରକାର ଆକାଶ କୁସୁମ ଆଶା
ଦିଆ ହୋଇଛି । ଆଉ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କୁ ଭୟ ଦେଖା
ହୋଇଛି ।

ଆମେ ସବୁଠାରୁ ଦୁର୍ବଳ ଥିଲୁଁ ଜମିଦାର Constituency
ରେ । ସେଠିକି ଆଉ କେହି ଲଢ଼ିବାକୁ ଆଗେଇଲେ ନାହିଁ । ଆମେ
ଦେଖିଲୁଁ, ଆମ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କ ନିବାସରେ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସେ ସେପରି
ଧନୀ ଓ ପୁଣି, ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ଆମର ଅନାସ୍ତି କରିବେ । ତାଙ୍କୁ
ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ଲଗାଇରଖିବା ଉଚିତ । ପାହାକୁ କହିଲୁଁ,
ଏତେ ବଡ଼ ବଳୀଆର ଲୋକ ସାଙ୍ଗରେ ପଟ ଦେବାକୁ କେହି ରାଜି
ହେଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ପାଇଲୁଁ ଗୋଟାଏ ‘ଗୋ-ବିଗୁରା’
ଜମିଦାର ପିଲା । ତାକୁ ଟେକାଟେକି କରି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଚଢ଼ାଇ ଦେଲୁଁ ।
ସେ ବି ପୋଗାଡ଼ ଯନ୍ତ୍ର କରି ଆମ ହାତରେ ମେଣ୍ଟାଏ ଗେଣ୍ଡିଦେଲେ ।
ଆମର ଦୁଇପ୍ରକାର ଲଭ । ଆମେ ଜାଣୁ ତାଙ୍କର ଦଶା କ’ଣ ହେବ ।
ତଥାପି ଆମର ସ୍ୱାର୍ଥ ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ କଟା ହେଲା, ଆମର
ସେଥିରେ କ’ଣ ? ଏ ତ ରାଜନୀତି । ସାଧାରଣ ଅଶିଷ୍ଟ ଲୋକେ
ସିନା ଆମ କଥାରେ ଭୁଲନ୍ତି । ଜମିଦାରଗୁଡ଼ାକ ବଡ଼ ଅମାନୀଆ
ଜନ୍ମ । ଶକ୍ତିପ୍ରକାର ପ୍ରଲୋଭନ, ଖୁଞ୍ଜି, ଗାଲୁ, ଭୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ
ପ୍ରଭୃତିରେ କେତେଗୁଡ଼ଏ ଭୋଟ ପାଇଲୁଁ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ପାହା
ହେବାର ତାହା ହେଲା—ଆମ ଜମିଦାର ପିଲାଟି ଫେଲ୍
ହୋଇଗଲେ । ଆଉ ଗଲେ ସେ, ସେ ଆମର ପ୍ରଧାନ ବିପକ୍ଷ ।
ସେ କିନ୍ତୁ ଯେତକି ପୁଣି, ସେତକି ବୋକା, ସେ ଜାଣି ପାରୁନାହିଁ
କି, ଆମଲଗି ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ

ସୁଦ୍ଧା କେତେ ଅନିଷ୍ଟ ଘଟୁଛି । ଆମେ ବି ଏଣେ ପସରା ମେଲାଇ
ବସିଛୁ । ଏପରି ବଦନୁସାର ତାଙ୍କର ଯେ, ଏଣେ ପଛକେ ଲକ୍ଷ
ଲକ୍ଷ ଖରଚ କରିବେ ମାତ୍ର ଅତି ସହଜରେ ଯାହା ହୋଇ ପାରିବ,
ତାହା କରିବାକୁ ନାସଜ । ଆମକୁ ହାତ କରିବା କିଛି ବେଶୀ କଥା
ନୁହେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଯୋଗୀ-ବୈରାଗୀ ଲୋକ, ସାମାନ୍ୟରେ ସବୁକୁ
ହୋଇ ପାରନ୍ତୁ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଜିଦ୍ ଅଲଗା ପ୍ରକାର । ହେଉ, ଥାଆନ୍ତୁ
ସେ ତାଙ୍କର ଜିଦ୍ ଘେନି । ଯେତେବେଳେ ହେଜିବେ, ବଳେ ଆମ
ବାଗକୁ ଆସିବେ ।

ଆଉ ଗୋଟାଏ ସ୍ଥାନରେ ଆମର ପ୍ରତିଦ୍ବନ୍ଦୀ ଥିଲେ ଜଣେ
ବଡ଼ଲୋକ—ସେ ଗଲା ଦୁଇଥର ଯାକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଗଲେଣି ।
ତାଙ୍କୁ ହଟାଇବା ସହଜ ନୁହେଁ ଜାଣି ଗୋଟାଏ ଉପାୟ ଧରଲୁ ।
ଆମ ଜଣେ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କୁ କୌଶଳ ଯମେ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧିବଙ୍କୁ
ପୁସ୍ତଲର ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଛିଡ଼ା କରିବା ଦେଲୁ । ଆମପକ୍ଷ ଛୋଟ
ଯାକ ତ ଆମର ରହିଲା, ମାତ୍ର ଆମ ବିପକ୍ଷର ଯେତେ ଛୋଟ, ସବୁ
ବାଣ୍ଟ ହୋଇଯିବାରୁ ଶେଷରେ ଆମେ ଜିତିଗଲୁ । ଏ କୌଶଳ କି
ନଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ଜିଣିବା ସହଜ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ବାକି ସ୍ଥାନ-
ମାନଙ୍କରେ ଆମକୁ ବେଗ ପାଇବାକୁ ହୋଇଛି ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ଆମର
ବଳ ଖୁବ୍ ଥିଲା । ଆମ ଆଶୁ ଆଗରେ ନେତା ନେତା ମାହାର୍ କିମ୍ବା
ଝଙ୍କା ଝଙ୍କା ଚଲିବା ମାଛ କିଛି ଖଟିଲା ନାହିଁ—ସାମାନ୍ୟ
କୁହାବୋଲ ଧରାଧରକୁ ବା ପରୁରେ କିଏ !

ଏତେ କରି କରି ମଧ୍ୟ—ଆଶାତାତ ଫଳ ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ
ଓଡ଼ିଶାରେ କିମ୍ବା ମୋଟ ବିହାର-ଓଡ଼ିଶାରେ ଆମର ସଂଖ୍ୟାଧିକ୍ୟ
(Majority) ହେଲା ନାହିଁ । ତେବେ ଗୋଟାଏ ଆଶା ଏତକ ଯେ,
ପ୍ରତି ସଭାରେ ଆମର ସଂଖ୍ୟାଧିକ୍ୟ ହେବ । କାରଣ ଅପରପକ୍ଷୀୟ

ଲେକେ ତ ଆମଭଳି କର୍ମୀ ଜୀବନ ପାଇ ନାହାନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜୀବିକା କରି ନାହାନ୍ତି ଯେ, ସମସ୍ତେ ପ୍ରତିଥର ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବେ । ଏଣେ ଆମ ଦଳପାକ ଜୀବନ ଝଗଡ଼ା ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସବୁ :ପହଞ୍ଚିବୁଁ । ଏଥିରୁ ଆମ ଫଣୀ ବେଶି ହୋଇ ନ ଯିବ ତ କ'ଣ ?

ବାକି ଗୋଟାଏ ମେମ୍ବର ସରକାର ତରଫରୁ ନିଯୁକ୍ତ ହେବାର କଥା । ସେ ଜଣକୁ କେନ୍ଦ୍ର କଣେ ହେଲେ ଆମେ ଖାତର ମଧ୍ୟରେ ଆଣି ନ ଥିଲୁଁ । ଏଥର କିନ୍ତୁ ସରକାର ଆମକୁ ଚିତା କାଟିଦେଲେ । ଖାଲିକି ତ ଆମ ପକ୍ଷରେ ପୋଲିସ୍, ଇନ୍ଟେକ୍ଟିଭ୍ ଲଗାଇ ଅଛନ୍ତି । କାର୍ଯ୍ୟରେ ପୁରା ଇନ୍ଟେକ୍ଟିଭ୍ ରଖିଲେଣି । ଓଡ଼ିଶା ଯାକରେ ଯେଉଁ ଲୋକକୁ ଆମର ଭର ବେଶି, ଅର୍ଥାତ୍ ଛକା-ପଣ୍ଡା ଖେଳରେ ଆମଠୁଁ ବଳି ପାହାଙ୍କର କଲମ, ଏହିପରି କଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବାଛି ପଠାଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ଯାକରେ ଆଉ କେନ୍ଦ୍ର କ'ଣ ମିଳିଲା ନାହିଁ ? ତହିଁକି ପୁଣି ଆଉ ଜଣକ ଆସିଛନ୍ତି । ସୁନାରେ ସୁହାଗା ଯୋଗ ହୋଇଛି । କପାଳରେ କ'ଣ ଅଛି କେଜାଣି !

କଥାରେ କହନ୍ତି, ‘ସବୁ ବୁଲି ମୁହଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।’ ପ୍ରକୃତର ନିୟମ *uniformity* —କଥାଟା ସତ ଏକା; ସବୁ କୁକୁରଙ୍କ ଲଙ୍ଗୁଡ଼ ବଙ୍କା । କିନ୍ତୁବାକୁ ଗଲେ ଯେଉଁ କୁକୁରଙ୍କ ଲଙ୍ଗୁଡ଼ ବଙ୍କା ନୁହେଁ, ସେଇଟା କୁକୁର ନୁହେଁ; ସେ ଗଧ ହୋଇପାରେ, ଗୋରୁ ହୋଇପାରେ, ଯାହା ଭଜ୍ଜା ତାହା ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ କୁକୁର ସେ କଦାପି ହୋଇ ନ ପାରେ । ସେହିପରି ଖଦଡ଼ ଯେ ନ ପିନ୍ଧିଛି, ସେ ଆଉ ଯାହାହେଉ ପକ୍ଷକେ ଦେଖିଦିଅଁ ନୁହେଁ, ସେ ପୀର ହୋଇପାରେ, ପୟାଗମ୍ବର ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ “ଜନନୀ ଜନ୍ମ ଭୂମିଷ୍ଠ”

ବୋଲି ଯେଉଁ ଦେଶ ତା'ର ସେ ହୃଦୈଷୀ, ତାହା ସେ କେବେ ନୁହେଁ । ସେ ଶବ୍ଦଟି ପିନ୍ଧିଲା, ସେ ହେଲେ ଦେଶହୃଦୈଷୀ । ସେ ମୁଁଠାଏ ନିଶ ରଖିଲା, ସେ ହେଲେ 'ନିଶୁଆ ତେଲି' । ଅତଏବ ତାର ଅକାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ଵାର । ସେ ଗୌର ହେଉ, ରସ୍ତାଖୋର ହେଉ, ଗାଲ-କଟା ହେଉ ବା ଜେଲ ଆସାମୀ ହେଉ, ଶବ୍ଦଟି ପାଶୁଟା ହାତରେ ଥିଲେ ତାର ସାତଶୁଣ ମାଟ୍ । ଏଥିପାଇଁ ଆମର ଖାସ୍ ତାକିଦ୍ ସେ, ଶବ୍ଦଟି ପିନ୍ଧିଥିବ ସବୁବେଳେ—ଅନ୍ତତଃ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ । ଶବ୍ଦଟି ହେଲା ଆମ ଦଳର ଚିହ୍ନ (badge) । ଏହି badge ଦେଖିଲେ ଆମେ, ଆପଣା ଆପଣା ଗୁପ୍ତ କଥାବାଣୀ ହୋଇ ପାରୁଁ । ଏପରି ଗୋଟାଏ କଟକଣା ନ ଥିଲେ ଆମର party secrets ଗୁଡ଼ାକ ପଦାରେ ପଡ଼ିଯାଆନ୍ତା । 'ବାରଜାତ ତେର ଗୋଲ, ବଇଁଷମ ହେଲେ ସବୁ ଗଲ ।'

ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଖାଣ୍ଟି ଗାନ୍ଧିବାଲା ନନ୍ କୋଅପରେଟର ଥିଲୁ, ସେତେବେଳେ ଲୋକେ ଆମକୁ କେତେ ସ୍ନେହ, ଶ୍ରଦ୍ଧା, ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଉଥିଲେ । ଏବେ କାହିଁକି ବେଜାୟ ଶହୁ ଆମର ବଢ଼ିଲେଣି । ସେତେବେଳେ ଯେଉଁଠି ଗଲେ ଆମର କୋଟି ଆଦର ହେଉଥିଲା, ସବୁର ସୁନାପୁଅ ହୋଇଥିଲା । ଏବେ ଯାହା ଯେଉଁଠି ମିଡ଼ୁଛି, ସବୁ ଭୟରେ । ଆମ ଭିତରର ଇଚ୍ଛା ଓ ଗଲିଜି ଯାହା ଥିଲା, ଏବେ ସବୁ ପଦାରେ ପଡ଼ି ଦାଣ୍ଡରେ ଗଞ୍ଜିଲାଣି । ନୈତିକବଳ ନାମରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲୁ; ପ୍ରକୃତ ନୈତିକତା ନ ଥାଇ ତାହା ଆଉ କେତେ କାଳ ରହିନ୍ତା ? ଏହିପରି ଆମର ଯାହା ବଳ, ତାହା କେବଳ ବାହ୍ୟ ସମତା ଉପରେ । ସେହି ସମତା ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମର ଜିଜ୍ଞା-ବୋହଁମୟ । ଜିଲ୍ଲାବୋହଁ ଗୁଡ଼ାକ ହାତ କରି ନ ଥିଲେ, ଏତେବେଳକୁ ଆମର ସବୁ ବି ନ ଥାନ୍ତା ।

ଜିଜ୍ଞାସାବୋଧ ନାମରେ ଦଳଟିକୁ ଜିଆର ରଖିଛନ୍ତି ବୋଲି ସିନା ଆଉ ପାଞ୍ଚଟା କାମରେ ହାତ ପକାଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ଏହି ଜିଜ୍ଞାସାବୋଧ ହାତରେ ଥିଲେ ସିନା ପାଞ୍ଚ ଯାଗାରେ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତର—ମଦାର ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ ଅସ୍ତିତ୍ବର ଏକମାତ୍ର ସମ୍ବଳ, ଏକମାତ୍ର ନିର୍ଭର, ଏକମାତ୍ର ଭରସା ଏହି ଜିଜ୍ଞାସାବୋଧ । କି ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସରକାର ଜିଜ୍ଞାସାବୋଧରେ ନିବିଡ଼ିତ ପ୍ରଥା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଲେ କେଜାଣି, ସେଥିପାଇଁ ସରକାରଙ୍କୁ ଶତ ଶତ ଧନ୍ୟବାଦ । କିଏ କହୁଥିଲେ ପରା ଯେ, ଏଭଳି ସରକାରଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଗୁଲୁଣ । କଣ କି, ଗୁଡ଼ାଏ ଆମ୍ଭେଲିଆ ଅକର୍ମୀଙ୍କୁ କିଛି ରକମ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଦାନାଦିଆ କରିଦେଲେ ଦେଶରୁ ଅଶାନ୍ତି, ଗୋଲମାଲ ଉଠିବ, ପଡ଼ିଯିବ, ଆଉ **unemployment** ବା ବେକାର ସମସ୍ୟା କମିଯିବ । ସେ ଯାହାହେଉ ଆମେ ଏଥିପାଇଁ ଦୟାମୟ ଓ ସମଜଦାର ସରକାରଙ୍କଠାରେ ଭଣୀ । ତନ୍ତୁ ଅଧିକ ଭଣୀ ଏହି ଆଇନର ପ୍ରଣେତା ଆମ ଦେଶର କୁଳବୃଦ୍ଧ ମଧୁ ସୁଦନଙ୍କଠାରେ । ତାଙ୍କଠାରୁ ଆମେ ଯେ ଭଣୀ, ଏ କଥା କହିବା ଦରକାର ନାହିଁ, କାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରୁ ଲୋକେ ଏବଂ ସ୍ବୟଂ ଦାସେ ଆମର କୃତଜ୍ଞତା ଜାଣି ପାରିଥିବେ । ଆମ ଦଳର ସ୍ବଭାବ ଏହି ଯେ, ଆମର ଯେ ଯେତକି ଉପକାର କରେ, ଆମେ ତାହାର ତେତିକି ଅନିଷ୍ଟ କରୁଁ । ନ ପାରିଲେ ପଛରୁ ପୁଲାଇବା କାମୁଡ଼ି ପକାଇଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଆମେ ଯାହାର ଯେତକି ବେଶି ଅନିଷ୍ଟ କରିବାରେ ଲାଗିଥିବୁଁ, ଯାହାର ଯେତକି ନିନ୍ଦା, କୁସ୍ତା ରଚନା କରୁଥିବୁଁ, ଭଦ୍ରତା ଓ ଶିଷ୍ଟତାର ସୀମା ଲଙ୍ଘନ କରି ଗାଳି ଦେଉଥିବୁଁ, ଜାଣିବେ ଯେ, ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଆମର ଯେତକି ଉପକାର ପୁରୁଷ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ହେଲା ଆମର କୃତଜ୍ଞତାର **test**,

ଆମେ ଏଥର ଯେ କାଉନସିଲକୁ ଗଲୁଁ, ମନେ

କରିଥିଲୁଁ ଯେ, ସେଠାରେ ଆମ ଦଳର ସମତା ବେଶି
 ହୋଇଯିବ । ଆମକୁ ସରକାର ଡରିବେ, ଆଉ ଜିଲ୍ଲାର ସାନ ସାନ
 ହାକିମ ଗୁଡ଼ାର ବା କିକଥା ! ସେ କଥାତ ହୋଇ ପାରିଲ ନାହିଁ ।
 ତହିଁକି ଆମ ଦେଶ ଲୋକଙ୍କର mentality ବଡ଼ slavish;
 ଯେତେବେଳେ ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ବୋଲିବାଲା ଥିଲା, ‘ଗାନ୍ଧି ମହାରାଜା’
 ବୋଲି ଲୋକେ ଗୋଟାଏ ଧାରଣା କରିଥିଲେ, ଅଳ୍ପଦିନ ଭିତରେ
 ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଆମ ଦଳର ରାଜ୍ୟ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି
 ଲୋକେ ରହିଥିଲେ; ଆମପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କର ସେତେବେଳେ
 ଭାବି ଭୟ ଭକ୍ତି ଥିଲା । ଭାବିବେ ନାହିଁ, କେବେହେଲେ ଓଡ଼ିଆପୁଏ
 ଆମକୁ ଦେଖିସେବକ ବୋଲି ଅତି ପ୍ରେମ ବା ଅତି ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଏତେ
 ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ସେଇଟା ଖାଲି ସମତା ବା Power ଡରରେ ।
 ଏବେ ସେ କଥାତ ବାଘ ଖାଇଲଣି । ଯେତକି ଖାତର ଅଛି,
 ତାହା କେବଳ ଜିଜ୍ଞାସାଦୃଷ୍ଟ ସମତା ହାତରେ ଅଛି ବୋଲି । ଏବେ
 ଗୁଣି ତାହା ରହିବ କି ନାହିଁ କିଏ ଜାଣେ ! ସେଥିପାଇଁ ଆଗରୁ
 ବାଟେ କଟା ଗଲା । ଆମେ ଲଢ଼ି ସଭାକୁ ଯାଇଥିଲୁଁ, ସ୍ୱୟଂ ଲଢ଼ିସାହେବ
 ଆମକୁ ଅମୁକ କଥାକୁ ତମୁକ କଥା କହିଲେ । ‘ଅମୁକ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ
 ଘରେ ସେଦିନ ରୁ ଖାଇବାକୁ ଯାଇଥିଲୁଁ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଅମୁକ
 ଅମୁକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲା, ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରକାର କଥା ଲୋକଙ୍କ
 ଅଗରେ କହିବୁଲିବା ଓ ସେ ସୁବିଧାରେ ପାଞ୍ଚଟା କଥାରେ ଆଶା
 ଦେଖାଇବା ବା ଧମକାଇବା ହେଲା ଆମର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଦଳ
 ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ ହେଲେ, ପତିଆର ବଜାୟ ରଖିବାକୁ ଗଲେ,
 ଏହି ପାଞ୍ଚରକମ ଭଡ଼ା ରଖିଥିବା ଦରକାର । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ
 ଲଢ଼ି ସଭାରେ ଆମକୁ କେହି ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ; ସରକାର ଡରପ
 ଲୋକେ ତ ଦୃଶ୍ୟ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖନ୍ତି । ସେଦିନ ଆମ ଦଳର ଜଣେ

ନେତାଙ୍କୁ କିଏ ପଚାରିଲା, “କି ହୋ, ଆମ ମେମ୍ବର କ’ଣ ନ କରୁଥିଲେ, ଆଉ ତୁମେ ଏବେ ଯାଇ କ’ଣ କଲ ?”

ସେ ତାର ଉତ୍ତର ଦେଲେ କି, “ଆମେ କଣ ଯାଇଛୁ କିଛି କରିବୁ ବୋଲି ? ସେଠି କିଛି କରିବାର କୁଆଁର ବା ଆଉ କାହାର ନାହିଁ । କେବଳ ଆମେ ଯାଇଛୁ ଅଧିକା କିଛି ନ ହେଉ ପଛବେ, ଯାହା ଅଛି ସେତିକି କମିତ ରହୁଥାଉ । ଆମର କାମ ଜଗିବା ।”

“ବେଶ୍, ଏତିକି ଜଗିବା କାମଟା କ’ଣ ଆଗ ଲୋକ କରିପାରୁ ନଥିଲେ ? ସେମାନେ ତ ବରଂ କହୁ ବୋଲି, କଲି କରି କିଛି କିଛି ଅଧିକା କରୁଥିଲେ ।”

ଏହି କଥା କହୁ ସେ ଚାଲିଗଲେ । ଆମ ନେତାଟି ଭଲ ଲୋକ ବୋଲି କିଛି କହୁଲେ ନାହିଁ । ମୁଁ ହୋଇଥିଲେ ଗୁପ୍ତତାଏ ମାରି ତାକୁ ବୁଝାଇ ଦେଇଥାନ୍ତି ।

ଆମର କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ ଭେଟରେ ଜିତାଟା ଏଥର ଅସନ୍ତା କିମ୍ପାବୋଡ଼ି ଭେଟ ବେଳକୁ କାମରେ ଲାଗିବ । **Canvassing** କାମରେ ବେଶି ପରିଶ୍ରମ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ; କାରଣ କଡ଼ାଣ, ଦୋହଡ଼ ସରିଛି—ଖାଲି ପଟେ ମହି ଦେବାକୁ ହେବ । ତାପରେ ଆମ ସୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତମାନେ ବାର ବାର **Experience** ଦ୍ଵାରା ବେଶି ଧୂରନ୍ଧର ହୋଇଗଲେଣି । ପୁଣି ବର୍ତ୍ତମାନ ବୋଡ଼ିଟା ଆମ ହାତରେ ଥିବାରୁ, ଲୋକଙ୍କୁ ‘ହାତୀ ନେ, ଘୋଡ଼ା ନେ’ **high promise** ଦେଖାଇ ଭୁଲାଇବା ଆମ ପକ୍ଷରେ ସହଜ । ସ୍କୁଲ ମାଟ୍ଟର ପ୍ରକୃତ କେହି କେହି ଲୋଭରେ ହେଉ ବା କେହି ତରରେ ହେଉ ଆମର ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ଏତେ ଥାଇଁ ଥାଇଁ ଯଦି ଆମେ ନ ଜିତିବା ତ ଆଉ ଜିତିବ କିଏ ? କେବଳ ଦୁଃଖ ଏତିକି ଯେ, ଯେଉଁ ଦେବପ୍ରତିମା ହାକିମ ଜଣେ ଆମକୁ ସୁଦୀପର ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଆସୁଥିଲେ,

ସେ ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ହଠାତ୍ ବାହାରି ଯିବାଟା ଆମର ମୁଣ୍ଡରେ
 ଅକାଳ ଚଢ଼କ ପଡ଼ିଲା ପରି । ଆଉ ଆମ Cause ର ଏତେ ହାନି
 ଘଟିଲା ଯେ, ଦେଶର ଉନ୍ନତ ଆଦୁର ଦଶ ବର୍ଷ ପଛେଇ ଗଲା ।
 ସେଥିପାଇଁ ସଭା ସମିତିମାନ କରି ଘୋର ଆନ୍ଦୋଳନ ଉପସ୍ଥିତ
 କରିବା ଉଚିତ । ତାହାହେଲେ ସରକାର ବି ବୁଝିବେ, ଆଉଲେକେ ବି
 ଜାଣିବେ । ଏଣେ ଆମର ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନୂଆ ନିର୍ବାଚନ ପାଇଁ
 Propaganda work ଚାଲିବ । ଆଉ ସେ ଖବର ପାଇ ଆମର
 ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦାତତ ବରୁ ମନରେ କେତେକଟା ଆଶ୍ୱାସନା ପାଇବେ ।
 ମୁଁ ଯେ ଏକଥା କହିଲି, ତାହା ଶୁଣୁଛି କିଏ ? ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର
 ଇଚ୍ଛା ସେଇଆ; କିନ୍ତୁ ବିଲେଇ ବେକରେ ଘଣ୍ଟି ବାନ୍ଧି ଆପଣାକୁ
 ବିପନ୍ନ କରୁଛି କିଏ ସେ ? ବୋଲିଲା—‘ଆରେ ଚକା, ଆପଣା ବନ୍ଧା ।’
 ସେହି ହାକିମଙ୍କ ବଦଳି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅମ ଭିତରୁ ଅଧେ ଲୋକଙ୍କ
 କାରବାର ବ୍ୟବହାର ବଦଳିବାର ଦେଖାଗଲାଣି । କେହି କେହି
 ଖଦଡ଼କୁ ଆଠପହର କରି, ହେଟେ, କୋଟ୍ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଚଳାଇବାର
 ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କଲେଣି । କାରଣ ଶୁଣାଯାଉଛି କି, ନୂଆ ହାକିମ ଯେ
 ଆସିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର କୁଆଡ଼େ ଭାରି ଖଦଡ଼ ବିଦ୍ରୋଷ ! ପାଠକେ
 ହସିବେ ନାହିଁ । ଆମ ଦଳର ଶୁଭ ଏହିପରି । ଯେତେବେଳେ
 ଯୁଆଡ଼ୁ ପାଣି ବରଷେ, ଆମେ ସେହି ଆଡ଼କୁ ଛତା ଦେଖାଉଁ ପର !
 ଆମେ ଆପଣାର କାମ ହାସଲ କରିବାପାଇଁ ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ
 ଦୋସ୍ତି କରିଥାଉଁ, ମାତ୍ର କାହାର ବିପଦ ଦେଖିଲୁଣି ଆମେ ତାହା
 ମୁହଁକୁ ନ ଚାହିଁ ପଛଘୁଞ୍ଚା ମାରୁଁ । ନିଜର ଜାତି ବା ଦେଶର
 ଅପେକ୍ଷା ନ ରଖି, ଆପଣାର ଦାନାକୁ ବିପନ୍ନ କରି ଯେ ଆମର
 ଆଖିକୁଳା ଉପକାର କରିଗଲା, ଏବେ ସେହି ଲୋକର ବିପଦ
 ବେଳେ ଆମେ ଏପରି ଭାବ ଦେଖାଇଲୁଣି ଯେ, କାହାର ବାପର

ସାଧ୍ୟ ନାହିଁ କହିବ, ତାଙ୍କ ସହିତ ଆମର କେବେ କିଛି ସମ୍ପର୍କ
 ଥିଲା ବୋଲି । କେବଳ ଚଷ୍ମାକୁ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଆଖିକୁ କାମୁଡ଼ି
 ଦେଉଛୁ, ଏତିକି; ପୁଣି ତାହା ମଧ୍ୟ ଗୋପନରେ । ଯାହା ହେବାର ତ
 ହୋଇଗଲା, କେବଳ ଦୁଃଖ ରହିଗଲା ଏତିକି ଯେ, ସେ ବିଚାର ଧନ
 ପ୍ରାଣରେ ମାର୍ଗଗଲେ, ଆଉ ତାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିରେ ପଡ଼ିଥିଲେ ଯେ
 କେତେଜଣ ତାଙ୍କର ଭଲଆ କର୍ମରୁଣ୍ଡ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଚେତେ
 ପାଇଲେ ! ସେ ମହାଶୟ ଆମର ଅନେକ ଉପକାର କରି ପାଇଛନ୍ତି
 ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ପ୍ରାୟୀ ଭାବରେ ଆମର କିଛି ସଂସ୍ଥା ନ କରି ସିବାକୁ
 ଯେଉଁ ଶେଷ ଉଦ୍ୟମଟା ଭୁଲିଥିଲେ, ତାହା ଇଶ୍ଵରଙ୍କ ଇଚ୍ଛାରୁ ପଣ୍ଡି
 ହୋଇଗଲା । ପରିତାପ ! ପରିତାପ ! ଏଭଳି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ
 ସ୍ଵର୍ଗର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ନାମ ଅମର ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତା, ଆଉ
 ଆମର ବାଲବତ୍ତାମାନେ ହିସାବୀ ତାଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ କାମନା
 କରୁଥାନ୍ତେ । ଏହି ସେଦିନ ଗୋଟାଏ ଜିଲ୍ଲାରେ ଆମ ଦଳର
 ଲୋକମାନେ ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ବେପାରରେ ଯେତେ ଲାଭ
 କରିଛନ୍ତି, ତାହାଦେଖି ଆମ ପାଟିରୁ ଲାଲ ଗଡ଼ୁଛି । ଏହା କେବଳ
 ବୁଦ୍ଧିର ଖେଳ । ଆମେ ଯଦି ସେତିକି ବୁଦ୍ଧି ଖେଳାଇପାରନ୍ତୁ,
 ତେବେ ଆମର ବି ଦୁଃଖ ରହନ୍ତା ନାହିଁ । ଏ ବେପାରରେ ଉଭୟ
 ପ୍ରକାର ଲାଭ — ଧନ ଓ ମାନ । ଖୋଲିକରି କହେଁ ଯେ ଗୋଟାଏ
 ଜିଲ୍ଲାରେ ବନ୍ୟାଯୋଗୁଁ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ସେଥିପୋଗୁଁ
 ସେ ବର୍ଷ ଭାରି ଖାଦ୍ୟାଭାବ ହେଲା, ଲୋକେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ପାଇଲେ ।
 ଏହି ସୁବିଧା ଦେଖି ଆମର ବେକାର ଦେଶହୃତେଷ୍ଟିମାନଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ
 ନୂତନ ଉଦ୍ୟମର ପତ୍ରା ମିଳିଗଲା । ସମ୍ବାଦ ଉପରେ ସମ୍ବାଦ, ପତ୍ର
 ଉପରେ ପତ୍ର, ପ୍ରବନ୍ଧ, ଟେଲିଗ୍ରାମ ପ୍ରଭୃତି ପଠାଇବା ରୂପ ସାମାନ୍ୟ
 ଖରଚ କରି ସମଗ୍ର ଭାରତବ୍ୟାପୀ ଗୋଟାଏ ମନ୍ତ୍ର ଅନ୍ତୋଳନରୂପ

ବେପାର ଲଗାଇ ଦିଆଗଲା । ଚୁରୁଆଡ଼େ ହା-ହୁଡ଼ାଣ ପଡ଼ିଗଲା କି,
 “ଘୋର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ — ଅମୁକ ଜାଗାରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକ ଘାସ
 ପତର ଖାଇଯାଇଛନ୍ତି — ଶତ ଶତ କଙ୍କାଳସାର ହୋଇ ମରୁଛନ୍ତି ।”
 ଏଥରେ ଗାନ୍ଧି କାନିଲେ, ଲଜପତ୍ ଚିଲ୍ଲାର କଲେ, ଏଣ୍ଡରୁଜ୍
 ଲେମ୍ବାଇଲେ । ସୁତରାଂ ପଇସାର ଅଭାବ ରହିଲନାହିଁ । ନଈପୁଅ
 ପରି ସାର ଦେଶରୁ ଏପରି କି, ବିଦେଶରୁ ମଧ୍ୟ ଟଙ୍କା ବୋହୁଆସିଲା ।
 ସରକାର ଯେତେ ନାହିଁକଲେ ସୁଦ୍ଧା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କିଛି କିଛି
 ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ଯାହାହେଉ ଫଳରେ ଅମର କେତେଜଣ ନେତାଙ୍କ
 ଜାମ ଚୁରୁଆଡ଼େ ବାଜିଗଲା, ଆଉ ଅଳ୍ପ ବହୁତରେ — ସମସ୍ତଙ୍କର
 କୋଠାବାଡ଼ି ହେଉ ବା ନହେଉ — ହାତଟା ଚିକଣି ଧରିଗଲା ।

ଏହି ଜୁଲିନ୍ତି ଦୁଷ୍ଟାନ୍ତି କାଳିକାର; ଅମ ଆଖି ଆଗରେ
 ନାଚୁଛି । ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ବି ସେହିପରି ଗୋଟାଏ କିଛି କରିବାର
 ସୁବିଧା ଅନେକ ଦିନରୁ ଖୋଜୁଥିଲୁଁ । ଏତେ ଦିନକେ ମିଳିଗଲା ।
 ଅମର ବେଶି ସୁବିଧା ଯେ, ସରକାରଙ୍କ ବଡ଼ ହାକିମ ଅମ ହାତରେ ।
 ଏପରି ସୁବିଧା କି ଗୁଡ଼ିବାର କଥା । ହଠାତ୍ ଦିନେ ରାତି
 ପାହୁଲବେଳକୁ ଦେଶଯାକ ଖବରକାଗଜରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମ୍ବାଦ
 ଘୋଷଣା କରାହୋଇଛି । ଏହିପରି ଦିନାକେତେ ଲେଖାଲେଖି
 ଚାଲିଲା; ମାତ୍ର କପାଳ ଉଣାକୁ ନାଗରା କଣା । ଏଥର ଗାନ୍ଧି କିଛି
 କହିଲେ ନାହିଁ, ଲଜପତ୍ ମାଲବ୍ୟ ଟଙ୍କା ଦେଲେନାହିଁ, ଏଣ୍ଡରୁଜ୍
 ବା ରାମକୃଷ୍ଣ ଦଳ କିବା ଭାରତ ସେବାସମିତି ଆସିଲେ ନାହିଁ ।
 ଭାହାବୋଲି ଆମେ ହଟିଯିବାର ପାତ୍ର ନୋହୁଁ । ଅମ ନିଜ ହାତରେ
 ଯେଉଁ ଖବରକାଗଜ ଅଛି, ସେଥିରେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅକ୍ଷର କରି
 ଲେଖିବାକୁ ଗୁଡ଼ିଲୁ ନାହିଁ । ଲୋକେ ଘାସ ଖାଇଛନ୍ତି, କଙ୍କାଳ
 ସାର ହେଲେଣି, ମରିଗଲେଣି, ଇତ୍ୟାଦି ଯେତେ ଲେଖିଲେ ମଧ୍ୟ

ଇଷଟ୍ କଥାବଳୀର ସେହି ‘ବାଘ ଓ ମେଷପାଳକ’ କଥାପତ୍ର ଦେଖିଲେକେ ବା ଖବରକାଗଜବାଲମାନେ କେହି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ଆମେ ବି ସହଜରେ ଗ୍ରହଣ ନାହିଁ । ହାକିମମାନଙ୍କୁ ମତାଇ ଗଉଣ୍ଡିମେଣ୍ଟ ଜରିଆରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲଗାଇଲୁ । ସେଥିରେ କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା, କିନ୍ତୁ ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତ ସଫଳ ହେଲନାହିଁ । ଫଳରେ ଆମର ଫନ୍ଦସରୁ ଗୁରୁଆଖିଆ ସରକାରଙ୍କୁ ଅଛପା ରହିଲନାହିଁ । ତହିଁକି ଆମ ଦେଶର କେତେକ ଅସହଣି ଲୋକେ ଆମ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଫୋଡ଼ିଲେ । ଆମେତ ଗୁରୁଦରଦି କଟା, ନାଗା ବାଗା, ଆମର କିଏ କଣ କରିବ ? କେବଳ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସରକାରୀ ଲୋକ ବଦନାମ ହୋଇଗଲେ, ଆଉ ଆମର ପ୍ରଧାନ ଭରସା, ବଳ, ମୁରବି (friend, philosopher and guide) ରୂପ ଜଣେ ନିକୋଷ ପ୍ରାଣୀ ଅପଣାର ଜୀବିକା ହରାଇ ବରଫ ସେବନ କରିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ଏହା ଏପରି ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ହୋଇଗଲା ଯେ, ଭାବିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସମୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ସତେ ଯେପରି ଗୋଟାଏ electric shock ଲାଗିଗଲା । ଏବେ ଆମର ‘ହା—ହତୋଃସ୍ପ’ କରିବା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ଖାଲି ଜଣକ ମୁହଁକୁ ଜଣେ ଗୁହଁ କହୁଛି —

“ହେଲ କିସ !”

ଆଉ ଜଣକ ଉତ୍ତର ଦେଉଛି—

“ହେବ କିସ !” ❀

✽ ୧୯୬୧ ମସିହାରେ ଯେଉଁ ଅସଦ୍‌ଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା, ସେହି ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରାମ ସେତେବେଳେ ଯେଉଁସବୁ ହିନ୍ଦି ଯୋଗୁଁ ସଫଳତା ଲାଭ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ—ସେ ସବୁକୁ ବିଦ୍ରୁପ କରି କାନ୍ତକବି ‘ବହୁଳ ସାହିତ୍ୟ’ରେ ଧାର୍ଯ୍ୟବାହୁକ ଭାବେ ଏହି ଲଘୁ କାବ୍ୟର ପରିବେଷଣ କରିଥିଲେ ।